J. Lipsi de constantia

O
H
56

Lipsi
de
constā
tia

Lipsi
de
constā
tia

M

5.

IUSTI LIPSI

F. Angeli de a' Sirolo.

CONSTANTIA

1657

LIBRI DUO.

Qui alloquium præcipue continent in Publicis malis.

LUGDUNI BATAVORUM,
Ex Offic. IOANNIS MAIRE.
CIↃ IↃ C LII.

AD LECTOREM PRO CONSTANTIA, MEA Præscriptio.

QUOD *in iterata hac editione iterum te alloquor, Lector, præter votum meum accidit, etsi non præter opinionem. Iudicia enim ista prævidi ante, imo prædixi. Negant, satis pie hoc argumētum à me tractatū: negant locis aliquot satis vere. Parum pie ideo: quia Philosophum egisse tantum videor, inquiunt, nec inspersisse quæ potui & debui è libris sacris. Quæ admonitio valde mihi grata: velim & illis simplex meum & sine fuco responsum. Nam quod apertam pietatem ante omnia requirunt, amo: hoc tantum moneo, ut oculos prius serio intendant in finem meum & scopum. Si mihi Theologum agere propositum, aberravi: si Philosophum, cur culpant? Haurimus enim è lacunis, inquiunt, quæ liceat è purissimo divinarum literarum fonte. Huc ne me vocant? At ego ex animo testor & respondeo, non aliam me viam salutis nosse, quam hanc quæ per unū illum & directum limitem ducat: ad quem tamen percurrendum, humanas etiam literas laxamenti aliquid afferre censeam, imo adjumenti. Augustini consilium esse*

ſcio, quæ à Philoſophis ſcripta ſunt, colligere, & in uſum noſtrum vindicare, poſſeſſoribus illis injuſtis erepta. *Hoc ſequi volui: & peccavi? Peccaſſem, fateor, ſi purum hunc & myſticum religionis noſtræ liquorem corrupiſſem veteri aliqua & olenti face. At contra inſtiti: & ſordentem per ſe, parumque mundam doctrinam, depurgare atque illuſtrare aggreſſus ſum novo iſto Sole. Cui bono autem id non bonum ſit? In pugna, equitum aut statarii militis præcipuam operam eſſe ſcimus: ſpernis ideo ſagittarios & funditores? In domo exſtruenda architecti maximam laudem & uſum: tolleſne operas igitur & adminiſtros? Idem hic cenſe. divinæ illæ litteræ veri roboris, veræ virtutis & conſtantiæ, ſolidæ effectrices: nec tamen humanam prorſus Sapientiam ſperne: eam dico quæ non ſe effert, ſed ſervit placide & ancillatur. Lapides, cæmenta, calcem, ex veteri & diu lapſo ædificio illo Philoſophiæ comportamus: ne invide lucellum hoc architecto, & patiare materiam hanc ſubſterni ſaltem in fundamentis. At enim ſacra illa meliora, nec verbis iis abſtinendum fuit. Meliora, fateor: ſed adde etiam, graviora. Lacertos meos expendo, & artus arteſque libro: cur onus mihi imponi patiar, cui non ſim ferendo? Theologis, id eſt, magnis altiſque viris (& eximios*

mios multos hæc ætas tulit) magna ista & alta relinquo: mea cymba leget litus. Philosophum ego agam: sed Christianum. Nam de verbis, quid turbant? Non quo stylo ea scripta sint, sed quo sensu, videant: nec an usitate, sed an vere. Si enim recti sensus: quid refert in re tam ardua, quo velo aut veste (modo non indecora) eos texerim? Si vani: convincant. Nempe hoc ipsum volumus, aiunt: & quædam à te scripta non ex fide. De recta Ratione erras, quam cum priscis illis exaggeras nimis & attollis. Egone? verbis fortasse illorum: sensu numquam meo. Nam ne ipse erres, uno verbo hoc testor: nullam me rectam puramque Rationem intellegere, nisi à Deo directam, nisi à fide illustratam. Sed quæ, malum, illegitima ista captio est, cum genere toto sententia bona sit, quærere, in verbi unius aut alterius latebra, calumniæ ansam? Ratio ipsa, & suis viribus, non ducit nos ad Deum, non ad verum: sed tamen ut in aqua aut pelvi defectum Solis intuemur, idque per Solis ipsius radios oblique & quodam flexu; sic in ista, res divinas, sed cave censeas aliter, quam per Deum ipsum. Iam de fato aut fatalibus, de impiis ob bonum punitis, si quid nimis exacui, aut ab aliis [illegible] arripui: itemque dolorem aut affectus si arcte nimis coercui: velim ab æquo lectore æquiter legi & intellegi.

quam ad rem præivimus nunc aliquot ad oram Notis. Mihi quidem mens ubique bona: & si alibi humana hæc lingua aut calamus titubavit, ne asperè quæso nimis luam. Sum enim ex iis, quibus Pietas in corde magis, quam in ore; quique factis exerceri eam acriter malim, quam verbis. Nec sæculum hoc satis mihi placet, (audebo dicere) quo nullum unquam feracius religionum fuit, sterilius pietatis. Quæ contentiones ubique? quæ rixæ? & cum omnia fecerint, cum cælum & terram subtilis ingenii ala pervolarint; quid aliud, quam, cum Aristophanæo Socrate, ἀεροβατοῦσι? Habes, mi Lector, brevem præscriptionem nostram: quæ tamen æquo tibi nimia, satis vel iniquo. Te cum cura moneo hortorque, ne avocent & avertant animum à germano Philosophiæ studio novi Domitiani isti: qui non eam solum, (facultas modo & vires sint) sed in exsilium pellant omnes bonas artes. Priscos illos potius Patres vide, Græcos Latinosque. denso agmine à nobis omnes stant, & modestum Philosophiæ studium non ferunt in Christiano solum, sed inculcant & suadent. quorum auctoritatis scuto satis me putem sine alia ulla ratione contra gigantes istos tectum. Nam Philosophiam cur uberius verbis laudem? Frustra. quia ut montium altitudo procul non apparet, sed cum accesseris, non item

hujus

hujus splendor, nisi cum pernoris. Pernosci autem sine Christiana veraque religione non poteſt. quam prælucentem si tollis: fateor ecce & clamo, ludibrium illa, vanitas, delirium eſt. Bene Tertullianus: Cui veritas cognita, ſine deo? cui deus, ſine Chriſto? *In qua ſententia finio, & ſerio conquieſco. Velim tu mecum.*

Nobilibus & Magnificis

CONSULIBUS

ET

SENATUI

POPULOQUE

ANTUERPIENSI

IUSTUS LIPSIUS

dedico conſecroq;.

LIBROS iſtos quos de Conſtantia in mediis patriæ meę turbis conſtanter ſcripſi & perſcripſi: eos vobis dare, dedicare, mihi viſum, urbis magnæ magni Senatores. Splendor veſter me impulit, prudentia, virtus. humanitas etiam illa, quam coram ſum expertus, propria vobis in bonos & eruditos. Nec, arbitror, pro ingrato erit munus. quod per ſe haut magnum, pondus ab animo meo accipiet: quia dedi quod, hoc quidem tempore, optimum maximumque habui

bui in omni meo litterario censu. Denique novitas etiam forsan aliqua illud commendaverit: quoniam, nisi fallor, interclusam diu & spinis obsitam hanc Sapientiæ viam, sternere & munire aggredimur primi. quæ illa profecto est, quæ, cum divinis litteris conjuncta, possit ducere ad Tranquillitatem & Quietem. Mihi certe animus gratificandi vobis, juvandi alios, non defuit. si vires: tam æquum est æquos vos adversum me esse, quam ego adversus magnum illum Deum sum: quem scio non uni omia dedisse. Valete.

AD LECTOREM
DE
CONSILIO MEO
SCRIPTIONIS
& fine.

NIHIL *me fugit, Lector, in novo hoc scribendi genere, nova mihi judicia parata & censuras; sive illorum, quos percutiet inopinata hac Sapientiæ professio ab eo, quem amœnioribus tantum litteris censebant operatum: sive aliorum, quibus vilescet & pro levi erit, quidquid in hoc studio aut stadio sudabitur post antiquos. Quibus utrisque ut breviter respondeam, mea interest, imo etiam tua. Ac primi quidem illi duabus diversissimis rebus peccare mihi videntur. Incuria & Cura. Hac, quod in aliena studia actionesque ultro inquirendum sibi censeant: illa, quod inquirant tamen parum intente*

intente aut diligenter. Vt enim ipse iis me indicem; numquam ita colles illi fontesque Musarum totum me ceperunt, ut non oculos identidem mentemque reflexerim ad severiorem istam Divam. Philosophiam dico. cujus studia jam tum à puero ita mihi placuere, ut peccare juvenili quodam ardore viderer, & freno atque inhibitione fuerim coercendus. Sciunt praeceptores mei, qui in Vbiis: excussos mihi velut per vim libros eos omnes è manibus, & scripta etiam Commentariosque ereptos, quos laboriose confeceram ex omni interpretum classe. Nec mutavi sane postea. & in omni hoc studiorum cursu, si non recto rigore & linea, tamen flexu tetendisse me scio ad illam Sapientiæ metam. Nec id ea via, qua hic philosophantium vulgus, qui in spinis argutiarũ, aut laqueis quæstionum male dediti, non aliud

quàm

quã subtili quodam disceptationũ filo texunt eas & retexunt. Hærent in verbis, aut captiunculis: & ætatem totam in aditu Philosophiæ versantur, adyta ejus numquam vident. Habent eam ut oblectamentum, non ut remedium: & instrumentum vitæ maxime serium, vertunt in ludum quemdam nugarum. Quis eorum mihi de moribus quærit? quis adfectus temperat? quis timori, quis spei metam ponit aut modum? Quin adeo ad Sapientiam spectare hæc non arbitrantur: ut aliud aut nihil agere eos censeant, qui id agunt. Itaque vitam eorum, sive judicia, si vides: nihil vel in ipso vulgo reperias, quod ad illam attinet, spurcius; stultius, quod ad ista. Scilicet ut vinum, quo nil salubrius, quibusdam in venenum est: sic istis Philosophia, qua abutuntur. At mihi alia mens. qui navim semper aver-

tens

tens ab illis argutiarum salebris, velificationem omnem direxi ad unum tranquillæ mentis portum. Cujus studii mei primum, nec fallax specimen, esse volui hos libros. Sed enim, inquiunt alteri, melius & uberius ista veteres. Quædam ex istis, fateor: abnego, quod universa. Si de moribus aliquid adfectibusque carptim post Senecam, & divinum illum Epictetum, scribam: me quoque judice, parum cordis habeam aut frontis. At si ea quæ ne attigerunt quidem illi, aut quisquam (fidenter enim ea adfirmem) ex antiquis: quid fastidiunt aut carpunt? Solatia malis publicis quæsivi; quis ante me? Rem sive ordinem videant: mihi ea debere fatebuntur; & de verbis ipsis (fas dicere) non ea nobis inopia, ut cuiquam supplicemus. Denique hoc sciant: alia pluria aliis mihi scripta; hunc librum præcipue mihi:

illa

illa famæ; at hæc saluti. Quod olim alte & acute quispiam, id hic vera voce proclamo: Satis mihi pauci lectores, satis est unus, satis est nullus. *Id tantum peto, ut quicumque hæc tangent, cognoscendi animum adferant, & simul ignoscendi. Vt sicubi forte lapsus sim, præsertim cum locos illos altiores conatus scandere, de Providentia, Iustitia, Fato: condonent. quia nusquam certe malitia aut pertinacia est, sed humana saltem imbecillitas & caligo. Deniq; ab iis docear: faxo, ut nemo tã promptus ad monendum sit, quam ego ad mutandum. Cetera vitia natura mea non demo aut minuo: pertinaciam & contentionum studium serio deprecor ab ea, & detestor. Salve mi Lector. quod utinam per hunc librum in parte tibi sit!*

IUSTI

IUSTI LIPSI
DE
CONSTANTIA
LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

Præfatio, & introductio. querela item aliqua de Belgarum turbis.

NTE annos aliquot cum Viennam Austriæ iter haberem, fugiens patriæ meæ turbas; deflexi, non sine deo duce, ad * Eburonum urbem, quæ nec longe à via; & in qua amici, quos salutare more suadebat & amore. Inter eos Carolus Langius, vir (sine fraude aut ambitione dicam) optimus doctissimusque Belgarum. Qui cum me hospitio excepisset; non omni solum comitate & benivolentia id temperavit, sed eo genere sermonum qui utiles imo salutares mihi in omne ævum essent. Ille enim fuit, ille vir, qui oculos mihi aperiret, detersa vulgarium aliquot opinionum nube: ille, qui viam ostenderet, qua sine ambage pervenirem, ut eum Lucretio loquar, ad illa

Edita doctrina sapientum templa serena.
Nam cum post meridiem fervido sole (præceps enim jam mensis Iunius erat) domi ejus in atrio inambularemus: quæsivit, ut fit, blandius de itinere meo & ejus caussis. Cui cum ego de turbis Belgarum, de insolentia Præfectorum & militum, libere & vere multa dixissem: addidi postremo, prætexi à me aliam, sed hanc intimam esse discessus mei caussam. Quis enim, Langi, inquã, tam firmo & tam ferreo pectore, qui diutius ferendis iis malis sit? Iactamur jam tot annos, ut vides, bellorum civilium æstu: &, ut in undoso mari, non uno vento agitamur turbarum seditionumque. Otium mihi cordi & quies? tubæ interpellant, & strepitus armorum. Horti & rura? miles & sicarius compellit in urbem. Itaque certum mihi, Langi, relicta hac infesta & infausta Belgica (ignoscat mihi Genius patriæ) γῆν πρὸ γῆς, ut ille ait; & quovis terrarum fugere ..... *ubi nec Pelopidarum facta neque nomen audiam.* Langius admirans & velut excitatus, Itane tu, Lipsi, inquit, abeas à nobis? A vobis, inquã; aut certe ab hac vita. Quod enim malorum istorum effugium, nisi in fuga? Nam ut videam ista cottidie & feram, non possum, Langi: nec chalybs

lybs

lybs aliquis mihi circa pectus. Suspiravit ad hunc sermonem Langius, &, Infirme adolescens, inquit, quæ hæc mollities est? aut quæ tua mens salutē quærentis in fuga? Turbat & æstuat patria tua, fateor: sed quæ non hodie pars Europæ? Ut vere illud Aristophanæum possis augurari:

------τὰ δ' ὑπέρτερα νέρτερα θήσει
Ζεὺς ὑψιβρεμέτης.

Itaque non patria fugienda, Lipsi: sed Adfectus sunt: & firmandus ita formandusque hic animus, ut quies nobis in turbis sit, & pax inter media arma. Ego satis juveniliter, Imo deserenda illa, Langi, inquam: certe enim audita mala levius ad animum accident, quam visa: & simul ponemur ipsi extra tela, quod dicitur, & pulverē hujus agonis. Homerum non audis callide monentē?

Ε'κ βελέων· μή πού τις ἐφ' ἕλκεϊ ἕλκος ἄρηται.

CAP. II.

Peregrinationem non facere ad internos morbos. indicinam eam esse, non medicinam. nisi si forte in levi quodam & primo adfectuum motu.

LANGIUS moto leviter capite, Audio, inquit: mallem tu Sapientiæ

 vo-

vocem & Rationis. Nam hæ, Lipsi, quæ te involvunt, nebulæ & nubeculæ sunt à fumo Opinionum. Itaque, ut cum Diogene dicam, λόγου tibi hic opus, nō βρόχου: radio inquam illo, qui caliginem tui capitis illustret. Patriam ecce desertum is: sed dic serio, illam cum fugies, te quoque effugies? Vide ne contra sit, & tecum atque in pectore isto circumferas fontem fomitemque tui mali. Ut ii qui febriunt, jactant se inquiete & versant, & lectum subinde mutant vana spe levamenti: in eadem caussa nos, qui terram terra frustra mutamus, ægri scilicet mentis. Aperire enim hoc est morbum, non tollere: fateri internum hunc calorem, & non mederi. Eleganter Romanus sapiens: **Proprium est ægri, nihil diu pati, & mutationibus ut remediis uti. Inde peregrinationes suscipiuntur vagæ, & littora pererrantur; & modo mari se, modo terra experitur, præsentibus semper infesta levitas.* Itaque fugitis magis turbas quam vitatis. Ut cerva illa apud Virgilium,

Quam procul incautam nemora inter Cressia fixit
Pastor agens telis:
----- illa fuga silvas saltusque peragrat
Dictæos. -----

fru-

frustra : quia,ut idem poeta addit,

----- *hæret lateri letalis arundo.* ita vos, qui telo hoc adfectuum penitus percussi, non id excutitis, sed migratione transfertis. Qui crus sibi aut brachium fregit, non currum aut equum poscit, ut opinor, sed chirurgum : tua quæ vanitas, qui internam hanc plagam motu sanare te postulas & discursu? Animus enim certe est, qui ægrotat: & omnis hæc exterior imbecilitas, desperatio, languor, orta ab uno fonte, quod jacet ille, & languet. Sceptrum abjecit princeps divinaque pars: & eo vilitatis lapsa est, ut sponte serviat suis servis. Dic, locus hic quid faciet aut motus? Nisi forte regio aliqua est, quæ metus temperet, quæ spes refrænet, quæ malam hanc saniem educat, quam alte imbibimus, vitiorum. Atqui nulla est, nec in insulis ipsis beatorum. aut si est, ostende, & omnes illuc agmine facto imus. Sed motio ipsa & mutatio, inquis, habet eam vim: & recreat attollitque jacentem animum cottidiana illa conspecta novitas morum, hominum, locorum. Lipsi, erras. Nam, ut, quod res est, serio dicam, peregrinationem non usque eo deprimo, ut nihil ei in hominem & in adfectus dem juris. Imo habeat. sed hac-

tenus, ut levia tædia quædam animorum & velut nauseas tollat: non tollat morbos, qui altius penetrarunt, quam ut externa ulla medicina huc pertingat. Cantus, vinum, somnus, * commotiunculas illas primas non raro sanarunt, iræ, doloris, amoris: at nunquam ægritudinem, quæ radices egit & fixit pedem. Idem hic est: & peregrinatio fortasse leves quosdam languores sanabit, non sanabit veros. Hærent enim primi illi motus, orti à corpore, quodammodo adhuc in corpore, aut certe in summa, ut sic dicam, animorum cute: ideoque non mirum, si quamvis levi spongia abstergeantur. non ita inveterati illi adfectus, quibus sedes, imo regnum, in ipsa animi mente. Cum diu multumq; erraveris, cum terram omnem & mare circulatus fueris: nullo eos mari elues, obrues nulla terra. Sequentur te: & post peditem *equitemque sedebit*, ut cum poeta loquar, *atra cura*. Socrates interroganti cuidam, *quid ita peregrinatio sibi non profuisset?* scite respondit, *Non enim te deseruisti*: simile hic dixerim. & quocunque fugies, corruptum corruptoremq; animum tecum habebis, comitem non bonū. Atq; utinam comitem! sed vereor ut ducem: quia non sequentur te adfectus tui, sed trahent.

CAP.

CAP. III.

At veros animi morbos non tolli ea, non minui: imo per eam recrudescere. Animum esse qui in nobis ægrotet: eique remedium à Sapientia & Constantia petendum.

NON avocat igitur, inquis, etiam à veris malis peregrinatio? nō campi illi conspecti, & flumina, & montes, ponunt te extra doloris tui sensum? Avocant fortasse interdum & ponunt, sed nec in longum, nec in firmum. Ut pictura, quamvis egregia, oculi non diu delectantur: sic omnis ista hominum locorumque varietas novitate nos capit, sed ad breve tēpus. Aberratio hæc aliqua à malis est, non fuga: nec solvit peregrinatio doloris hanc catenā, sed laxat. Quid autem istud me juvat, si lucem paulisper video, in arctiorem mox carcerem compingendus? Ita profecto est: insidiantur animo externæ hæ omnes voluptates, & specie juvandi magis lædunt. Ut medicamenta minus valida non extrahunt humorem noxium, sed movent: sic vana hæc delectatio irritat in nobis fluctum illum cupidinū & adauget. Non diu enim à se aberrat

animus: sed vel invitus domum mox compellitur, & in vetus contubernium malorum. Illa ipsa opida conspecta, & montes, reducent te cogitatione in tuā patriam: & inter media gaudia videbis aliquid sive audies, quod sensum refricet tui doloris. Aut si paulisper quiesces: brevis ille velut somnus erit: & mox experrecto tibi eadem aut major febris. Crescunt enim interpellatæ quædam cupidines, & vires capiunt ex intervallo. Mitte igitur, Lipsi, vana hæc, imo noxia: nec remedia, sed venena: vera illa potius admitte & severa. Solē solumque mutas? imo animum, quem male Adfectibus mancipasti, subtractū legitime dominæ Rationi. Ab illo corrupto hæc desperatio est, ab illo vitiato hic languor. Illum mutes oportet, non locum: & efficere non ut alibi sis, sed ut alius. Tu fertilem illam Panno-niam videre nunc ardes, & fidam fortemq; Viennam, & regem fluviorū Danubiū, & tot mira & nova, quæ suspensa aure bibant audientes: sed quanto melius, si idem hic tibi ad Sapientiam impetus & cupido? si penetres in feraces illius campos? si fontes humanarū perturbationum inquiras? si valla & arces exstruas quibus arceas & defendas cupidinū insultus? Hæ enim vera morbi tui

bi tui remedia : cetera omnia, panni & fomenta. Nihil te abitio ista juvabit : nihil

----- evasisse tot urbes
Argolicas, mediosque fugam tenuisse
per hostes :

hostem reperies apud te, & in isto (pectus mihi concutiebat) penetrali. Quid refert, ad quam pacata loca veneris ? bellum trahis tecum. ad quam quieta ? turbæ circum te, imo in te sunt. Pugnat enim pugnabitq; secũ semper discors hic animus, appetendo, fugiendo, sperando, desperando. Atque ut ii qui per timorem terga vertunt, magis exponunt se periculo intectos & aversos : sic errones & tirones isti, quibus cum ffectibus nunquã pugna fuit, sed tanum fuga. At tu, adolescens, si me aulies, stabis : & gradum firmabis contra unc doloris hostem. CONSTANTIA nim tibi ante omnia opus : & victor liquis pugnãdo evasit, nemo fugiẽdo.

CAP. IV.

)efinitiones Constantiæ, Patientiæ, Rectæ rationis, Opinionis. Item Pervicacia quid à Constantia differat & abeat : & à Patientia, Abjectio.

Ermonibus iis Langii erectior aliqua parte ego. Alta & præclara hæc

tua monita, inquam: & jam ſtare conor & adſurgere, ſed ut ii fere qui in ſomnis laborāt, vano niſu. Revolvor enim, Langi, nequid mentiar, idemtidem ad meam terram: & hærent fixæ animo publicæ privatæque curæ. Tu, ſi potes, pelle malas aves quæ me lancinant: & vincla ſolicitudinum deme, quibus in hoc Caucaſo lente ligor. Langius vultu alacri, Ego vero demam, inquit: & novus Hercules ſolvam hunc Prometheum. Attende tantum, & intende. Ad Conſtantiam te vocavi, Lipſi, & in ea ſpem & præſidium poſui tuæ ſalutis. Ea igitur ante omnia nobis cognoſcenda eſt.. Constantiam hic appello, rectum et immotum animi robur, non elati externis aut fortuitis, non depressi. Robur dixi; & intellego firmitudinem inſitam animo, non ab Opinione, ſed à judicio & recta Ratione. Excluſam enim ante omnia volo Pervicaciam (ſive ea * melius Pertinacia dicitur:) quæ & ipſa obſtinati animi robur eſt, ſed à ſuperbiæ aut gloriæ vento: & robur etiam duntaxat in una parte. Deprimi enim haud facile tumidi iſti & pervicaces poſſunt, facillime attolli: non aliter quam culleus, qui vento inflatus ægre mergitur, ſupereminet autem & exſilit

ſua

sua sponte. Talis enim Istorum ventosa hæc durities est: cui origo à Superbia, ut dixi, & nimio pretio sui. igitur ab Opinione. At Constantiæ vera mater, Patientia & demissio animi est. quā definio, RERUM QVAECUNQVE HOMINI ALIVNDE ACCIDVNT AVT INCIDUNT, VOLUNTARIAM ET SINE QVERELA PERPESSIONEM. Quæ recta ratione suscepta, una illa radix est, qua altitudo pulcherrimi hujus roboris nixa. Cave enim & hic Opinio tibi imponat: quæ Patientiæ loco Abjectionē sæpe & torporē quemdam animi marcentis suggerit: vere vitium, & cui origo à Vilitate sui. Virtus autem media via ingreditur; & caute cavet, nequid in actionibus suis defiat, aut excedat. Dirigit enim se ad unius Rationis trutinam: & illam habet examinis sui velut normam & obrussam. Est autem recta Ratio non aliud, quam DE REBUS HUMANIS DIVINISQVE (quatenus tamen eæ ad nos spectant) VERUM IUDICIUM AC SENSUS. Opinio huic contraria, DE IISDEM FUTILE IUDICIUM AC FALLAX.

CAP. V.

Ratio & Opinio unde originem habeant. utriusque vires & effectus. Alteram ad Constantiam ducere, alteram ad Levitatem.

SEd quoniam è duplici hoc velut capite (Opinionis sentio, & Rationis) non robur solum aut infirmitas animi oritur, sed omnes in hac vita laudes aut culpæ: pro bono utilique facturus mihi videor, si de utriusque origine & natura uberius paullo dicam. Ut enim lana priusquam ultimum illum & optimum colorem combibat, succis quibusdam aliis præparanda & imbuenda est: sic prædictionibus istis tuus, Lipsi, animus, priusquam eum hac Constantiæ purpura serio tingam. Quod igitur te non fugit, duæ in homine partes; Anima & Corpus. illa nobilior, quæ spiritum ignemque refert: hæc vilior, quæ terram. Iuncta ista inter se, sed concordia quadam discordi: nec facile inter eas convenit; utique cum de imperio agitur aut servitute. Regere enim utraq; vult, & magis illa quæ non debet. Terra attollere se supra ignem suum conatur, & cœnū hoc supra cœlum. Hinc in homine dissidia, turbæ, & veluti adsidua quædam velitantium

inter se partium pugna. Cui duces & tanquam imperatores, Ratio & Opinio. Illa pro anima, & in anima: hæc pro corpore & in eo pugnat. Rationi origo à cælo, imo à deo est: & magnifice eam Seneca celebravit. *Partem in homine *divini spiritus mersam.* Est enim hæc eximia illa intellegēdi judicandique vis: quæ, ut anima perfectio hominis, sic ipsa, animæ est. Græci eā Nοῦν dixere. Latini Mentem, aut etiam junctim Animi mentem. Non enim tota anima, ne aberres, recta ratio est: sed quod in ea uniforme, simplex, immixtum, secretum ab omni fæce & lentore: quodque, ut verbo dicam, sidereum in ea & cæleste. Nā ipsa anima, quamquam labe corporis & contage sensuū graviter corrupta & infecta sit: tamen vestigia quædam ortus sui alte retinet, & clare in ea scintillātes reliquiæ primi illius puriq; ignis. Hinc isti etiam in malis projectisque hominibus conscientiæ stimuli: hinc flagella interna & morsus: hinc approbatio melioris vitæ extorta invitis. Premi scilicet sanior illa sanctiorque pars potest, non potest opprimi; & tegi urens illa flamma, non extingui. Emicant enim semper subsilijtque illi igniculi, qui in his tenebris illustrant, in his sordibus depur-

depurgant, in his ambagibus dirigunt, & ad Constantiam ducunt & Virtutē. Atque ut heliotropium, & flores quidam, ingenio suo semper ad solem: sic Ratio ad deum obversa est, & originem sui. Firm: in bono & immota: unum idemque sentiens: unum idemque appetens aut fugiens: recti consilii, recti judicii fons & scaturigo. Cui parere, imperare est: & subjici, præesse rebus omnibus humanis. Domuit enim cupidines & exuberantes animi motus, quisquis hanc audiit: & in omnibus vitæ labyrinthis tutus ab errore, qui hanc sequitur ut Theseium filū. Deus ipse per hanc sui imaginem ad nos venit, imo, quod propius est, in nos: & recte ille quicunque dixit, *Bona mens sine deo nulla est*. At sequens illa & non sana pars (Opinionem dico) originem suam Corpori, id est terræ debet: eoque nil nisi eam sapit. Corpus enim etsi per se immobile & exsensum; tamen vitam motumque ab anima sumit, & vicissim animæ imagines rerū subjicit, per sensuum fenestras. Ita velut communio quædam & societas coïta, inter animā & corpus: sed communio, si exitum attendis, animæ non bona. Abducitur enim paullatim per eam è suo fastigio: addicitur misceturque sensibus: & ex impu-

impuro hoc cœtu Opinio in nobis nascitur, quæ non aliud quam Rationis vana imago & umbra. Cujus vera sedes Sensus: origo, Terra. ideoq; abjecta & vilis, non erigitur, non attollitur. nec altum aliquid aut æthereum spectat. Vana eadem, incerta, fallax, male consulens, male judicans, Constantia imprimis animum spoliat & Veritate. Hoc cupit hodie, cras spernit: hoc probat, hoc damnat: nihil judicio, sed corpori sensibusque gratificans omnia & indulgens. Atque ut oculus, qui per nebulam aut aquam inspicit, res metitur falso modo: sic animus, qui per opinionis nubem. Hæc homini, si consideras, malorum mater: hæc auctor in nobis confusæ & perturbatæ vitæ. Quod curæ nos exerceant, ab hac est: quod adfectus distrahant, ab hac: quod vitia nobis imperent, ab ista. Itaque ut ii qui Tyrannidem sublatam è civitate volunt, tollunt ante omnia evertuntque arcem: sic nobis, si serio ad Bonam mentem pergimus, dejiciendum castellum hoc Opinionum. Fluctuabimur enim cum iis semper suspensi, queruli, turbidi, non deo non hominibus satis æqui. Ut navis vacua & inanis circumagitur in mari omni vento: sic in nobis vaga illa mens, quam pon-

dus

dus & tamquam saburra Rationis non stabilivit.

CAP. VI.

Constantiæ laus, & seria ad eam exhortatio.

OPinionis igitur comes, Lipsi, levitas est, ut vides: propriumq; ejus, mutare semper & pœnitere. at Rationis, Constantia: ad quam induendam animo, serio te hortor. Quid abis ad vana aut externa? hæc est sola illa Helena, quæ verum istud legitimumq; Nepenthes propinet, in quo oblivio curarum & dolorum. Quod si semel demisisti & imbibisti; altus contra omnem casum & erectus, uno tenore æquabilis, nec ut in lance propendens aut dependens, magnum illud Deoque proximum tibi vindicabis, Non moveri. Vidistin' in scitis & scutis quorundam hodie regum sublime & invidendum illud, *Nec spe, nec metu*? in te conveniet: qui vere rex, vere liber, soli deo subjicere, immunis à jugo Adfectuum & Fortunæ. Ut fluvii quidã per media maria transire dicuntur, & servare suam undam: sic tu per tumultus circumfusos, ut salsedinem nullam trahas ex hoc pelago mærorum. Iacebis? Constantia te attollet. Vacillabis? sustinebit. Ad lacum

:um properabis vel ad laqueum? Solabitur,& reducet à limine mortis. Tu :ripe tantum & erige te, & navim fle- ꝭte ad hunc portum: ubi securitas,ubi)ax habitat: in quo perfugium asylum-]ue è turbis & à curis. Quem si bona ide semel tenueris; non turbet solum)atria tua, sed ruat, stabis ipse incon- :ussus. Nimbi circum te cadant,& fulmina & tempestas: clamabis vera ma- ;naque voce,

----mediis tranquillus in undis.

CAP. VII.

Quid sit & quotuplex quod Constantiam turbet. Bona & Mala externa esse. Mala autem duplicia, Publica & Privata. ex iis gravia & periculosa maxime videri Publica.

HÆc cum dixisset Langius voce & vultu acrior quam solebat, me quo- |ue scintilla corripuit boni ignis. &, Mi pater, inquam, (vere, non blande sic e appellem) duc me quo voles, & do- e, corrige & dirige, habes ægrum pa- atum ad omnem medicinam, sive tu errũ cogitas, sive ignem. Imo utrumq; ariter, ait Langius. quia & alibi stipu- æ exurendæ inanium opinionũ sunt, x alibi stirpes adfectuum excidendæ b radice. Sed ambulamusne etiam? an

an potior commodiorque nunc sessio? Sessio, inquam ego. æstuare enim jam incipio non ab una caussa. Cumq; sellas Langius ferri & poni in eodem atrio jussisset, & juxtim eum assedissem: ille paullum ad me obversus, iterum sic cæpit. Ieci hactenus velut fundamenta, Lipsi, quibus commode & tute inædificaretur futurus sermo: nunc, si placet, accedam propius, & caussas doloris tui inquiram, & manu, quod ajunt, tangam tuum ulcus. Duo sunt, quæ arcem hanc in nobis Constantiæ oppugnant, Falsa bona, Falsa mala. Utraq; sic appello, QVAE NON IN NOBIS, SED CIRCA NOS, QVAEQVE INTERIOREM HVNC HOMINEM, ID EST, ANIMVM, PROPRIE NON IUVANT AVT LAEDVNT. Itaque Bona aut Mala ea, re & ratione non dicam: fatebor opinione esse, & communi quodã vulgi sensu. In priori classe numerant, Opes, Honores, Potẽtiam, Sanitatem, Longævitatem. in posteriore, Inopiam, Infamiam, Impotẽtiam, Morbos, Mortes: & ut verbo uno complectar, quidquid aliud fortuitum aut externum. Ab duplici isto stirpe quattuor illi capitales in nobis Adfectus orti, qui continent & conterunt vitam omnem humanam, Cupiditas, & Gaudium; Metus, & Dolor. E quibus, prio-

priores duo bonum aliquod opinabile reſpiciunt, exque eo nati, poſteriores, malum. Lædunt omnes turbantq; animum,& niſi provides,dejiciunt de ſuo ſtatu : ſed non uno tamen modo. Nam cum quies ejus & Conſtantia tanquam in æquabili quadam trutina ſit : depellunt eum ab hoc libramento,illi attollendo ; hi deprimendo. Sed falſa Bona & elationem nunc omitto; (non enim is tuus morbus) ad falſa Mala venio. Quorum agmen iterum duplex. Sunt enim Publica,ſunt Privata. Publica deſigno & definio, QUORUM SENSUS UNO EODEMQUE TEMPORE AD PLURES PERTINET. Privata, QUORUM AD SINGULOS. Inter illa cenſeo, Bellum, Peſtem, Famem,Tyrannidem,Cædem : & quæ alia foras & in commune ſpectant. Inter illa, Dolorem, Inopiam, Infamiam, Mortẽ, & ſi quid velut domo clauſum, in uno ſinguloq; homine cõſideramus. Cauſſa mihi ita diſtinguendi nõ vana. quia revera aliter is luget & alio quodam ſenſu,qui cladem patriæ; qui exſilium exitiumq; multorum : quam qui unius ſuum. Adde quod ex utriſq; alii atq; alii morbi. ſed niſi fallor, graviores ex primis : certe pertinaciores. Publicis enim malis obnoxii pleriq; noſtrum ; ſive quia impetu & turba in-

C gruunt,

[redacted]

gruunt, ac conferta velut acie obruunt resistentem: sive magis, quod ambitione quadam blandiuntur, & ægritudinẽ ex iis innasci animis non agnoscimus sæpe, nõ sentimus. Ecce privato dolori quisquis succubuit, fateatur vitium & imbecillitatem necessum est, etiam si non emendet. (quæ enim defensio?) at qui huic; adeo de labe aut lapsu sæpe non fatetur, ut sit qui jactet etiam & censeat pro laude. Pietas enim & Miseratio dicitur: & quantulum abest, ut inter virtutes imo numina cõsecretur publica, hæc Febris? Poetæ & oratores passim dilaudant & inculcant fervidũ amorem patriæ: nec prorsus exculco ego; sed temperandum eum moderandumq; esse censeo & scisco. Revera enim vitium est, intemperies est, & animi à gradu dejectio ac lapsus. Sed & gravis morbus parte alia, quia nõ unus in eo dolor, sed confuse Tuus & Alienus. Atq; Alienus item duplex, caussa Hominũ, caussa Patriæ. Ut id quod subtilius dici & dividi à me videtur, capias sub exẽplo: ecce Belgica tua nunc premitur nõ una clade, & circumplexa eam undiq; civilis hujus belli flamma. vides passim agros vastari, diripi: opida incendi, everti; homines capi, cædi; matronas pollui, virgines imminui; &

quæ

quæ alia comitari amant bello. Nonne hic tibi dolor? dolor. sed varius & divisus, si inspicis: qua simul & te luges, & cives, & patriã ipsam. In te, damna; in civibus, varium casum & occasum; in patria conversionem eversionemque status. Alibi habes quod clames, *Me miserum!* alibi,

----- tot cives mei
Mandatã hostili pestem oppetistis manu.

alibi deniq; *O pater, ô patria!* Ut qui his non moveatur, & in quẽ cuneus ac cumulus nihil possit ingruentiũ tot malorum: aut valde siccum & sapientem eum esse oporteat, aut valde durum.

CAP. VIII.

Mala publica oppugnata, sed ante omnia tres adfectus coerciti, exque iis hoc Capite ambitiosa quædam Simulatio: qua homines Mala propria ut Publica lugent.

Quid est, Lipsi? satin' ut prævaricari Constantiæ meæ videor, & caussam adhuc agere tui doloris? Sed feci quod animosi & fidẽtes Imperatores: elicui in campum & in aciem omnes tuas copias, cum quibus strenue nunc confligam. sed velitatione quadam prius, deinde aperto Marte & velut collatis signis. Inter velitandum autẽ, tres mihi Adfectus primo pedato (ut cum anti-

quis loquar)proferendi sunt, Constantiæ nostræ valde adversi: Simulatio, Pietas, Miseratio. Atque ille quidem prius. Negas te ferre mala publica, ea dolori tibi esse, imo morti. Satin' serio adfirmas? an fraus hic aliqua & fucus? Ego commotior, Imo serio tu hoc rogas? inquam; an rides & irritas? Ego serio, inquit. non enim pauci ex hoc valetudinario vestro imponunt medicis, & dolorem publicum simulant, qui revera est privatus. Quæro igitur, satisne acceptum habeas, curam istam,

Quæ te nunc coquit & versat sub pectore fixa,

patriæ ipsius caussa susceptam esse, an tua? Etiamne ambigis? inquā ego. patriæ unius caussa mihi hic luctus, Langi. patriæ. Ille capite abnuens, Adolescens, vide etiā atq; etiam, inquit. Nam in te si eximia hæc & sincera pietas, mirabor: certe in paucis. Querimur homines sæpe de malis publicis, fateor: nec alius tam communis dolor, & ut sic dixerim, magis in frontē incurrens: sed si propius examinas, reperis plerūque discidium aliquod linguæ & cordis esse. Ambitiosa illa verba sunt, *Movet me clades patriæ*, non vera: in labris nata, non in fibris. Quod de Polo histrione nobili traditum est, cum Athenis

nis fabulam actitaret in qua dolor repræsentandus, eum filii sui defuncti ossa & urnam clam intulisse, & theatrũ totum vero gemitu luctuq; complesse: idem hic dixerim de plerisque vestrũ. Comœdiam ô boni luditis, & velati persona patriæ, privata vestra damna veris & spirantibus lacrymis lugetis. *Mundus universus exercet histrioniam*, ait Arbiter: certe hic. Bellum hoc civile nos cruciat, inquiunt, & fusus innocẽtum cruor, & interitio libertatis & legum. Itane? dolorem sane vestrum video: quæro & cunctor de caussa. Quian' publica male habeant? histrio, pone personam; imo quia tua. Vidimus agrestes sæpe trepidare & concurrere, & vota facere, cum calamitas subita ingruit aut tempestas: sed tu, cum deſæviit, eosdem revoca & examina, reperies unumquemque timuisse duntaxat segeti & agellulo suo. Ad incendium in hac urbe clametur: claudi pæne dicam & cæci concurrent ad restinguendum. quid censes? utrum amore patriæ? imo pete ab ipsis: quia damnũ illud ad singulos pertinet, aut certe ejus metus. Simile hic est: & movent vulgo turbantque homines mala publica, non quia plurium id damnum, sed quia inter plures eos ipsi.

CAP. IX.

Simulatio ea clarius retecta, & ab exemplis. obiter de vera Patria dictum. item malitia hominum gaudentium malis alienis, cum ipsi extra ea.

ITaq; coram te judice hæc causa agatur, & in tuo tribunali: sed, quod olim, levato velo. Nempe bellum hoc times. times; cur? quia pestis & pernicies cõjuncta bello. Pestis illa ad quos? nunc ad alios quidem, sed pertingere etiam ad te potest. En caput tui doloris (si verum fateri sine eculeo ullo vis) en fontem! Ut enim cum fulmen in unum aliquem cecidit, etiam ii, qui in proximo stabant, tremuerunt: sic in magnis istis communibusq; cladibus, damnum ad paucos pervenit, metus ad omnes. Quem si tollis, tollis una hunc dolorem. Ecce bellum si apud Æthiopas aut Indos geratur, nihil moveare; (extra discrimen enim tu sis:) si apud Belgas; plores, clames, frontem percutias & femur. Atqui mala publica propter ipsa si luges, quid interest? Non enim illa patria mihi, inquies. Stulte. an non & illi homines, eadem stirpe tecum & satu? sub eodem cæli fornice? in eadẽ terræ pila? Exiguum hoc, quod hi montes coërcent, hi fluvii cingunt,

pa-

patriam esse censes? Erras. universus orbis est, quacumq; homines sunt, cælesti illo semine oriundi. Egregie olim Socrates interroganti, *cujatē se ferret?* *Mundanum*, respondit. Magnus enim erectusque animus non includit se istis ab opinione terminis: sed cogitatione & sensu totum hoc Universum complectitur, ut suum. Vidimus stultos, & risimus, quos custos aut magister alligabat straminis vel exigui fili nodo: atque illi stabant, quasi ferro aut vera compede devincti. similis nostra hæc amentia, qui futili opinionis vinclo astringimur ad certam terræ partem. Sed ut firmiora hæc omittam (vereor enim ut possis concoquere:) addo amplius. siquis deus sponsor tibi per hoc ipsum bellum sit, agellos tuos intactos fore, domum pecuniamq; salvam, te ipsum in monte aliquo constituat velatum Homerica nube: etiamne dolebis? de te quidem hoc non ausim dicere, sed erit non nemo, qui gaudebit etiam, & oculos suos avide pascet in cō-fusa illa morientium strage. Quid abnuis, aut miraris? Ita insita nescio quæ malitia humani ingenii fert, *Lætans*, ut poeta vetus loquitur, *malo alieno*. Atq; ut poma quædam gustu suaviter acerba sunt: sic alienæ curæ; securis nobis.
 Pone

Pone mihi aliquem in Oceani illo littore, qui naufragiũ spectet. adficietur sane, sed non injucundo quodam animi morsu: quia aliena pericula videt, sine suo. at repone eundem in jactata illa navi: dolebit scilicet alium dolorem. idem cum omnia fecimus, diximus, hic est: & nostra mala vere atque ex animo lugemus; publica, dicis morisque caussa. Egregie Pindarus: Τὸ γὰρ οἰκεῖον πιέζει πάνθ' ὁμῶς, εὐθὺς δ' ἀπήμων κραδία κᾶδος ἀμφ' ἀλλότριον. Quamobrem aulæum hoc scenicum tandẽ, remove, Lipsi, & siparium complica: & missa omni simulatione, ostende te nobis vero doloris tui vultu.

CAP. X.

Querela mea de increpatione Langii tam libera. sed additum, Philosophi id munus esse. Conatus item refutandi superiora: & obligatio amorque, qui in patriam.

ACris mihi visa prima hæc velitatio. quam interpellans, Quæ ista sermonum libertas, imo acerbitas est? inquam. sic vellicas, sic pungis? Iure cum Euripide te compellem,

----- μὴ νοσοῦντί μοι νόσον
προσθῇς· ἅλις γὰρ συμφορᾷ βαρύνομαι.

Langius arridens, Ergone tu crustulũ, inquit, à me aut mulsum exspectas? atqui

qui ferrum paullo ante poſcebas & ignem. Et recte. Philoſophum enim audis, Lipſi, non tibicinem: cui docere propoſitum, non ducere: prodeſſe, non placere. Ut pudeas & ut rubeas, malo, quam ut rideas: ut pœniteas, quam ut exſultes. Ἰατρεῖον, ὦ ἄνδρες, τὸ τοῦ φιλοσόφου σχολεῖον, clamabat olim Rufus: quo ſanitatis cauſſa concurritur, non voluptatis. Nihil palpat ille medicus, nihil blanditur: ſed penetrat, pungit, radit, & acri quodam ſermonum ſale ſordes abſterget animorum. Itaque ne in poſterum quidem, Lipſi, roſas cogito, ſeſamum, aut papaver: ſed ſpinas, ſicas, abſinthium & acetum. Ego iterũ, Sed enim, Langi, ſi fas dicere, agis mecum male & maligne: nec, ut bonus pugil, legitimo nexu dejicis, ſed per argutias ſupplantas. Simulate, ais, lugemus patriam, nec propter ipſam. Egone? falſum. Nam ut hoc tibi dem (agã enim ingenue) reſpectum in eo aliquẽ mei eſſe; at non ſolius. Lugeo enim, Langi, patriam imprimis, lugeo; lugeboq;, etiam ſi nullum mihi in ejus diſcrimine diſcrimen. Iure bono. illa ſiquidem eſt, quæ me excepit, fovit, aluit: communi gentium ſenſu, ſanctiſſima & antiquiſſima parens. At enim orbẽ univerſum patriam mihi das. Quis renuit?

nuit? sed tu quoque fatere, præter hanc grandem & communē, aliam mihi esse magis definitam & peculiarem patriā: cui arcano quodam naturæ vinclo propius obstringor. Nisi censes vim nullā esse laciendi & attrahendi in natali illo solo. quod primū corpore isto pressimus, pedibus institimus: cujus aërem hausimus: in quo infantia nostra vagiit, pueritia lusit, juventus exercita & educata est. Ubi familiare oculis cælū, flumina, agri: ubi longa serie cognati, amici, sodales: & tot gaudii illecebræ, quas frustra terrarum alibi quæram. Nec Opinionis hic, ut videri vis, filum tenue, sed firmi compedes Naturæ. Ad animalia abi. feræ ecce cubilia sua amant & agnoscunt; aves, nidos. Pisces ipsi, in magno illo & interminato Oceano, frui gaudent certa ejus parte. Nam homines quid dicam? qui, culti sive barbari, ita adfixi genitali huic glebæ, ut, quisquis vir est, nihil ambigat mori pro ea, & in ea. Itaq;, Langi, novam hanc & rigidam tuam sapientiam nec sequor adhuc, nec adsequor: Euripidem magis, vere adfirmantem:

----- ἀναγκαίως ἔχει
Πατρίδος ἐρᾷν ἅπαντας.

CAP. XI.

Refutatus secundus adfectus nimii amoris in patriam; quem Pietatem falsò vocant. idque ostensum. Item unde origo illi Adfectui. & quid Patria proprie ac vere.

AD hunc sermonem renidens Langius, Adolescens, inquit, mira tua pietas: & jam periclitatur, opinor, de cognomine suo M. Antonini frater. Sed tamen hoc commode, quod ultro offert se hic Adfectus, & procurrit ante signa: quem jam ante aggredi mihi decretum, & sternere levi hasta. Detraho autem illi ante omnia velut spoliũ pulcherrimæ vestis, qua male se exornat. Amor enim hic in patriam, Pietas vulgo dicitur: nec capiente me, fateor, nec ferente. Unde enim Pietas? quam eximiam virtutẽ esse scio: nec proprie aliud, quã LEGITIMVM DEBITVMQVE HONOREM ET AMOREM IN DEVM AC PARENTES. Qua fronte autem Patria mediam his se inserit? Quia, inquiunt, etiam illa sanctissima & antiquissima parens. O inepti: nec jam in Rationem injurii, sed in Naturam ipsam! Illane parens? cur, aut quomodo? Nihil enim hic video: & tu, si acutior, Lipsi, tenebras meas illustra. Quiane excepit? id enim visus ante dicere. atqui etiam hospes

hoſpes aliquis ſæpe aut caupo. Fovit? haut paullo mollius olim gerula aut nutrix. Aluit? hoc pecudes, hoc arbores, hoc ſegetes cottidie: & inter magna corpora, quibuſque nihil imputes, Terra, Cœlum, Aër, Aqua. Denique transfer te, & hoc idem faciet quævis alia tellus. Madida hæc & natantia verba ſunt: quibus nihil expreſſeris, præter plebeium & inutilem quemdam Opinionis ſuccum. Parentes quidem ii ſoli, qui genuerunt, formarunt, geſtarunt: quorum nos ſemen de ſemine, ſanguis de ſanguine, caro de carne ſumus. Quorum ſiquid in patriam vel comparatione conveniet; nil recuſo, quin Pietatem hanc oppugnem irrito telo. At enim viri docti, viri magni, ſic effati paſſim. Fateor. ſed ad famam, non ad verum. quod ſi ſequeris, ſacrum illud & auguſtum nomen deo remittes, &, ſi placet, parentibus: hunc quidem adfectum, etiam cum emendatus eſt, contentum eſſe jubebis honeſto titulo Caritatis. Sed de nomine tantum eſt: rem potius videamus. quam equidem non totam tollo, ſed tempero, & velut ſcalpello circumcido rectæ Rationis. Ut enim vitis, niſi amputes, latiſſime ſe ſpargit: ſic iſti præſertim Adfectus, quibus aura aliqua velificatur popula-

rita-

ritatis. Ac fateor libens, Lipsi, (non enim ita hominem exui aut civem) inclinationem aliquam & amorem cuique nostrum in minorem hanc patriã esse: sed cujus caussæ, ut video, parum liquido tibi cognitæ, aut origo. A natura enim esse vis: revera autẽ est amore quodam & instituto. Postquã enim homines, ex rudi illa & solivaga vita ab agris in opida compulsi sunt, & domos ac mœnia struere cœperunt, & cœtus facere, & populariter vim inferre vel arcere: ecce communio quædam necessario inter eos exorta, & societas variarum rerum. Terram & fines quosdam conjunctim habuerunt: templa in promiscuo, fora, æraria, tribunalia: & quod præcipuum vinclum, cerimonias, jura, leges. Quas tamen ipsas res ita amare & curare avaritia nostra occepit (nec erravit prorsus) ut suas. Vere enim singulis civibus in ea jus: nec differunt à privatis possessionibus, nisi quod non unius. At consortio ista velut formã, & faciem quandam expressit novi status. quam Rempublicam & eandem proprie Patriam appellamus. In qua cum intellegerent homines quantum momenti esset ad salutẽ singulorum: latæ etiam leges de ea juvanda & propugnanda: aut certe traditus

ditus à majoribus mos, qui instar legum. Hinc factum, ut commodis ejus gaudeamus, doleamus incõmodis: quia re ipsa privatæ nostræ opes salvæ, illa salva; & mortuæ, moriente. Hinc caritas in eam, sive amor. quem boni publici caussa (illuc autem occulta quædam dei Providentia nos trahit) auxere majores, factis dictisq; omnibus majestatem patriæ adstruentes. Ab instituto hic adfectus igitur, me quidem judice. quod si à natura, ut tu pertendebas; quid ita non pariter in omnes, & eadem mensura, diffusus; cur nobiles divitesque patriam magis amant, curant? minus plebeii aut inopes, quos plerumq; curarum suarum videas, publica omissa. Quod tamen aliter evenire certum est, in o ·ni adfectu, qui à violento jussu naturæ promanat. Denique quid caussæ adferes; quod tam levis caussa sæpe eum minuit aut tollit? Ecce alium ira, alium amor, quosdam ambitio patria elicuit: & hodie quam multos Lucrius ille deus? Quot Itali, relicta regina regionum Italia, in Galliam, Germaniam, imo Sarmatiã, sedes transtulerunt & fixerunt, quæstus tantum caussa? Hispanorum quot millia quotannis in sepositas, & sub alio sole terras, avaritia aut ambitio trahit? Magno

gno hercules & valido argumento, externum & opinabile totum hoc vinclum esse, quod una aliqua cupiditas tam temere solvit aut rumpit. At erras etiam largiter, Lipsi, in circumscribenda patria ipsa. Adstringes enim eã ad natale illud solum, quod instititimus, quod pressimus: & quæ alia mihi tinnis inani sonitu verborũ. Petere enim illinc frustra vis insitas amoris hujus caussas. Nam si genitalis solius soli id nomen: patria mihi quidem Bruxella tantum erit, tibi Isseanum, alteri cuipiam tugurium aut magar. imo multis neç tugurium quidem, sed silva & nudus ager. Amor ergo meus & cura intra istos angustos limites cõclusa? villam illam tantum aut domum, ut patriam, amplectar & defendã? Vides ineptias. & quam beati, te definiente, silvani illi aut agrestes, quorum natalis terra florens semper est, & pæne extra omne cladis aut interitus discrimen. Sed non illud profecto Patria est; non: sed UNUS ALIQUIS STATUS, ut dixi, ET COMMUNIS VELUT NAVIS, SUB UNO REGE AUT SUB UNA LEGE. Quã si jure amari à civibus vis; fatebor. defendi; agnoscam. mortem pro ea suscipi; permittam. non illud, ut etiam doleat quis, jaceat, lamentetur:

Dulce

ditus à majoribus mos, qui instar legum. Hinc factum, ut commodis ejus gaudeamus, doleamus incõmodis: quia re ipsa privatæ nostræ opes salvæ, illa salva; & mortuæ, moriente. Hinc caritas in eam, sive amor. quem boni publici caussa (illuc autem occulta quædam dei Providentia nos trahit)auxere majores, factis dictisq; omnibus majestatem patriæ adstruentes. Ab instituto hic adfectus igitur, me quidem judice. quod si à natura, ut tu pertendebas; quid ita non pariter in omnes, & eadem mensura, diffusus; cur nobiles divitesque patriam magis amant, curant? minus plebeii aut inopes, quos plerumq; curarum suarum videas, publica omissa. Quod tamen aliter evenire certum est, in o ..ni adfectu, qui à violento jussu naturæ promanat. Denique quid caussæ adferes; quod tam levis caussa sæpe eum minuit aut tollit? Ecce alium ira, alium amor, quosdam ambitio patria elicuit: & hodie quam multos Lucrius ille deus? Quot Itali, relicta regina regionum Italia, in Galliam, Germaniam, imo Sarmatiã, sedes transtulerunt & fixerunt, quæstus tantum caussa? Hispanorum quot millia quotannis in sepositas, & sub alio sole terras, avaritia aut ambitio trahit? Magno

gnò hercules & valido argumento, externum & opinabile totum hoc vinclum esse, quod una aliqua cupiditas tam temere solvit aut rumpit. At erras etiam largiter, Lipsi, in circumscribenda patria ipsa. Adstringes enim eā ad natale illud solum, quod institimus, quod pressimus: & quæ alia mihi tinnis inani sonitu verborū. Petere enim illinc frustra vis insitas amoris hujus caussas. Nam si genitalis solius soli id nomen: patria mihi quidem Bruxella tantum erit, tibi Isseanum, alteri cuipiam tugurium aut magar. imo multis nec tugurium quidem, sed silva & nudus ager. Amor ergo meus & cura intra istos angustos limites cōclusa? villam illam tantum aut domum, ut patriam, amplectar & defendā? Vides ineptias. & quam beati, te definiente, silvani illi aut agrestes, quorum natalis terra florens semper est, & pæne extra omne cladis aut interitus discrimen. Sed non illud profectò Patria est; non: sed UNUS ALIQUIS STATUS, ut dixi, ET COMMUNIS VELUT NAVIS, SUB UNO REGE AUT SUB UNA LEGE. Quā si jure amari à civibus vis; fatebor. defendi; agnoscam. mortem pro ea suscipi; permittam. non illud, ut etiam doleat quis, jaceat, lamentetur:

Dulce

Dulce & decorum est pro patria mori.
magno adsensu caveæ dixit poeta Venusinus: sed mori dixit, non flere. Ita enim esse boni cives debemus, ut etiã boni viri simus. quos exuimus, cum in luctum & lamenta transimus puerorũ aut mulierum. Postremo, Lipsi, altum illud & arcanum tibi instillo: si hominem totum aspicis, vanas falsasque esse has omnes patrias. & corpori quidem fortasse aliquam hic posse tribui, nullam animo: qui è supero illo domicilio delapsus, velut carcerem & custodiam habet omnem hanc terrã. At cælum vera illi germanaq; patria est, ad quã adspiremus, ut cum Anaxagora ex animo possimus dicere fatuo huic vulgo, quærenti, *Nihil tibi curæ patria est? Mihi vero illa patria.* & digitum mentemque in æthera intendamus.

Cap. XII.

Tertius Adfectus temperatus, qui Miseratio. eam nimiam in vitio esse. discriminata, lucis caussa, à Misericordia. quomodo, & quatenus ea utendum.

Nubem aliquam mihi ab animo dispulisse hoc sermone visus Langius. & ad illum, Iuvas largiter, mi senex, qua monendo, qua docendo. & jam adfectum illum, qui erga solũ aut statum

tum est, videor temperare posse: nondũ illum qui in homines ipsos. Quomodo enim non tangant & angant me damna patriæ, propter cives & populares meos: qui jactantur in hoc calamitatũ pelago, aut pereunt, varia & misera sorte? Langius excipiens: At istic, Lipsi, inquit, non dolor proprie, sed Miseratio est: quæ ipsa tamen spernenda à sapiente & constante. Nihil enim illi magis convenit, quam firmitas animi & robur: quæ esse non possunt, si dejicit contrahitque eum non suus solum luctus, sed alienus. Interrupi hic ego, &, Quæ istæ Stoïcorum spinæ sunt? inquam. Miserari me vetas? at virtus ea apud bonos est certe apud nos qui vera religione imbuti sumus & pietate. Langius adfirmate, Ego vero veto, inquit: & ægritudinẽ hanc si ab animis tollo, ægre non ferret quisquam serio bonus. Vere enim ægritudo: nec longe à miseria est, quisquis miseratur. Ut imbecilli maliq; oculi nota est, lippire ad conspectũ lippientis: sic animi, dolere viso dolente. Definitur ea recte, VITIUM PUSILLI MINUTIQUE ANIMI, AD SPECIEM ALIENI MALI COLLABENTIS. Quid ergo? tam duri & ferrei nos, qui flecti in alieno dolore quẽquam nolimus aut inclinari? Imo flecti

non displicet: sed ad juvandũ, non ad dolendum. Misericordiã tibi permitto, non miseratione. Distinguere enim ea nunc placet, & recedere paulisper à nostra porticu, docendi caussa. Misericordiam appello, INCLINATIONEM ANIMI, AD ALIENAM INOPIAM AVT LVCTVM SVBLEVANDVM. Hæc virtus illa, Lipsi, quam velut per nebulam vides, & pro qua Miseratio tibi subrepit & imponit. At enim humanum est, adfici, & miserari. Esto. sed non rectũ. An tu virtutem illam in mollitie & abjectione animi esse censes? ut ne ingemiscas? ut suspires? ut verba fracta & tertiata cum lugente misceas? Erras. alioqui dare tibi avaras aliquot anus & deparcos Eucliones possum; è quorum oculis mille lacrymas citius expresseris, quam unum è bulga nummum. At noster verus ille misericors, non miserabitur quidem, sed tamen eadem omnia aut majora faciet miseranti. Adspiciet aliena mala humanis oculis, sed tamen rectis: adducto quodã vultu adstabitur, sed non lugubri aut dejecto. solabitur fortiter, juvabit liberaliter: & faciet benignius, quam dicet: & manum potius egeno aut lapso porriget, quam verba. Atq; hæc omnia caute & circumspecte præstabit. ne, ut in mala con-

cõntagione, alienus morbus in illum transeat: neve, quod de gladiatoribus dicitur, per alterius latus ipse feriatur. Quid hic rigidum, sodes, aut durũ? & talis omnis Sapientia est: quæ procul intuentibus severa & tetrica apparet; cum propius successeris, lenis, clemens reperitur, & qua non mitior aut amicior ipsa Amorum dea. Sed satis de tribus his Adfectibus. quos si in parte tibi detersi, magnum mihi ad reliquam pugnam momentum.

CAP. XIII.

Remotis obstaculis, ventum serio ad elevanda aut tollenda ipsa Publica mala. quatuor ea præcipuis argumentis oppugnanda à me & expugnanda. Ac primo hic de Providentia pictum: eaque probata inesse & præesse rebus humanis.

VEnio enim tandem à velitatione ad veram seriamq; pugnam; & omissis levibus istis telis & lusoriis, ad decretoria arma. Milites copiasq; meas omnes ordine & sub signis inducam: quarum quadruplex mihi agmen. Primo pugnabo, A deo immitti & circũmitti hæc publica mala: secundo, Necessaria ea esse & à Fato: tertio, Utilia nobis: postremo, Nec gravia nimis, nec nova. Quæ copiæ si locis suis apte pugnant

& repugnant: etiamne resistere mihi ultra aut os obvertere audebit exercitus tui doloris? non audebit. Vici. Et cũ hoc omine, signa canant. Cum omnes igitur adfectus, Lipsi, qui vitam humanam varie incurrunt & turbant, à dementi mente sint: tum, meo animo, dolor præsertim, qui de república sumptus. Nam cum ceteri finem aliquem habeant & tanquã scopum (ut amator, potiri; iratus, ulcisci; avarus, acquirere; itemque in ceteris:) soli huic nihil propositum reperies, præter ipsum. Ne vaga & libera nimis oratio mea sit, sed adductis habenis maneã in hoc gyro: nempe tu patriam nunc luges, ut ais, corruentẽ. sed qua fini, cedo? aut quid speras in eo aut spectas? Utrumne ut rem lapsam corrigas? labentem firmes? an ut dolendo imminentem patriæ pestem perniciemq; depellas? Nihil horum. tantum ut tritum illud possis dicere, Doleo; & cetera vanus irritusque hic omnis luctus. Rei enim præteritæ is est; quam reprendere & infectã reddere, ne diis quidem voluerunt esse in manu. Et vanus tantum? imo fortasse impius, si rem pendes æqua judicii lance. Quod enim te non fugit, æterna quædam mens est, quam Deum appellamus: quæ cælorum perennes orbes,

quæ

quæ siderũ inæquales cursus, quæ elementorum alternas vices, quæ deniq; omnes res superas, inferas, temperat, moderatur, gubernat. Casum tu aliquẽ Fortunamve dominari in hoc pulcherrimo mundi corpore censes? temerario aut cæco impetu ferri misceriq; res humanas? scio, non censes: nec quisquã à te alius, qui aliquid non dicã sapientiæ habeat, sed sanitatis. Naturæ enim, naturæ ista vox est: & quocunque oculos animumque convertas; mortalia, immortalia; sublimia & terrena; animata & inanima, clamant clare & loquuntur, quiddam super nos esse, quod hæc tam mira, tam magna, tam multa crearit, fecerit: & creata, facta, etiam nunc dirigat & conservet. Id autem est Deus. cujus summæ & perfectissimæ naturæ nihil magis convenit, quam ut curam tutelamq; operis sui gerere & velit, & possit. Quidni autẽ velit? optimus est. quidni possit? maximus est. adeoque vires nullæ supra ipsum, ut nullæ nisi ab ipso. Nec distringit eum aut distinet magnitudo hæc rerum, aut varietas. Spargit enim æterna illa lux quoquo versum suos radios: & uno eodemque, ut ita dicam, ictu sinus omnes & abyssos penetrat cæli, terræ, maris. nec præest solum divinitas hæc rebus

omnibus, ſed intereſt, imo ineſt. Quid miramur? Sol ille quantam mundi partem ſimul luſtrat & illuſtrat! noſtra mnes quantam congeriem rerum una cogitatione complectitur & ſervat? & ô fatui, non cenſemus plura inſpici & concipi ab eo poſſe, qui hunc ipſum Solem, hanc ipſam Mentem creavit & fecit? Egregie vel divine potius, is qui non multa de rebus divinis,* Ariſtoteles ὅπερ ἐν νηῒ μὲν κυβερνήτης, ἐν ἅρματι δὲ ἡνίοχος, ἐν χορῷ δὲ κορυφαῖος, ἐν πόλει δὲ νόμος, ἐν στρατοπέδῳ δὲ ἡγεμὼν, τοῦτο θεὸς ἐν κόσμῳ. Πλὴν καθ᾽ ὅσον τοῖς μὲν καματηρὸν τὸ ἄρχειν πολυκινητὸν δὲ καὶ πολυμέριμνον· τῷ δὲ ἄλυπον, ἄπονόν τε, πάσης κεχωρισμένον σωματικῆς ἀσθενείας: *Quod in navi gubernator, in curru auriga, in choro præcentor, in urbe lex, in exercitu imperator: id in orbe eſt Deus. Hoc tantũ diſcrimine, quod illis quidẽ laborioſum ſuum regimen, anxium, & exercitum eſt: deo autem ſine dolore aut labore, ſejunctuſque ab omni corporis niſu.* Eſt igitur in deo, Lipſi, fuit, erit, PERVIGIL ILLA ET PERPES CURA (ſed cura tamen ſecura) QVA RES OMNES INSPICIT, ADIT, COGNOSCIT: ET COGNITAS IMMOTA QVADAM ET IGNOTA NOBIS SERIE DIRIGIT AC GVBERNAT. Id autem eſt, quod Providentiam hic voco. de qua queri non nemo

mo per imbecillitatem possit, nemo quærere, nisi qui obsurduit & obbrutuit contra Naturæ vocem omnem & sensum.

CAP. XIV.

Nihil hic geri, nisi Providentiæ ejus nutu. ab ea clades in populos aut urbes immitti. ideo parum pie super iis queri nos aut flere. Denique adhortatio ad parendum deo. cũ quo temere & frustra pugnatur.

QUod si bene imbibisti, si gubernatorem illam vim inserere atque insinuare, &, ut cum poeta loquar,

----ire per omnes
Terrasque tractusque maris,

serio & ex animo credis: non video, quis locus ultra esse possit dolori tuo aut querelæ. Illa enim ipsa provida mens, quæ cælum hoc cottidie volvit revolvit, solem ducit reducit, fruges promit recondit: casus istos & vicissitudines omnes rerũ peperit, quas miraris aut indignaris. Grata tu tantum, & nobis commoda, submitti cælitus putas? imo tristia etiã, & incommoda: nec quicquam omnino in hac grandi machina geritur, turbatur, miscetur (peccatum excipio) cujus non caussa & origo à prima illa caussa. Πάντων enim ταμίας ἔργων ἐν ἀρχαῖς, ait recte Pindarus:

rus :& aurea quædā veluti cathena demissa superne est (ut per fabulam Homerus velat)ad quam omnia hæc inferna alligata. Quod ibi labes terræ opida aliquot abscorpsit, à Providentia est: quod alibi pestis multa millia hominū demessuit,ab ista: quod cædes & bellū apud Belgas ab eadem ista. Divinitus Lipsi, divinitus immissæ omnes istæ clades: ideoq; bene & sapienter Euripidi ξυμφοραὶ θεήλατοι dictæ. Fluxus,inquam,omnis & refluxus hic rerum humanarum,ab illa Luna dependet:ortus regnorum & occasus,ab illo Sole. Itaque tu nunc cū fræna dolori tuo laxas, & indignaris patriā tuam converti aut everti: ne illud quidem cogitas; quis, & in quē,indignere? Quis? homo, umbra,pulvis,in quem? formido dicere,in deum. Vetustas gigantes quosdā fabulata est,qui divos deturbare aggressi de sua arce. mittamus fabulas: vos queruli,ii estis. Si enim hæc omnia nō Permissa solum à deo, sed immissa:vos qui fremitis, qui repugnatis, quid aliud quam sceptrum illi(quod in vobis est) eripitis,& arbitrium regnandi? Cæca mortalitas! Sol,Luna,sidera,elementa, & omnia hæc secla animantum,parent non invita & obaudiunt supremæ illi legi: nobilissimum rerum homo, solus in con-

in conditorem suum calces jacit & resistit. Atqui si vela ventis dedisses, sequerere non quo voluntas impelleret, sed quo illi: & in hoc vitæ Oceano spiritum illum sequi recusas, temperatorem Universi: Et recusas tamẽ frustra. quia aut sequere, aut trahere: & cælestia illa decreta vim suam ordinemq; servabunt, sive in volentem sive in rebellem. Rideamus, si is qui cimbam ad rupem alligavit & funem identidem trahat, rupem ad se accedere censeat, cum ipse ad illam: & non major nostra stultitia est, qui ad rupem illam æternæ Providentiæ nexi, trahendo & reluctando volumus eam nobis obsequi, non nos ipsi? Mittamus aliquando hæc vana: &, si sapimus, sequamur ab alto attrahentem illam vim; & æquum censeamus ut homini placeat, quidquid placuit Deo. Miles in castris, audito viæ signo, vasa colligit; audito pugnæ, deponit; animo, oculis, auribus, paratus ad omne imperium & intentus. idem nobis sit, & in hac militia sequamur alacres & pleno gradu quocumq; vocantem Imperatorem. *Ad hoc sacramentũ adacti sumus*, ait Seneca, *ferre mortalia: nec perturbari his, quæ vitare nostræ potestatis non est. In regno nati sumus:* DEO PARERE, LIBERTAS EST.

Cap. XV.

Ad secundum pro Constantia argumentum transitum, quod à Necessitate. Vis ejus & impetus. Dupliciter ea Necessitas considerata: & primo in rebus ipsis.

HOc firmum, Lipsi, & Vulcanium plane scutum contra omnia externa: hæc *aurea illa arma*, quibus tectos, Plato pugnare nos jussit in casum & Fortunam: Deo subjici, Deum cogitare: & in omni eventu, mentem hanc flectere ad magnam illam mundi Mentem: Providentiam dico. Cujus pias & felices copias quoniam satis explicui: producam & inducam agmen alterum, quod est sub Necessitatis vexillo. Agmen forte, durum, ferreum: & quā non vane legionem dixerim Fulminatricē. Rigida enim & infracta ista vis, quæ omnia domat, superat: & cui mirabor, Lipsi, si resistes. Thales interrogatus olim, τί ἰσχυρότατον, recte respondit, Ἀνάγκη. πάντων γὰρ κρατεῖ. & sermo de eadem vetus etsi parum cautus, τὴν ἀνάγκην οὐδ᾽ ὁ θεὸς βιάζεται. Hanc providentiæ nunc adtexo; quia cognata illi, vel, ut verius dicam, ex ea nata. A deo enim ejusque decretis Necessitas. nec aliud hæc Ἀνάγκη, ut Græcus philosophus definivit, quam Κρίσις βεβαία καὶ ἀμε-

ἀμετάτρεπτος δύναμις τῆς προνοίας: FIRMA *sanctio, & immutabilis Providentiæ potestas.* Eam Malis publicis interveni-re, dupliciter evincam; A rebus, & à Fato: A rebus ipsis: quoniam ingeniũ hoc omnibus creatis, ut insita quadam vi ad mutationem ferantur & casum. Ut ferro consumens quædam rubigo per naturam agnata est: ligno, exedens caries aut teredo: sic animalibus, opidis, regnis, internæ & suæ caussæ pereundi. Supera, infera respice; grandia, parva; manufacta, aut mente: ab omni ævo corruunt, & corruent in omne ævum. Atq; ut flumina ad mare feruntur, perpeti & prono cursu: sic res omnes humanæ, per hunc (ut sic dicã) cladium canalem labuntur ad suam metã. Meta autẽ ea, mors & interitus. quibus Pestis, Bella, Cædes, administri & instrumenta. Ita si mors iis necessaria: necessariæ hoc respectu & clades. Quod ut clarius videas sub exemplis, non diffugiam mente & animo paulisper tecum peregrinari per magnum hoc Universum.

CAP. XVI.

Exempla necessariæ mutationis aut mortis in toto Orbe. Cælum & elementa converti, aliquando interitura, idem in opidis

dis spectari, in provinciis, & regnis. Denique gyrare hic omnia. nec quidquam stabile aut firmum.

AEterna lex à principio dicta omni huic Mundo, nasci, denasci, oriri aboriri: nec quidquam stabile aut firmum arbiter ille rerum esse voluit, præter ipsum.

----- μόνοις, ὀ γίγνεται
Θεοῖσι γῆρας, ὀυδὲ μὴν θανεῖν ποτε.
Τὰ δ' ἄλλα συγχεῖ πάνθ' ὁ παγκρα-
τὴς χρόνος :

exclamat Tragicus vates. Omnia ista quæ suspicis, quæ miraris, vicibus suis aut pereunt, aut certe mutantur. Solem illum vides? deficit. Lunam? laborat & tabescit. Sidera? labuntur & cadunt. Et ut velet aut excuset hæc ingenium humanum: evenere tamen in cælesti illo corpore & evenient, quæ Mathematicis legem omnē frangant & mentem. Cometas omitto, varia forma, vario situ, & motu: quos omnes ab aëre & in illo esse, haud facile imponat mihi Lycæum: sed ecce nuper negotium Astrologis fecere novi quidam motus deprehensi, & novæ stellæ. * Sidus exortum hoc ipso anno; cujus incrementa & decrementa clare observata. vidimusque (difficulter creditum) in cælo ipso nasci aliquid posse, & mori. Quin

Varro

Varro ecce apud Auguſtinum clamat & adſerit, *ſtellam Veneris quam Plautus Veſperuginē*, Homerus ἕσπερον *appellat, colorem mutaſſe, magnitudinem, figuram, curſum.* Proximū cælo aërem inſpice, mutatur cottidie: & in ventos abit, nubes & imbres. Tranſi ad aquas. flumina illa, quæ perennia dicimus, & fontes, alias periiſſe videbis; alias alveū mutaſſe & curſum. Ipſe ille Oceanus, magna & arcana Naturæ pars, modo tempeſtatibus attollitur aut dejicitur: & ut eæ non ſint, ſuos habet aquarum acceſſus & receſſus. atq; ut interire eum totum poſſe cenſeas, creſcit minuiturq; cottidie per partes. Iam ſi Terram intueris, quam unam immobilem voluerunt, & *vi ſua ſtare: ecce illic labat, & tremore atq; occulto ſpiritu concutitur: alibi aqua corrumpitur, aut igne. Pugnant enim & hæc inter ſe: ne tu bella inter homines tantum eſſe indignere, ſunt inter elementa ipſa. Diluvies maris ſubita inundatioq;, quot terras imminuit, aut abſorpſit! Olim magnam illā Atlantidem inſulam (nec enim meo animo fabula eſt) poſtea Helicen Burē: & ne ad vetera aut remota eamus, apud nos Belgas, patrum ævo, duas * inſulas cum opidis viriſq;. Quin jam nunc cū maxime cærulus ille Divus novos ſibi

ſinus

ſinus aperit, lambens cottidie & abrodens infidum marginem, Friſiorũ, Caninefatum, Cauchorum. Nec terra ipſa muliebri ignavia ceſſat: ſed interdum ſe vindicat, & in medio mari inſulas ſibi facit: mirante & indignante cano illo patre. Quod ſi ad interitũ mutationemque magna illa corpora, & noſtro ſenſu æterna, deſtinata ſunt: quid cenſes opida, reſpublicas, regna? quæ tam mortalia eſſe neceſſum eſt, quã eos qui fecerunt. Ut hominibus ſingulis adoleſcentia ſua, robur, ſenecta, mors: ſic iſtis. Incipiunt, creſcunt, ſtant, florent: & omnia ideo, ut cadant. Unus ſub Tiberio terræ motus duodecim celebres Aſiæ urbes evertit. totidem Campaniæ opida alius, ſub Conſtantino. & unum aliquod Attilæ bellum, plus centenas. Veteres Ægypti Thebas vix fama retinet: centum Cretæ urbes vix fides, & ut ad certiora veniam, cadavera Carthaginis, Numantiæ, Corinthi, priſci viderunt & mirati ſunt: nos Athenarum, Spartæ, & tot illuſtrium urbium ignobiles ruinas. Illa ipſa rerum gentiumq; * domina & falſo Æterna urbs, ubi eſt? obruta, diruta, incenſa, inundata; periit non uno leto, & ambitioſe hodie quæritur nec invenitur in ſuo ſolo. Byzantiũ illud vides, quod ſibi placet dupli-

cis

cis imperii sede? Venetias istas, quæ superbiunt mille annorum firmitate? veniet illis sua dies: & tu nostra Antverpia. ocelle urbium, aliquãdo non eris. Diruit videlicet construitque, & (si fas dicere) ludit in rebus humanis magnus ille architectus: & velut plastes, varias sibi formas & imagines fingit ac diffingit ex hac argilla. Opida adhuc loquor & urbes: sed regna etiam & provinciæ trahuntur in hanc labem. Olim Oriens floruit; & Assyria, Ægyptus, Iudæa valuere armis ingeniisque: fors ea in Europam transiit. quæ tamen ipsa, ut corpore instante morbo, vibrari mihi nunc videtur, & præsentiscere magnum suum casum. Quod amplius & numquã satis miremur. hic à quinque annorum millibus & quingentis habitatus orbis senescit: & ut Anaxarchi explosæ olim fabulæ iterum applaudamus, surgunt alibi succrescuntque novi homines & novus Orbis. O mira & numquam comprehensa Necessitatis lex! abeunt omnia in hunc nascendi pereundique fatalem gyrum: & longævum aliquid in hac machina est, nihil æternum. Attolle & circumfer mecum oculos (non enim me piget premere hunc locum) & vide rerum humanarũ alternas vices, &, ut in Oceano, æstus.

Tu

Tu surge, tu cade, tu impera tu servi, tu occultare, tu emerge: & eat hic rerum in se remeantiū orbis quādiu erit ipse Orbis. Germani feri olim fuistis? nunc mitescite ante plerosq; populos Europæ. Britanni inculti & inopes? deliciis ac divitiis Ægyptios provocate & Sybaritas. Græcia olim floruit? nunc jaceat. Italia sceptrum tenuit? nunc serviat. Vos Gothi, vos Vandali, vos fex Barbarorum prodite è latebris, & gentibus imperate per vices. Adeste etiam pelliti vos * Scythæ, & potenti manu paulisper habenas temperate Asiæ atq; Europæ. Sed isti ipsi mox discedite, & sceptrum relinquite illi ad Oceanum genti. Fallor enim? an Solem nescio quem novi imperii surgentem video ab Occidente?

Cap. XVII.

Ventum ad Necessitatem quæ à Fato Fatum ipsum primo adsertum. Vulgi in eo & sapientum universum quendam consensum fuisse, sed in partibus dissensum. Quotuplex priscis Fatum.

Dixerat Langius: & lacrimas mihi pæne expresserat hic sermo. ita visus mihi in clara luce posuisse ludibria rerum humanarū. Et exclamans, Heu, quid aut ipsi sumus, inquam, aut omnia hæc

hæc in queis sudamus? τί δέ τις; τί δ᾽ οὔτις; σκιᾶς ὄναρ ἄνθρωπος, ut vere nimis olim Lyricus vates. Langius ad me, At tu adolescens, inquit, non adspice solũ ista, sed despice: & Constantiam animo imprime, ex hac inconstanti & desultoria levitate omnium rerum. Inconstantem dico, a mente & sensu nostro. quia Deum providentiamque si adspicis; rato omnia & immobili ordine decurrunt. Iam enim omissis gladiis, ad machinas venio: nec telis dolorem tuũ oppugnabo, sed tormentis. Fati arietẽ intorquebo, firmum, validum: & quem nulla unquã humana vis elidet, aut acumen eludet. Qui locus etsi lubricus ad lapsum: tamen ingrediar. sed caute, lente, & quod Græci dicũt, ἡσύχῳ ποδί. Ac principio Fatum aliquod in rebus esse, non tu Lipsi, ut opinor, nõ gens aut ætas ulla dubitavit. Ego interpellans, Ignosce, inquam, si rem eligo tibi objicior in hoc cursu. Fata mihi opponis? Futilis hic aries Langi, & qui Stoicorũ nervis dirigitur parum firmis. Libere dico. & illa ego sperno, & Parcas: & cũ Plautino milite, totum hoc anile agmẽ uno spiritu difflaverim, ut folia vẽtus. Langius severo atq; adeo minace oculo, Temerarie & inconspecte, inquit, fata tu eludis aut tollis? non potes: nisi

una vim omnem tollis numenq; divinum. Si enim deus est, Providentia est: si hæc, Decretũ, & ordo rerum: si istud, firma & rata Necessitas eventorũ. Quomodo exis hunc ictum? aut qua securi scindis hanc cathenã? Deum enim & æternam illam mentem, non aliter cogitare nobis fas, quam ut scientia & prævisio in eo sint æterna. Eumdemque fixum, firmum, immutabilem, semper unum & sui similem sentimus: in iis quæ semel voluit aut vidit, nihil flectentem, nihil fluctuantem.

Οὐ γὰρ τ' αἶψα θεῶν τρέπεται νόος αἰὲν ἐόντων.

Quæ si vera fateris (& fatearis necessum est, nisi rationem omnem exuis & sensum:) illud quoque adfatere, decreta omnia divina firma & immota esse, ab æterno in æternum. At ex eo necessitas emergit, & hoc quod illudis fatũ. Cujus rei tam liquida & tam obvia veritas, ut non alia veterior aut receptior sententia sit inter gentes. omnibusque fere, quibus dei aut providẽtiæ lux aliqua adfulsit, his & Fati. Ut iidem illi primi puriq; igniculi, qui homini illũ aperuere; præluxisse pariter videantur ad istud. Homerũ ecce adi & audi, primum & sapientissimum poetarũ; mentior; si aliam magis orbitam divina illa

Musa

Musa calcavit & inculcavit, quã hanc Fatalem. Nec abiit reliqua poetarum stirps à suo patre. Euripidem, Sophoclem, Pindarum: & è nostris, Virgiliũ vide. Ad historicos me vocas? omnium illæ voces, Fato hoc tale accidisse, &c. Regna eversa aut stabilita Fatis. Ad philosophos? quibus cura major eruẽdæ & tuendæ contra vulgum veritatis. At illi cum in plerisque aliis diversi ierint, studio & malo ambitu certandi; mirum quam omnes convenerint in unius hujus viæ capite, quæ ducit ad Fatum. Capite viæ dixi. quia nõ eo negatum, quin ea in plures mox semitas secta, quas tamen omnes ad hoc Quadrifinium videor posse reducere, Fati Mathematici, Naturalis, Violẽti, Veri. Quæ explicabo breviter, & tamquam pedem in singulis ponens: quia vulgo confusio hic & error.

CAP. XVIII.

Tria prima genera Fati explicata breviter. omnium definitio sive descriptio. Stoici leviter & breviter excusati.

AC Fatum Mathematicum quidem appello, QVOD LIGAT ET NECTIT FIRMITER ACTIONES OMNES EVENTVSQVE AD VIM SIDERVM ET POSITVRAM STELLARVM. Cui Chaldæi

& Astrologi, primi auctores: interque philosophos fundus & subscriptor, sublimis ille * Mercurius. qui Providentiā, Necessitatem, Fatum, subtiliter nec vane prorsus distinguens, ait: Πρόνοιά ἐστι αὐτοτελὴς λόγος τοῦ ἐπουρανίου θεοῦ. δύο δὲ τούτου δυνάμεις αὐτοφυεῖς, Ἀνάγκη καὶ Εἱμαρμένη. ἡ δὲ εἱμαρμένη ὑπηρετεῖ τῇ προνοίᾳ καὶ ἀνάγκῃ. τῇ δὲ εἱμαρμένῃ, ὑπηρετοῦσιν οἱ ἀστέρες. οὔτε γὰρ εἱμαρμένην φυγεῖν τις δύναται. οὔτε φυλάξαι ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς τούτων δεινότητος. ὅπλον γὰρ εἱμαρμένης, οἱ ἀστέρες. κατὰ γὰρ ταύτην πάντα ἀποτελοῦσι τῇ φύσει καὶ τοῖς ἀνθρώποις. *Providentia est perfecta & absoluta ratio cælestis dei. cui duæ cognatę facultates, Necessitas & Fatū Et Fatū quidē subservit ministratque Providentiæ, simul & Necessitati: at Fato ipsi, subserviunt stellæ. Nam nec Fati vim effugere quisquā potest, nec cavere sibi à vi & potentia stellarum. Hæc enim, tela & arma Fati. cujus arbitrio, cuncta efficiunt & perficiunt Naturæ atque Hominibus.* Et in eadem stulta navi hodie (pudor Christiani nominis!) Astrologorum fere vulgus. At Naturale Fatum voco, ORDINEM CAVSSARVM NATVRALIVM. QVAE (nisi impediantur) VI ET NATVRA SVA CERTVM EVNDEMQ; PRODVCVNT EFFECTVM. Aristoteles in hac parte: si * Alexandro Aphrodisiensi fides,

fides, interpreti ejus haud infido. itemque Theophrastus, qui clare ſcribit, τὴν εἱμαρμένην εἶναι τὴν ἑκάστου φύσιν. *Fatum eſſe, uniuſcujuſq; naturã.* Ex horum mente, quod homo hominem gignit, Fato fit: quod moritur ab internis & ſine aliena vi cauſſis, Fato. & retro, Quod homo ſerpentem gignit aut monſtrum præter * Fatum: itemq; quod gladio occiditur, aut igne. Sententia nõ valde peccans, quia ad vim Fati ne adſurgit quidem. quis autẽ caſum non vitet, qui non aſcendat? Et talis in * divinis ubiq; fere Ariſtoteles eſt: libellum illum de Mundo excipio; qui totus aureus, ab alia mihi videtur & magis cœleſti aura. Quin hoc amplius in Græco ſcriptore lego, Ariſtotelẽ cenſuiſſe, τὴν εἱμαρμένην οὐκ αἰτίαν μὲν, τρόπον δέ τινα αἰτίας συμβεβηκότα πῶς τοῖς τῆς ἀνάγκης τεταγμένοις: *Fatũ non eſſe cauſſam, ſed modũ quendã cauſſæ accidentẽ iis quæ à Neceſſitate ordinatã.* Cor philoſophi! qui Fortunam Caſumq; ſerio numerare inter cauſſas audet, non audet Fatum. Sed hunc mitto: ad Stoicos meos venio (nõ enim diſſimulo. in pretio & amore mihi ea ſecta) qui auctores Fati Violenti. Quod definio, cum Seneca, NECESSITATEM RERVM OMNIVM ACTIONVMQVE, QVAM NVLLA VIS RVMPAT. aut cum

cum * Chrysippo, *δύναμιν πνευματικὴν, τάξει τοῦ παντὸς διοικητικήν. vim spiritalem, ordine Universum hoc gubernantem.* Nec abeunt definitiones illæ nimis à recto aut vero, si sane & modeste interpretere. uti nec tota fortasse eorũ sententia, nisi jugulasset eam pridem conversus pollex omnis vulgi. Tribuunt iis duo impia. &, Quod deum subjicem faciunt trigis fati: &, Quod actiones item internas, & nostræ volũtatis. Nec fidenter nimis eos purgem utriusque culpæ. E scriptis enim eorũ, quæ pauca restant, est ubi hæc elicias; est etiã, ubi magis saniora. Seneca sane, porticus illius tibicen haud infirmus, in prius illud impingere videtur, libro quo minime debuit, De Providentia: *Eadem necessitas*, inquit, *& deos alligat. irrevocabilis humana ac divina pariter cursus vehit. Ille ipse omniũ conditor ac rector scripsit quidẽ Fata, sed sequitur. Semper paret, semel jussit.* Et indissolubilis illa cathena nexusque causarum, quo omnia & omnes ligant, vim facere non obscure videtur Arbitrio humano. At germani tamen veriq; Stoici, aperta fronte professi numquam ista. aut siquid tale iis elapsum in calore illo, ut fit, scribendi sive differendi; verbis id magis tale cõperies, quã re & sensu. Chrysippus ipse

(qui

(qui primus corrupit & enervavit virilem sectam spinoso acumine quæstionũ) de libertate imminuta, apud Agellium diluit & purgat. Nec Seneca noster deũ Fato subjicit (sanior illi mens) sed genere quodã sermonis, deum deo.. Nam qui inter eos proxime verum accessere, Fatum alias Providentiã ipsam appellabant, alias Deum. Itaque Zeno cum definisset εἱμαρμένην, δύναμιν κινητικὴν τῆς ὕλης κατὰ ταὐτὰ, καὶ ὡσαύτως: *Vim secundum eadem eodem modo materiæ motricẽ:* addidit ἥντινα μὴ διάφορον καὶ προνοίαν καὶ φύσιν καλεῖν: *quam nihil intersit, Providentiã etiam aut Naturam dixisse.* Et Chrysippus ab eadem mente Fatum alibi dixit λόγον ἀΐδιον τῆς προνοίας: *Providentiæ æternam rationem.* Iam Panætius Stoicus θεὸν ἀπεφήνατο τὴν εἱμαρμένην, *Deum ipsum dixit esse Fatum.* Quod idem sentiens clare Seneca: * *Quoties voles,* inquit, *tibi licet aliter hunc auctorẽ rerum & naturarum compellare. Et Iovem illum optimum ac maximum rite dices, & Tonantẽ & Statorem: qui non, ut historici tradiderunt, ex eo quod post votum susceptũ acies Romanorum fugientiũ stitit, sed quod stãt beneficio ejus omnia, Stator Stabilitorque est. Hunc eundem & Fatum si dixeris, non mentieris. Nam cum Fatum nihil aliud sit, quam series implexa caussarum: ille est*

prima omniū caussa, ex qua ceteræ pendent. Quæ postrema tam pie dicta, ut calumniari ea nec Calumnia ipsa possit. Neq; abiit hac parte à Stoicis scriptor ille* magnus ad regem Magnum: οἶμαι δὲ, inquit, καὶ τὴν Ἀνάγκην οὐκ ἄλλο τι λέγεσθαι πλὴν τοῦτον, οἷον ἀκίνητον οὐσίαν· εἱμαρμένην δὲ, διὰ τὸ εἴρεσθαι τε καὶ χωρεῖν ἀκωλύτως. i.e. : *Existimo autem & Necessitatem non aliud dici debere, quam Deum: tanquam stabilem naturam. & Fatum item ipsum, quod connectat omnia, & progrediatur libere ac sine impedimento.* Qui sermones siquid improvidi habent, nihil tamen impii : & apud æquos interpretes haud longe absunt à vero nostroq; Fato. Illud quidem elogium serio Stoicorum genti do. nō aliam sectam majestatem suam & providentiā deo magis adseruisse : nō aliā homines ad ætherea illa & æterna traxisse magis. Et in fatalis hujus stadii decursū siquid lapsi: credo, à laudabili bonoque studio fuit, cæcos mortales à cæca Dea revocandi. Fortunam inquio, cujus non solum numen ab iis fortiter explosum, sed & *nomē.

Cap. XIX.

Quartum sive verum Fatum explicatum. De nomine ipso dictum breviter. Id definitum tenuiore filo: & ostensum à Pro-

Providentia differre.

SED de sensu veterum aut dissensu, dixi satis. cur enim curiose nimis aut subtiliter scruter τὰς ἐν ᾅδου τριακάδας? Cum vero Fato adfatim mihi negotii: quod nunc propono & illustro. Id autem hic appello, æternum Providentiæ decretum: quod tolli non magis è rebus potest, quam Providentia ipsa. Nec nomen mihi aliquis cavilletur. quia, fidenter hoc adsevero, non aliud huic rei proprium in Romana lingua. Abusi eo veteres? nos utemur: & eductam è Stoicorum carcere vocem, trahemus ad lucem meliorem. Fatū enim certe à fando: nec aliud proprie, quam * *dictū & jussum divinū.* At hoc ipsum illud est, quod hic quærimus. Fatum enim Verū definio, sive cū illustri Pico: PENDENTEM A DIVINO CONSILIO SERIEM ORDINEMQVE CAVSARVM. sive nostris verbis, obscurius, sed subtilius: INHAERENS REBVS MOBILIBVS IMMOBILE PROVIDENTIAE DECRETVM. QVOD SINGVLA SVO ORDINE, LOCO, TEMPORE, FIRMITER REDDIT. Dixi, Providētiæ decretum, quia Theologis qui hodie (venia mihi in libero veri studio sit) non prorsus adsentior, qui id cū Providentia ipsa, re & nomine miscent. Scio arduum imo temerarium, ὑπέρτατον illam & ὑπερουράνιον φύσιν (Deū

dico) verbis certis concipere velle aut adstringere, & quidquid ad illum: tamen ut humanæ mentis captus est, persevero aliud Providentiā esse propriè, aliud nostrū Fatum. Nam Providentiā non aliter capio aut considero, quā ut IN DEO VIS SIT ET POTESTAS OMNIA VIDENDI, SCIENDI, GVBERNANDI, & vis dico universa, indivisa, stipata, & cum Lucretio loquar, uniter juncta. At Fatū ad res ipsas magis descendere videtur, in iisq; singulis spectari. ut inquam sit digestio & explicatio communis illius *Providentiæ distincte & per partes. Itaque illa in deo est, & ei soli tribuitur: hoc in rebus, & iis adscribitur. Tricari tibi videor, & quod ille ait, κίγχλον τρυπᾶν? Imo sumo hæc, Lipsi, è medio sermone vulgi; quo nihil magis increbuit, quam ut dicamus, *Meo bono fato id fieri, aut malo:* &, *Hoc esse regni illius aut opidi fatum.* At de Providentia nemo sic loquetur: nemo, inquā, rebus ipsis eam tribuet, citra impietatem aut irrisum. Bene ergo dixi, in deo illā esse: hoc à deo quidē, sed intellegi in rebus. Addo amplius, Providentiā etsi reapse à Fato indivulsam, tamen præstantius quiddam & prius Fato videri: uti Solē præcellere lumini, æternitatē tempori, intellectum rationi. vulgo adserimus

in Sapientum scholis. Sed ne dilatem hæc tristia, etsi nondum trita: vides ex istis caussam mihi justam discriminis, itemq; nominis retenti contra novitiũ τῶν θεολογουμένων Senatum. Nam prisci illi & olim conscripti * Patres, nihil mihi invident aut inhibent quin verbo Fati in sana & vera notione fidenter utar. Sed ut ad clarandã finitionem meã redeam; dixi, Inhærens decretum, ut ostenderem spectari Fatum debere in iis ad quæ pervenit, non à quo venit. Addidi, Rebus mobilibus. illud adsignificans. Fatum ipsum etsi immobile, motum tamen insitum & naturam non tollere à rebus: sed leniter & sine vi agere, ut cuiq; rei impressa à deo signa postulant & notæ. In caussis quidẽ (secundas intellego) necessariis, necessario: in naturalibus, naturaliter: voluntariis, voluntarie: contingentibus, cõtingenter. Itaq; rerũ quidem respectu, vim nullam adfert aut coactionem: sed ut quidq; natum est facere aut pati, ita dirigit singula & flectit. At si id ad originem suam tamen retrahis, idest, Providentiam & Deum: constanter nec timide adfirmandum, necessario omnia fieri quæ Fato fiunt. Postremo adjunxi, de Ordine, Loco, Tempore. firmans quod ante posui, Providentiam rerum

omnium

omnium junctim esse; Fatum per distributionem, singularũ. Et in Ordine, seriem nexumq; caussarum intellego, quas Fatum definit, in Loco & tempore, miram illam & numquam explicandam vim, qua omnia eventa & certis locorum sedibus, & temporum momẽtis, sunt adstricta. Fatum est Tarquiniũ regno ejici? fiat: sed adulterium præcedat. ordinẽ vides. Cæsarem interfici? ita: sed in Curia etiam ad statuã Pompeji. locum vides. Domitianum à suis cædi? cædetur: & illa ipsa hora, quam frustra vitabat, quincta. tempus vides.

CAP. XX.

Distinctum & divulsum id à Stoico fato quatuor terminis. Ostensum accuratius, quomodo vim non inferat voluntati. itemque Deum nec συνεργὸν mali nec auctorem esse.

SAtin' hæc capis adolescens? an clarior etiam fax tibi accendenda? Ego caput concutiens, Clarior Langi, clarior, inquam: aut æternũ relinquis me in hac nocte. Quod enim istud discriminum subtile stamen? qui quæstionũ captiosi laquei sunt? insidias, mihi crede, metuebam: & tam expensa & suspensa tua verba suspiciebam, ut singulos hostes. Langius subridens; At tu con-

confide, inquit, nullus hic Annibal eſt: & in præſidium, non inſidias deveniſti. Dabo lucem: illud modo effare, ubi & in qua parte cæcutis? In ea, Langi inquam, quæ de vi eſt & neceſſitate. Non enim capio prorſus, quomodo Fatum hoc tuum ab illo Stoicorum disjungis. quod cū verbis & janua, quod dicitur, bene excluſiſti; re & poſtico videris admittere. Langius prōpte, Abſit Lipſi, inquit, abſit. Nō enim ego vel per ſomnium Fatum ullum Stoicorum induco: nec *anus illas recoquo diu exſtinctas: modeſtum piumq; Fatū profero, quod ab illo Violento quatuor his finibus abjungo. Illi deum Fato ſubjiciunt; nec Iupiter ipſe apud Homerum, cum maxime vellet, Sarpedonem ſuum eripuit ejus vinclis: at nos Fatum deo, quem liberrimum omnium rerum auctorem & actorē eſſe volumus, & tranſcendere cum libuit ac rumpere implexa illa agmina & volumina Fati. Item illi ab æterno fluentem ſeriem cauſſarum naturalium conſtituunt. nos nec naturalium cauſſarū ſemper, (deus enim prodigii aut miraculi cauſſa, ſæpe citra, imo contra naturam egit:) nec ab æterno; quia ſecundæ cauſſæ non æternæ. Origo enim iis certe cum mundo. Tertio, illi τὸ ἐνδεχόμενον ſuſtuliſſe viden-

tur

tur è rebus:nos id reddimus,& quoties secundæ caussæ tales sunt, Contingens fortuitumque admittimus in eventis. Postremo voluntati vim illi intulisse visi violentam. abest hoc à nobis, qui & Fatum ponimus, & in gratiam tamen reducimus cum arbitrii libertate. Ita enim Fortunæ & Casus fallacem ventum fugimus,ut navim hanc ad Necessitatis scopulum non allidamus. Fatum est? sed prima nempe caussa. quæ adeo secundas mediasque non tollit. ut non nisi (ordinatim quidē & ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον) per eas agat. At inter secundas,etiā Voluntas tua est:quam fuge credere,ut deus ille cogat aut tollat. * Hic error omnis in ista re, hæc nubes, nemo scit aut cogitat se velle, quod vult Fatum: & dico, libere velle. Deus enim ille, qui res creavit, rebus utitur, sine corruptione rerum. Sicut supremum illud cœlū inferiores omnes orbes ita secum ducit, ut proprium eorum motum nō abrumpat aut sistat: sic Deus fati impetu humana omnia trahit, sed peculiarem cujusq; vim aut motionem non tollit. Arbores & fruges voluit crescere? crescunt sine ulla vi, per naturā. Homines deliberare, eligere? deliberant sine ulla vi & eligunt, per voluntatem. Et tamen hoc ipsum quod * electuri fue-

runt, vidit ipse ab æterno: sed vidit, nō coegit; scivit, nō sanxit; prædixit, non præscripsit. Quid titubant hic nostri Curiones? Misèlli! non alius mihi locus videtur in clariori luce. nisi quod petulca ista mens identidem sescalpit & exasperat, mala quadam scabie infecta litigandi & disserendi. Quomodo enim, inquiunt, si Deus prævidit peccaturum me, nec falli prævisio illa potest, non necessario peccem? Fateor, * necessario: sed non pro tua mente: libera voluntate hic interveniente. Nēpe hoc providit, ut eo modo pecces quo providit: providit autem ut libere: igitur necessario libere peccas. Satin' hoc clarū? Sed urgent iterum, At enim deus in nobis auctor omnis motus. Communiter auctor, fateor: sed non nisi boni fautor. Ad virtutem accingeris? illo sciente & juvante fit. ad vitiū: sciente & sinente. Nec ejus hic aliqua culpa. Equum insideo & impello debilem & claudum: quod impello, à me est; quod debilem, ab ipso. Citharam pulso dissonam & nervis male vinctā: quod tamen discordat, instrumenti vitium esse fatebere, non meum. Terra hæc ipsa arbores & fruges omnes alit communi succo: sed illæ salutarē fructum proferunt, aliæ venenū. quid di-

ces?

ces? à terra hoc esse, an potius ab insita arborum vi; quæ alimentum bonū decoquunt in suum virus? Simile hic est. & à deo quidem quod movere; à te, & in te, quod ad malum. Deniq; ut concludam de hac Libertate: Fatum veluti præsultor est, & funem ducit in mundi ista chorea: sed ita, ut partes aliquæ nostræ sint volendi semper aut nolendi. nec ultra. nō enim efficiendi: quia arbitrium saltem relictū homini, quo reluctari & obniti deo libeat: non vis etiam, qua possit. Ut in navi ambulare mihi fas, & per foros discurrere aut transtra, sed nihil minutus hic motus valet ut impediat ejus cursum: sic in fatali hac navi, qua omnes vehimur, currant licet voluntates nostræ & transcurrant, non via eā ejicient aut sistent. Temperabit & habenas moderabitur semper suprema illa voluntas: & quo visum eritcumque, currum hunc diriget leni quodam fræno.

Cap. XXI.

Conclusio tractationis de Fato. Monitum, periculi plenam & ancipitem eam esse; non curiose indagandam. denique adhortatio seria ut vires animo imprimantur à Necessitate.

SED quid ego ista? verto proram, & remo-

removeo me ab hac Charybdi, quæ multorum ingenia absorpsit. Ciceronis hic naufragiũ video, qui Providentiam maluit * tollere, quam delibare aliquid de humana libertate. *Ita dum homines liberos fecit*, (ait eleganter antistes Hipponensis) *fecit sacrilegos*. Quam multi etiam hodie natant in hoc freto, & disputationũ hic fluctibus abripiuntur? Quorum periculis moniti, terram malimus legere, Lipsi, nec alte penetremus nos in hoc mare. Euclides olim interroganti multa de iis, percõmode respondit: *Cetera quidẽ nescio, illud scio, quod odere curiosos*. Idem de Fato cense: quod aspici vult, non inspici: credi, nõ cognosci. Biantis opinor illud est, περὶ θεῶν λέγειν ὡς εἰσί, melius ad Fatũ transferam: de quo hoc satis esse moneo, ut esse scias, cetera, nihil peccas, si ignoras. Illud proprie ad nostram Spartam (jam enim ab implicito hoc flexu redeo in veterem & apertam viam) ut Necessitatem agnatã malis Publicis credas, & in illa solatium aliquod quæras tui luctus. Quid ad te curiose de libertate arbitrii quærere, aut servitute? de coacta voluntate, aut ducta? Miser! Syracusæ tuæ capiuntur, & in pulvere pingis. Bellum tibi supra caput, tyrannis, cædes, mors: quæ superne certe immis-

sa, nec quicquam ad tuum arbitratum. Timere ea potes, non cavere: fugere, & nō vitare. Arma adversum hæc indue, & arripe hoc Fatale telum. quod dolores istos omnes nō pungit, sed jugulat: non minuit; sed tollit. Ut urticā si cunctanter attingas adurit; si fortiter, hebescit: si luctus ista asperitas increscit, si lenioribus remediis attractes; si duris & fortibus, cedit. Necessitate autem nihil fortius est, quæ solo impetu mollia hæc agmina obruit & avertit. Quid enim tibi vis dolor? nō invenis locum in eo, quod fieri non solum potest, sed debet. Quid tu querela? quatere hoc cæleste jugū potes, non potes excutere.

Desine fata deum flecti sperare querendo.

Necessitatis non aliud effugium est, quam velle quod ipsa cogat. Eximie * eximius ille Sapientum: Α'νίκητος εἶ δύνασαι, ἐὰν μηδένα ἀγῶνα καταβαίνῃς, ὃν οὐκ ἔστιν ἐπὶ σοὶ νικῆσαι. *Invictus esse poteris, si in nullum certamen te dimittes, quod in te non est vincere.* At talis agon iste cū Necessitate est: quem quisquis suscipit, succumbit: & quod magis mirere, succubuit, priusquam suscepit.

CAP. XXII.

Ignaviæ latibulum aliquod quæri solere in Fato, sed id detectum. Fatum agere per caussas

caussas medias, eoque illas adhibendas. Quatenus auxiliari patriæ, quatenus non oporteat. Finis impositus primo libro & sermoni.

ET sermonis pausam hic aliquam faciente Langio, alacrius erupi & interrupi ego: Si ventus hic diutius spirat à puppi, non procul mihi videar à portu. Audeo enim deum sequi, audeo necessitati obsequi: & videor cum Euripide posse dicere.

Θύοι μ' ἂν αὐτῷ μᾶλλον. ἢ θυμούμενος
Πρὸς κέντρα λακτίζοιμι. θνητὸς ὢν θεῷ.

Æstus tamen unus est turbidæ cogitationis, qui me jactat: quem Langi siste. Si enim Mala publica à Fato: nec vinci id potest aut vitari: quid ultra de patria aut pro eo laboramus? cur non omnia rectori illi magno & indomito permittimus, & cedemus ipsi, quod dicitur, manibus compressis? nam tuo quoque concessu, vanum auxilium omne & cōsilium, adversantibus fatis. Langius renidens, Per contumaciam aut protervitam adolescens, inquit, à recto abis & à vero. Fatis hoc est obsequi, an oppedere & illudere? Sedebo, inquis, manibus compressis. Bene habet. vellē nunc labiis. Quis enim unquam tibi dixit, Fatum merum solumq; agere, sine media & auxiliante caussa? Liberos tibi

tollere ratum est: sed ita ut in uxoris tuæ horto prius seras. A morbo sanescere: sed hactenus, ut medicū adhibeas & fomenta. Simile hic. & servari hanc fluctuantem & mergentem patriæ tuæ navem si fatum est; hoc quoque Fatum, propugnari eam & defendi. Si ad portum pervehi vis, manum remis admoveas oportet, & vela expandas: non ut otiosus captes & expectes ab alto ventum. At contra, si Fatum illam ipsam patriam tuam perire: fient Fato videlicet ista quoq;, quæ ad exitum humana via ducant. Plebs cum proceribus, & inter se, erit discors. nemo parere gnarus, nemo imperare. strenui lingua multi, ignavi omnes opera. denique in ducibus ipsis non consilium, non fides. Vere * Vellejus: *Ineluctabilis fatorum vis, cujus fortunam mutare constituit, consilia corrumpit.* Itemq;: *Quippe ita res habet, ut plerumque qui fortunam mutaturus est deus, consilia corrumpat: efficiatque, quod est miserrimum, ut quod accidit, etiã merito accidisse videatur.* Nec tamen illuc statim delabere, ut extrema fata urgere patriam tuam censeas. Qui enim nosti? & qui scis an concussio & commotiuncula hæc tantum sit, an ad interitum morbus? Fer opem igitur. & quamdiu, juxta vetus verbum, anima

huic

ægro est, spera. Quod si jam certis clarisque indiciis fatalis mutatio apparebit: me quidem judice valebit illud, μὴ θεομαχεῖν. Et Solonis exemplum tuto hic ingeram: qui cum Athenas Pisistratus occupasset, videretq; conatum omnem frustra esse pro libertate; arma & scutum ante fores Curiæ ponēs, *O patria*, inquit: *tibi & dictis & factis opitulatus sum*: atque ita domum abiit, in posterum quieturus. Hoc facias, cede deo, cede tempori: &, si bonus civis es, te ipsum mollioribus & melioribus fatis reserva. Quæ nunc periit libertas, reviviscere potest: & patria quæ corruit, resurgere labenti ævo. Cur temere abjicis animum, aut despondes? Ex illo pari Consulum apud Camnas, fortiorem civem Varronem habeo qui fugit, quam Paullum qui occubuit. Nec aliter Senatus populusque Romanus judicavit: qui publice gratias ei egerunt, quod de republica non desperasset. Ceterum sive titubat illa tantum, sive cadit: sive perit, sive prorsus interit: ne nimis adfligere, sed Crateris excelsum illum animum indue, * qui querenti Alexandro, *An patriam suam vellet restitui? Quid opus? respondit. alius Alexander iterum eam fortasse diruet.* Hæc sapientium, hæc virorum.

[redacted]

----- ἄλγεα δ' ἔμπης
Ἐν θυμῷ κατακεῖσθαι ἐάσομεν, ἀχνύμενοί περ.
Οὐ γάρ τις πρῆξις πέλεται κρυεροῖο γόοιο.

ut recte monitum Achilli apud Homerum. Nam alias, ut Creon ille in fabulis ardentem filiam amplexus, nihil eam juvit, sed ipse una periit: sic te citius, Lipsi, exstinxeris, quam lacrimis tuis hunc publicum Belgicæ ignem. Dum dicit etiam Langius, validiore sonitu strepuere fores, & puer ecce recta ad nos introiit. qui à Lævino Torrentio missus; ut admoneret de hora cœnæ. Langius velut experrectus, Hem! inquit, ita imposuit mihi hæc fabulatio? & dies clam elapsus? Simulque surgens & manum mihi injiciens, Eamus Lipsi, inquit, ad optatam mihi cœnam. Imo sedeamus, inquam ego renitens. Ante omnes cœnas hæc mihi est: quam vere cum Græcis dixerim θεῶν τροφήν. In his epulis Esurio semper ego, numquam Saturio. At Langius nihilominus me traxit, &, Fidem, inquit, nunc servemus: cras si voles, Constantiæ perlitabimus.

IUSTI LIPSI
DE
CONSTANTIA
LIBER SECUNDUS.
CAPUT I.

Occasio repetiti sermonis. itio ad Langii amœnum hortum, ejusque laudatio.

SEquenti die, visum Langio abducere me ad suos hortos. Quos impenso sane studio duplices colebat. alteros in colle, è regione ædium: alteros paullo longius sitos, in depressiore loco, ad ipsum Mosam,

Quod per amœnam urbem leni fluit agmine flumen.

itaque cum occupasset me satis mane in cubiculo, Ambulamusne Lipsi? inquit. an quies tibi magis cordi & sessio? Imo ambulatio Langi, inquam, si tecum. sed quo imus? Si placet, ad hortos meos, inquit Langius, qui ad flumen. Non longa ea via est. corpus obiter exercueris. urbem videris: denique grata ibi in hoc æstu & frigerans aura. Placet, inquam ego. nec te duce via mihi ulla molesta, non ad extremos Indos. Et cum dicto pallia poposcimus, sumsimus; ivimus, inivimus. Cumque

in ipso aditu, oculos circumtulissem vago quodam & curioso adspectu: miratus ex animo elegantiam & cultum loci, Mi senex, quæ hæc amœnitas est? inquam, quis splendor? Cælum hic habes Langi, non hortum. nec astrorum illi ignes profecto magis nitent in serena nocte, quam hi tui scintillantes micantesq; varie flores. Adonidis au: Alcinoi hortos loquuntur? nugæ, ad istos comparati, & imagines muscarũ. Et simul propius accedens, & flores quosdam naribus oculisq; admovens, Quid primum voveã? inquam; oculus cum Argo fieri, an nasus cum Catullo? Ita utrumq; sensum pariter permulcet mihi & titillat hæc voluptas. Ite ite omnes Arabũ odores, qui nautea mihi præ halitu hoc ingenuo & vere cælesti. Langius manum mihi blande premẽs, nec sine risu, Præfiscine Lipsi, inquit, non ego, non hæc rustica mea Flora agnoscimus tam scitam, tam urbanam laudem. Ego iterum, Tamen Langi veram. Blandiri me putas? serio hoc dico & ex intimo meo sensu, Campi Elysii Elysii non sunt, præ hoc tuo rure. Ecce enim, quæ hic ubique nitela est? quis ordo? quam apte omnia in areolas suas pulvillosque dispositą? ut non elegantius tessellæ aliquæ in pavimento. Iam

quæ

quæ florũ herbarumq; copia? quæ raritas & novitas? ut videatur in exiguum hunc locũ Natura conclusisse, quidquid eximium habet noster aut alter orbis.

CAP. II.

Hortorum in genere Laudatio. Cultum eum antiquum esse, & à natura. Reges & viros magnos usurpasse. Denique delectatio eorum ob oculos posita, & non improbum meum votum.

ET profectò egregium & laudabilem hoc tuum studium, Langi, in re hortorum. studiũ ad quod, nisi fallor, optimus & modestissimus quisq; trahitur à natura ipsa. Cui argumentum, quod non facile voluptatem aliã dixeris, in quam ab omni ævo tam cupide consenserint selecti inter gentes. Sacras litteras lustras? videbis una cum orbe nato natos hortos: quos Deus ipse primo homini domicilium attribuit, & velut sedem beatæ vitæ. Profanas? ecce Adonidis, & Alcinoï, & Tantali, & Hesperidum hortos proverbia & fabulæ loquuntur: & in veris certisq; historiis, reperies Cyri regis manu plantaria instituta, & Semiramidis aerios pensilesque flores; & Masanissæ novum & celebrem cultum, Africa mirante. Iam inter priscos Græcos Romanosq;, quot illu-

illuſtria capita tibi proferam. qui poſitis aliis curis, ſoli in hac cura? In illis quidem; uno verbo, pleroſq; philoſophos & ſapientes. qui remoti ab inſano foro & urbe, hortorum ſe ſpatiis ſepibuſq; clauſerunt. At in iſtis; Tarquiniū regem video jā tum priſca illa Roma, in hortis molliter ambulantem, & papaverum capita reſecantem: Catonem Cenſorium agnoſco in re hortenſi deditum, & de ea ſerio ſcribentē: Lucullum, poſt Aſiaticas victorias, in iiſdem otiantem: Sullam, abjecta Dictatura, ſuaviter hic ſeneſcentem: & Diocletianum Principem, olera ſua & lactucas ad Salonam, purpuræ & omnibus ſceptris præferentē. Nec abit ab hoc meliorū judicio vulgus. in quo ipſo, ſimplices omnes & ſine mala ambitione animas, ſcio fuiſſe in hoc cultu. Eſt enim profecto arcana quædam & congenita nobis vis, cujus intimas cauſſas non facile reddo, quæ ad hanc innoxiā & ingenuam delectationem trahit non nos tantum, qui propendemus; ſed illos ipſos ſerios & ſeveros, qui renituntur & irrident. Atq; ut cælum & æternos illos ignes nemini adſpicere fas, ſine occulto horrore quoddam & religione: non item Terræ ſacras opes, & hunc inferioris Mundi mundum, ſine

tacita

tacita quadam gaudi titillatione & sensu. Animum tuum mentemq; percontare: capi se hoc adspectu dicet, imo pasci. Oculos sensumq;: fatebuntur nõ alibi libentius se acquiescere, quam in his hortorũ areis & pulvillis. Circumsiste, quæso te, paululũ hæc agmina florum & augmenta. vide mihi illum è calyce, hunc è vagina, aliũ è gemma protuberantem; vide hunc morientem subito, alium subnascentem; denique inspice in uno aliquo genere cultum, formam, faciem, mille modis paria & diversa, Quæ illa tam rigida mens, quæ inter hæc non flectat se molli aliqua cogitatione, & liquescat? Iam ades curiose tu ocule: defigere paullum in nitores istos & pigmenta. inspice hanc nativam purpuram, hunc sanguinem, hoc ebur, hanc nivem, hanc flammam, hoc aurum: & tot colores, quos artifici cuiq; penicillo æmulari fas: æmulari, sed non imitari. Deniq; quis exhalans ille odor? quis penetrans spiritus? & nescio quæ pars æthereæ auræ infusa ab alto? Ut non vane poetarum nostra gens, flores plerosq; natos finxerit, è succo aut sanguine immortalium deorũ. O gaudii & liquidæ voluptatis vere fons! ô Venerum & Gratiarum sedes! mihi in vestris umbraculis quies & vita sit:

ta sit: mihi fas remoto; extra civicos tumultus, inter has herbas, inter hos noti ignotiq; orbis flores, hilari & hiante oculo oberrare: & modo ad hunc occidentem, modo ad illum exorientem, manum vultumque circumferre: & cum vaga quadam allucinatione, curarum hic omnium falli & laborum.

Cap. III.

Contra curiosos quosdam dissertum, qui hortis ad vanitatem & ignaviam abutuntur. Quis verus eorum usus: Sapientibus & doctis idoneos esse: & Sapientiam ipsam altam in iis & educatam.

Cum dixissem hæc acrius, & voce vultuq; accenso: remisso ore ad me Langius, Amas certe Lipsi, inquit, amas floridam hanc purpureamq; Nympham: sed vereor, ut ames immodeste. Hortos enim laudas. sed ita, ut vana pleraq; in iis mirere, aut externa: vera & legitima eorū gaudia omittas. Colores enim dumtaxat avide inspicis, & in pulvillis quiescis, & flores petis ab noto ignotoq; orbe. Obsecro ut quid? ut ne te quoque esse sciā in hac secta, quæ exorta hodie, male curiosorum hominum, male feriatorum? qui rem optimā simplicissimamq;, instrumentum duorum vitiorum fecerunt; Vanitatis & Tor-

Torporis. Hac enim fini habẽt hortos. Herbulas aliquot & flores exoticos ambitioſe conquirunt: & quæſitos ita anxie fovent & tuentur, ut nulla mater ſuum gnatum. Hi ſunt, quorum litteræ in Traciam, Græciam, Indiam diſcurrunt: idque ſeminis exigui aut bulbuli cauſa. Hi, quibus ægrius ſit florem aliquem novum mori, quã veterem amicum. *Romanum illum riſerit aliquis, qui piſcem ſuũ atratus luxit? iſti plantam. Iam ſi quis ex his Floræ canditatis novius aliquid aut rarius nactus eſt, ut oſtentat! ut alii competitores æmulantur, invident! è quibus non nemo triſtior domum diſcedit, quam olim in Præturæ petitione victus Sulla aut Marcellus. Quid dicam? niſi hilarem hanc quandam inſaniam eſſe: nec abſimilem illi puerorum, pallentium & rixantiũ circa pupas ſuas & ſigilla? At eorundem induſtriam in hortis etiam cognoſce. Sedent, circumambulant, oſcitant, dormiunt. nec aliud. prorſus ut non otii ſui ſeceſſum hunc habeant, ſed deſidiæ ſepulchrum. Profanum genus! & quos jure arceam ab orgiis veri arcaniq; horti. quẽ modeſtæ voluptati natum ſcio, non vanitati: quieti, non torpori. An ego tam levis, quem efferat aut deprimat herbula aliqua rarior,

ſive

[redacted]

ſive adepta ſive amiſſa? Imo æſtimo res ſuis pretiis: & ſepoſito lenocinio illo novitatis, ſcio herbas eſſe, ſcio flores: id eſt, brevia quædam & fugacia, de quibus aptiſſime poëta princeps:
Ζεφυρίη πνείουσα τὰ μὲν φύει, ἄλλα δὲ πέσσει.
Itaque non ſperno eas ſive delicias ſive elegantias (& exemplũ vides:) ſed hoc à mollibus Hortenſiis iſtis muto, quod ſine cura hæc talia conquirã: ſine cura habeam ſine cura amittam. Nec idem ille ego tam marcidus, imo tam mortuus, ut recondam & velut ſepeliam me in his hortorũ umbris. Negotium etiã in illo otio reperio; & invenit ibi animus, quod ſine actione ulla agat, ſine labore ullo elaboret. *Numquam minus ſolus ſum*, ajebat ille, *quam cum ſolus: numquam minus otioſus, quam cum otioſus.* Vox egregia, & quam auſim dicere natã in his ipſis hortis. Scilicet menti parati illi, non corpori: ad eam recreandã, non ad hoc laxandum: & ad ſalubrem quendam ſeceſſum à curis atq; turbis. Homines tibi moleſti? hic apud te eris. Occupatio exhauſit? hic replebere; ubi animo quietis illud pabulum, & ab aura puriore velut inſpiratio novę vitæ. Itaque vides veteres illos Sapientes? in hortis habitarunt. Eruditas hodie doctaſq; animas? hortis delectantur: & in
iis

iis divina illa pleraq; ſcripta procuſa, quæ miramur, & quæ nulla temporum ſeries aut ſenectus abolebit. Viridi illi Lycæo tot diſſertiones de natura debemus: umbriferæ Academiæ, de moribus: & ex hortorum ſpatiis diffuſi uberes illi Sapientiæ rivi quos bibimus, & qui fecunda diluvie orbem terræ inundarunt. Scilicet attollit ſe magis erigitque ad alta iſte animus, cum liber & ſolutus videt ſuum cælum: quam cum ædium aut urbiũ carceribus tenetur incluſus. Hic mihi vos poetæ duraturum aliquod carmen pangite. hic vos litterati meditamini & ſcribite. hic vos Philoſophi de tranquillitate, de cõſtantia, de vita & morte diſputate. En Lipſi, quæ vera hortorum uſio & finis. otium inquã, ſeceſſio, meditatio, lectio, ſcriptio: & ea tamen omnia velut per remiſſionẽ & per luſum. Ut pictores, longa intentione hebetatos oculos, ad ſpecula quædam & virores colligunt: ſic nos hic animũ defeſſum, aut aberrantẽ. Et cur celem te meum inſtitutum? Pergulam illam topiario opere vides? Hæc Muſarũ mihi domus eſt, hæ Sapientiæ meæ gymnaſium & palæſtra. Illic aut ſeria arcanaq; lectione pectus impleo: aut ſemente quadam obſero bonarum cogitationũ. Et ut tela quædã in arma-

men-

mentarium, sic ex iis præcepta in animum recondo: quæ prompta mihi mox contra vim varietatemq; Fortunæ. Intra eam quoties pedem penetravi, emanere viles omnes servilesque curas jubeo: & erecto quantū licet capite, studia profanæ plebis despicio, & magnum hoc in rebus hominum inane. hominē imo ipsum eruere mihi videor, & in altum rapi igneis Sapientiæ quadrigis. An illic angi me censes, quid Celtæ, quid Celtiberi moliantur? quis sceptrū Belgicæ teneat, aut amittat? Asiæ tyrannus classe nobis aut terra minetur? aut deniq;. ------ *quid sub arcto*

Rex gelidæ meditetur oræ?

Nihil horum. munitus & clausus contra externa, intra me maneo: à curis omnibus securus præter unam, ut fractum subactumque hunc animum rectæ Rationi ac Deo subjiciam, & animo cæteras res humanas. Ut quandocumque fatalis ille & meus dies venerit, fronte composita nec mæstus eum excipiam: abeamque ex hac vita non ut ejectus, sed ut emissus. Hæc muginatio mea in hortis Lipsi, hi fructus. quos non permutem (quamdiu sana mihi mens) cum omni gaza Persarum aut Indorum.

Cap.

CAP. IV.

Ad Sapientiam igitur adhortatio. per eam ad Constantiam veniri. & serio monita juventus, ut serias Philosophiæ litteras cum amœnioribus illis & liberalibus conjungat.

DIxerat Langius. & postremo illo tam alto & constanti sermone, vere fateor, dederat me in stuporē, quem tamen abrupi, O te felicem, inquiens, otii pariter & curarum! & ô vix humanā in homine vitam! quam utinam parte aliqua imitari mihi fas: & per vestigia ista serpere, etsi longo intervallo. Langius velut castigans, Imitari? inquit, imo superare. nec sequi tibi solū hic jus, sed præire. Parum enim, Lipsi, parum in hac Constantiæ & Virtutis via ipsi nos promovimus: nec fortibus bonisq; pares adhuc sumus, sed projecte mollibus aut malis paullo fortasse firmiores. At tu cujus vegeta & alta indoles, accingere, & me duce, viā hanc ini, quæ recta ad firmitudinem & Constantiam ducit: Via quā dico, Sapientia est; cujus æquabilem & tranquillā orbitam, quæso moneoque, ne ultra fugias calcare. Litteræ tibi hactenus cordi & novem istæ deæ? placet. scio enim amœniore hac & externa doctrina ex-

coli & præparari prius animũ debere,* *non ante idoneũ cui divina semina committantur.* sed illud non placet, si in his adhærescis, eaque una tibi studiorũ, quod dicitur, prora & puppis. Rudimenta enim hæc nostra esse debent, nõ opera: via, non meta. In convivio aliquo si assedisses, non bellaria solũ & placentas gustares, credo: sed stomacho fulcimẽtum aliquod dares cibi firmioris: in hoc publico doctrinarum epulo, cur nõ idem fit? cur inquam ad illa oratorum & poetarum mella, non adjungis hanc firmiorem Philosophiæ dapem? Non enim deseri illas volo (ne tacitus me calumniere) sed hanc adseri: & solutas per se fluentesque Nymphas temperari hoc severiore, ut ita loquar, Baccho. Proci illi apud Homerum non injuria ridentur, qui relicta Penelope convertere se ad ancillas: cave idem tibi sit, ne spreta illa rerũ domina, ardeas tantum in ejus administris. Pulchra hæc laudatio, O virum doctum! sed illa melior. O virum sapientẽ! & ista optima, O virum bonum! Has sectemur: & per tot labores non scire tantum velimus. sed Sapere & Facere.

Ὡς οὐδὲν ἡ μάθησις, ἂν μὴ νοῦς παρῇ!
ait vetus & verus versus. Quam multi hodie in hoc nostro Musico cœtu, qui

&

& se dedecorant, & omne nomen litterarum? quidam, quia flagitiis & sceleribus cooperti: pleriq;, quia vani, leves ματίαγοι, & nullius seriæ curæ. Linguas discunt? sed linguas tantum. Græcos Latinosque scriptores intellegunt tantum. & quod Anacharsis scite olim de Athenienſibus dixit, *Nummis eos uti dumtaxat ad numerandum:* sic isti scientia, ad sciendũ. Vitæ factorumque adeo nulla cura est: ut, me quoque judice, nõ frustra literæ in vulgus male audiant, tanquam ad nequitiã magistræ. Atqui ad virtutem eæ sunt, si legitime utare. Sapientiam modo adjunge, cui præparare ingenia nostra litteræ debent, nõ detinere ea, aut sibi vindicare. Ut enim arbores quædam fructum non ferunt, nisi aliis velut maribus adsitæ: non itẽ tuæ istæ virgines, nisi cum virili Sapiẽtiæ robore conjunctæ. Quid Tacitum mihi corrigis: si vita tua inemendata est? Quid Tranquillum illustras: cum tu in errorũ tenebris? Plauto notas aut maculas studiose eluis: cum animum sordescere pateris & squalere? Transi aliquando ad meliores curas: & doctrinam para, quæ nõ in pompam tibi speciemque sit, sed in usum. Ad Sapientiã convertere; quæ moras tibi corrigat, quæ animum turbidum sordidumque

tranquillet & illustret. Illa est, quæ virtutem imprimere, quæ Constantiam suggerere potest: illa sola, quæ templum tibi aperire Bonæ Mentis.

Cap. V.

Sapientiam non vovendo, sed conando acquiri. Reditum in sermonem de Constantia. Cupidinem discendi, bonum esse in adolescentia signum.

ARdorem mihi injecit ea admonitio: quem non celavi. &, Animo sequor te, mi senex, inquā: quando factis? quis erit ille dies, qui me solutum his curis in sapientiæ veræ orbita sistat? qui per eam ad Constantiā ducat? Langius velut increpans, Itane voves potius, quam facis? inquit. vane prorsus & ex more vulgi. Nō enim, ut Cæneus ille in fabulis è fæmina in virum transiit, optando: sic tu votis, è fatuo in sapientem, è levi in constantem. Addas istuc opera oportet, & *Manū moveas, quod ajunt, una cum Minerva, Quære, lege, disce. Ego excipiens, Scio Langi, inquam: sed tu quoq;, sodes, adde operā, & filū illud hesterni sermonis prætexe, quod invitatio male abrupit. Ad Constantiā, inquā, redi: cujus intermissum sacrū sine piaculo non differs. Langius capite leviter abnuens. Ut ne includar

iterum

iterum in hunc ludum? inquit. non faciam Lipsi: non certe in hoc loco, quẽ otio meo scire debes, nõ negotio consecratum. Denique alias, decurremus illum cursum. Imo nunc, inquam ego, & quis locus sapienti huic sermoni aptior, quam illa Sapientiæ tuæ domus? Pergulam hanc dico. quæ mihi quidem velut templum est; & mensula in ea, tanquam ara: ad quam sedentes, rite faciamus huic Divæ. Denique capto etiã ex ea omen. Quodnã illud? ait Langius. Istud, inquã. Ut ii qui in taberna aromatum aut unguentorum sederunt, in vestibus ipsis referunt secum odorem loci: sic mihi spes, ut halitus aliquis Sapiẽtiæ animo adhærescat, ab insessa hac ejus officina. Langius ridens: Vereor ut in tam levi omine pondus sit, inquit: tamen Lipsi, eamus. Non enim dissimulo. me quoq; excitat & cale jam facit tam ingenuus hic ardor. Atque ut aquileges, cum mane halitum quemdã erumpentẽ è terra vident, indicium id habent latentium aquarum: sic mihi de fæcunda scaturigine virtutum spes, ubi in adolescente præit & elucet cupiditas hæc discendi. Et cum iis verbis duxit ad pergulam me, & induxit. Ille ad mensulam adsedit. ego prius ad pueros conversus, Heus vos, inquam, state, ob-

servate: ostium illud imprimis obserate. Atque auditis? Vita à nobis exit, si vivus quisquam huc init. Non virum, non canem, nō fœminam admitti volo: non, si venerit, Bonā Fortunam ipsam. Et cum dicto adsedi. Sed Langius largiore risu, Sceptrumne tu usquam gessisti? inquit. ita basilicæ prorsus & severæ tuæ edictiones. Nimirum, inquā ego, ab hesterno infortunio jure mihi cavi. Tu perge, cum deo.

CAP. VI.

Pro Constantiâ tertium argumentum ab Vtili. Clades bonas esse, Originē intuearẽ sive Finem. Originem enim à deo fluere, qui æternus & immutabiliter bonus: ideoque caussa nullius mali.

LAngius non diu meditatus, sic infit. In sermone quē de Constantia here cæpi, Lipsi, à constantia non abibo: ordinem eundem exsequar, & limites tenebo quos semel finivi. Quatuor, ut scis, velut agmina mihi facta, quæ pro ea in Dolorem Abjectionemq; pugnarent: è quibus priora duo, quæ de Providentia & Necessitate, jam produxi: docuique satis, superne & à deo mala Publica immitti: itemq; necessaria ea esse, nec vitari ulla fuga. Instruā nunc igitur agmē tertium, quod Utilitas ducit:

cit: & in quo legio, quã recte dixerim Adjutricem. Agmen, ſi inſpicis, validũ & callidum: quod neſcio quo modo illabitur & inſinuat ſe in animos, & blanda quadam vi vincit non invitos. Irrepit eum potius, quã irrumpit: ſuadet, non cogit: & tam facile duci nos ab Utilitate patimur, quam à Neceſſitate trahi. Hanc, tibi, Lipſi, & mollibus tuis copiis nunc oppono. Utilia enim ſunt, hæc quæ patimur Publica mala: & cum interno noſtro fructu cõmodiſq; conjuncta. Mala autem? imo Bona verius, ſi remoto hoc Opinionum velo, oculos ad Ortum eorum referes & ad Finem. Quorum ille, à bono: hic, in bonum. Origo enim certe harũ cladium (here ſatis mihi dictum & doctum) à deo: id eſt, non ab ipſo Summo Bono ſolũ, ſed bonorum omnium auctore, capite, fonte. A quo non magis eſt ut malum aliquod emanet, quam ut malus ſit ipſe. * Benefica tantum & ſalutaris illa vis: quæ lædere æque ſpernit, ac lædi: & cui una ſummaque potentia eſt, prodeſſe. Itaq; etiam priſci illi tenebriones, cũ ſuperum illud numen mente conciperent, recte à juvando dixere Iovem. An tu exaſperari eum cenſes & iraſci, & hæc velut noxia quædam tela ſpargere in humanũ genus? Erras. Ira, vindicta,

ultio humani adfectus nomina sunt: & nata ex imbecillitate, cadunt tantum in imbecillos. Perseverat autem æternū in benignitate sua illa mens: & ista ipsa aspera quæ suggerit aut ingerit, velut medicamenta sunt: sensu tristia, æ salubria & eventu. * Homerus ille Philosophorum recte: ὁ δὲ θεὸς μηδὲν κακὸν ποιεῖ, οὐδ' ἄν τινος εἴη κακοῦ αἴτιον: *Deus nihil malum facit, adeo non ipse mali alicujus causa.* Et melius impressiusq; noster * Sapiens: *Quæ causa est diis benefaciendi? natura: Errat, si quis putat illos nocere velle, vel posse, nec accipere injuriā queunt, nec facere. Primus est, deorum cultus, deos credere: deinde, reddere illis majestatem suam, reddere bonitatem, sine qua nulla majestas est, Scire illos esse qui præsident mundo, qui universa ut sua temperant, qui humani generis tutelam gerunt, curiosi etiam singulorum. Hi nec dant malum, nec habent.*

Cap. VII.

Finem item cladium semper dirigi in bonū, etsi sæpe eæ per noxios homines, & noxa causa administratæ. Sed frangi & temperari eorum vim à deo. flecti omnia in nostrum usum. obiterque dictum cur Malorum opera in iis deus utatur.

ORigine igitur Clades bonæ: ajo etiā Fine, quia ad bonum directæ semper

per&* Salutem. Occurris mihi tacitus, scio: & quomodo? inquies. nonne bella hæc & cædes, clare scopum nocendi habent lædendique? Habent, fateor, si homines spectas: non habent, si deum. Quod ut plane & plene capias, opus mihi illato quodam lumine distinctionũ: Duplices divinæ Clades: aliæ Meræ, aliæ Mixtæ. Meras appello, Quae pvrae a deo svnt, sine interventv ullo hvmanae mentis avt manvs. Mixtas, Quae a deo quidem sed per homines administros. Illius generis sunt, Fames, Sterilitas, Terræ motus, Terræ labes, Inundatio, Morbi, Mortes. Istius, Tyrannides, Bella, Oppressiones, Cædes. In illis pura omnia & liquida, quia haustæ è purissimo fonte. in istis, sordium admixtum aliquid non negaverim, quia Lapsæ & derivatæ per impurum hunc Adfectuũ canalem. Homo iis intervenit: quid miraris, si noxa & peccatum? Illud mirare potius, quod tam provida dei benignitas est, ut illam ipsam noxã in salutem nostrã vertat, & peccatum in bonum. Vides tyrannum illum, qui minas spirat & cædem? cui voluptas, nocere est? qui perire ipse optet, dum perdat? Sine. aberrabit à sua mente: & deus occulto quodam fune inscium in-

vitumque trahet ad suum finem. Ut sagitta ad emittentis scopum pervenit, sine ullo suo sensu: sic impii isti. Frenat videlicet coercetq; humanã omnẽ vim suprema illa vis: & exerrantes eorum gressus dirigit ad salutarem hanc metã. Ut in exercitu varii adfectus militum sunt, & hunc præda incitat, hunc gloria, illum odium; omnes tamen pro victoria & Principe pugnãt: sic omnes istæ voluntates bonæ malæque deo militant, & inter varios fines venient tamen ad hunc, ut sic dicam, finium finẽ. Sed cur, inquies, malorum opera deus utitur? cur ipse clades eas bonas non immittit, aut saltem per bonos administros? Curiose nimis, mi homo, quæris: nec scio an arcana illa expediam. hoc scio, constare illi rationẽ sui facti, etiam cum de ea nihil nobis constat. Et tamẽ quid hic miri, aut novi? Ecce præses provinciæ in noxium aliquem cum lege agit: agi jubet per Brutianum, aut lictorẽ. Pater in magna familia interdum filium ipse castigat, est cum servo id munus mandat aut pædagogo. cur deo non idem jus sit? cur non ipse, cum visum, sua manu nos verberet; cum aliter visum, aliena? Nihil enim hic injuriæ, aut noxæ. Servus ille iratus tibi est? animum adfert nocendi? Nihil refert.

tu illo

tu illo omisso ad animũ respice jubentis. Pater enim certe exactor adstat: nec plagulã unam tibi superaddi sinet, ultra præscriptum. Sed cur tamen peccatum hic admixtum; & adfixum divinis his sagittis Adfectuum venenum? Ad asperum & arduum me collem vocas in quem tamen enitar. Ut sapientiã potentiamq; suã deus ostenderet, *melius judicavit* (* Augustini verba sunt) *de malis bona facere, quam mala nulla permittere.* Quid enim eo sapientius aut melius, qui è malo bonum potest elicere, & reperta ad perniciem vertere ad salutem? Medicum quoque laudas, qui Theriacæ suæ viperã admiscet, saluberrimo effectu: in deo cur improbes, si pharmaco huic cladium humanas quasdam noxas intẽperat, sine tua noxa? Decoquit enim certe & consumit adjunctum illud omne virus, arcano quodam Providentiæ suæ igne. Denique ad potentiã ejus hoc facit & gloriam, quo necessario omnia ipse refert. Quid enim magis vim ejus exprimat, quam quod non vincat solum obluctantes sibi hostes, sed ita vincat ut ad se traducat, & sua castra? ut pro ipso militent? ut arma pro victoria ejus ferant? Quod evenit cottidie, cum in malis dei voluntas fit. etsi nõ à malis: cum

ea quæ

ea quæ contra voluntatē ejus improbi faciunt, ita flectit, ut non fiant tamen præter ejus voluntatem. Et quod potest insignius miraculum,* *quā ut malos mali bonos faciant?* Ecce, ades paullum tu C. Cæsar. abi, & duo sancta nomina simul conculca, Patriam, Generumque. Ambitio hæc tua, te ignaro, deo serviet: imo patriæ serviet, contra quam sumpta. Reparatio enim erit salusque Romani status Tu Attila ab extremo orbe advola, sitiens sanguinis & prædæ. rape, cæde, ure, vasta. Sævitia hæc deo militabit: nec aliud quā excitatio Christianorum erit, qui vitiis & delitiis immersi nimis aut sepulti. Quid vos duo Vespasiani? Iudæā Iudæosque perdite: capite & excidite urbē sacram. qua fini? vos quidem gloriæ & propagandi imperii: sed erratis. revera lictores & satellites ultionis divinæ estis, in impiam gentem. Ite. & qui Romæ Christianos morte fortasse adficitis, Christi mortē in Iudæa vindicate. Et exempla hæc ab omni ævo obvia, ubi deus per improbas aliorum cupidines, bonā suam voluntatem exercuit; per aliorum injustitiam, exseruit judicia sua justa. Quare miremur, Lipsi, recōditam hanc Sapientiæ vim, non rimemur; & sciamus clades omnes exitu bonas esse, etiamsi

cæca

tæca hæc mens non videat, aut tarda eo non pertingat. Latent enim nos sæpe veri earum fines: ad quos tamen ignaris nobis pervenient. non aliter quam fluvii quidam, qui erepti oculis & sub terram reconditi, feruntur nihilominus ad suum mare.

CAP. VIII.

Magis distincte de finibus ipsis, eos triplices esse: & qui, quibus conveniant. Mox paullo fusius de Exercitio, quod Bonis non modo prodest, firmando, probando, præeundo.

QUod si fas mihi vela pandere, & navim immittere altius in hoc rerum divinarum fretum: possim de finibus ipsis promere fortassis aliquid magis diserte & exserte. Homericum tamen illud jure præfatus,

Εἰ δύναμαι τελέσαι γε, καὶ εἰ τετελεσμένον ἔσται.

Sunt enim ex iis, quos satis certo comprehēdere & signare posse videor: sunt, quos ambigue & adspectu confuso. E certis hi tres: Exercendi, castigandi, Puniendi. Pleraque enim ista immissio cladium, si attendis, aut Bonos exercet; aut Lapsos castigat; aut improbos punit. eaque omnia nostro bono. Non ut illustrem, & pedē paullisper in primo

fine

fine defigã: videmus cottidie optimos quosque, aut seorsim premi cladibus, aut hisdem involvi pariter cum malis. Videmus, & miramur, quia nec caussam satis capimus, nec attendimus ad finem. Caussa autem amor in nos dei, non odium: finis, non læsio nostra, sed fructus. Iuvat enim Exercitiũ illud non uno modo: sed Firmat, probat, Præit. Firmat, quia hoc velut gymnasium est, in quo deus suos ad robur instituit & virtutẽ. Athletas per multa aspera exerceri videmus, ut vincant: idẽ de nobis cense in hac cladiũ palęstra Acer enim ille noster gymnastes & exercitor est: laboris patientiæq; exactor, non ad sudorem tantum, sed ad cruorem. Molliter eum habere suos censes? deliciis fovere aut luxu? nõ facit. Matres sunt, quæ plerumq; specie dulcium corrumpunt & enervant liberos: patres, qui tristium specie servant. Pater autẽ ille nobis est: ideoque vere nos diligit & severe. Si nautam te esse velis; per tempestates doceare. si militem; per pericula. si vere virum; cur recusas adflictiones? nõ enim alia ad robur via. Videsne languida illa & umbratica corpora, quæ rarus sol vidit, ventus non strinxit, aura tristior non libavit? tales mollium istorum & perpetim feliciũ animi

animi sunt, quos dejiciet & resolvet minima adversantis Fortunæ aura. Firmant clades igitur. & ut arbores ventis agitatæ, altius radices agunt: sic boni in virtute magis cōprehendunt, impulsi aliquoties adversitatū flabris. |Sed Probant etiam, quia aliter, quomodo constare cuiquā potest de firmitudine sua, aut progressu? Vela gubernatori ventus à puppi impleat: artē nusquam explicabit. felicia omnia homini & obsequentia: nusquam virtutem. Obrussa enim ejus unica & non fallax, adflictio est. Magnifice Demetrius: *Nihil mihi videtur infelicius eo, cui nihil evenit adversi.* & vere. Non enim parcit Imperator noster talibus, sed diffidit; nec indulget, sed abjicit & contemnit. expungit inquam eos è legionum suarum numeris, ut ignavos quosdā & imbelles. Postremo Præeunt. quia bonorū in cladibus robur & patientia, velut lumen quoddam est tenebroso huic mundo. Vocant exemplo suo ad eadem alios, & velut limitem signant per quē eant. Bias bona & patriam amisit: sed inclamat etiam hodie mortalibus, ut *omnia sua secum portent.* Regulus inter tormēta fœde periit: sed vivit præclarum illud fidei exemplum. Papinianus à Tyranno cæditur: sed securis illa securi-

tatem

ratem nobis imprimit pro Iustitia moriendi. Denique tot selecti viri per vim & injuriam pulsi aut interfecti: sed è rivis illis sanguinis Constantiam cotidie bibimus & virtutem. Quæ tamen omnia laterent in tenebris, sine cladiū ista face. Ut enim aromata longe lateque odorem emittunt, si teras: sic virtutis fama diffunditur, si premas.

CAP. IX.

De castigatione, qui secundus finis, eāq; quoq; ostensum ex usu nostro esse, dupliciter.

IAM Castigandi alter finis est. quo nego aliud mitius aut melius repertum ad salutem. Iuvat enim servatque dupliciter: sive Flagelli loco, cum peccavimus; sive Fræni, ne peccemus. Flagelli quidem, quia paterna manus est, quæ lapsos crebro verberat: carnificis, quæ tarde sed semel punit. Ut ignis aut aquæ lustratio quædam adhibetur ad sordes: sic ista cladium, ad peccata. Et flagellum, Lipsi, merito nunc nobis. Lapsi enim pridem Belgæ sumus, & deliciis divitiisque corrupti, præcipitem viā institimus vitiorum. Sed admonet ille deus, & revocat clementer; plagas aliquot infligēs, ut iis admoniti ad nos redeamus, imo ad ipsum. Bona nobis eripit: quia ad luxum iis usi. Libertatē: quia

quia ad licentiam ea abusi. & miti hac calamitatum ferula crimina nostra velut expiat & depurgat. Vere miti. quantula enim ista satisfactio? Persas ajunt cum suppliciũ de illustri viro sumpturi sunt vestẽ & tiaram ei detrahere, eaque suspensa verberare ut hominẽ ipsum: facit hoc noster ille pater, qui in omni castigatione nõ nos tangit, sed corpus, agros, opes & omnia externa. At Frænum etiam castigatio est. quod opportune injicit, cum videt peccaturos. Ut medici sanguinem interdum provide demittunt, non quia æger sis, sed ne ægrescas: sic deus per has clades quædã nobis adimit. materiam alias & fomitẽ vitiorum. Novit enim ille naturas omnium, qui condidit: nec ex venis aut colore de ægritudine judicat, sed è pectore & è fibris. Videt Etrusca ingenia vegeta nimis & excitata? Principe coercet. Helvetiorum sedata & mitia? libertatẽ indulget. Venetorum media? medium dat regimẽ eaque ipsa in tempore fortasse mutaturus est, cum ipsi se mutabunt. Tamen querimur & cur, inquiunt, nos diutius bello adfligimur, quam alii? aut cur in acriori servitute? Stulte, & vere jam æger, tu prudentia ante deum es? Dic mihi, cur medicus aliquis huic plus absinthii aut ellebori

miſcet, quam illi? nempe quia morbus ejus id poſtulat, aut natura. Idem in te cenſe. Videt hunc populum ferociorẽ eſſe, ideoque flagris coercendum: illum alterum mitiorem, & in gyrum reduci poſſe ſola virgæ umbra. Ac tibi ita nón videtur. Valde ſcilicet id refert! Ne parentes quidẽ puero cultrum aut ferrum in manu relinquunt, etſi valde ſe adſli-ctanti. prævident enim læſionem. cur deus nobis perniciẽ indulgeat, qui vere pueri, nec ſalutaria gnari ſumus petere, nec abjicere nocitura? Tamen, ſi voles, & quantum voles, plora. bibes nihilominus illud poculum mærorum, quod non temere tam plenum tibi cæleſtis ille medicus propinat.

CAP. X.

Denique Punitionem ipſam bonam & ſalubrem eſſe dei reſpectu, hominum, & ejus qui punitur.

AT punitio ad malos ſpectat, fateor: non tamẽ mala. Bona enim primo, ſi deum reſpicis: cujus juſtitiæ æterna & immota lex poſtulat peccata hominum aut emendari, aut tolli. Caſtigatio autem, quæ ablui poſſunt, emendat: quæ nequeunt, Punitio tollit. Bona iterum, ſi homines ſpectes. quorum ſtare aut perennare hæc ſocietas non poteſt, ſi vio-

violentis sceleſtisque ingeniis omnia ſint impune. Ut ad privatam cujuſque ſecuritatē, privati furis aut ſicarii ſupplicio opus eſt: ſic ad publicam, illuſtri aliquo & communi. Animadverſiones iſtæ in tyrannos, & orbis terræ latrones, aliquando interveniant neceſſum eſt, ut exempla ſint quæ admoneant,

Εἶναι δίκης ὀφθαλμὸν, ὃς τὰ πάνθ' ὁρᾷ.

quæ aliis regibus populiſq; inclament,

Diſcite juſtitiā moniti, & nō tēnere divos.

Bona tertio, ſi eos ipſos ſpectes qui puniuntur. Pro ipſis enim. quia non tam ultio hæc aut vindicta proprie eſt, nec unquam benignum illud numen

—Ex ira pœnas petere imbibit acres, ut pie poeta impius ait; quam cohibitio quædam à ſcelere & repreſſio: &, ut cum Græcis ſignanter dicam, κόλασις ἀλλ' οὐ τιμωρία. Ut mors bonis clementer ſæpe immiſſa, ante ſcelus: ſic deſperate malis, in ſcelere. quod ita amant, ut niſi ſectione ab eo nō avellantur. Siſtit igitur deus effrænē illum curſum, & peccantes paratoſq; peccare benigne tollit. Denique pœna omnis bona, Iuſtitiæ adſpectu: ſicut impunitas mala; quæ efficit ut diutius ſceleſti, id eſt, miſeri vivant. Acute Boetus: *Feliciores eſſe improbos ſupplicia luentes, quam ſi nulla eos juſtitia pœna coerceat*, & cauſſam dat,

quia bonum aliquod iis accessit (pœna videlicet) quod in reliquo cumulo criminum non habebant.

CAP. XI.

De fine quarto, qui homini ambiguus est. eum pertinere vel ad Conservationem tutelamque Universi, vel ad Cultum. Singula uberius explicata.

HI tres illi fines, Lipsi, certi, clari: & quos pede peragravi satis firmo. quartus superest, quē vacillante. Ignotior enim ille & remotior, quam ut humanæ mentis vestigium firmiter eum premat. Per nubem duntaxat video: & suspicari mihi de eo jus, non scire; ambire, sed non adire. Finis quem intelligo communis est, & tangit Conservationem sive Cultum Universi. Ac de Conservatione quidem eo suspicor, quod deus ille qui sapiēter hæc omnia condidit & disposuit; ita condidit, ut* singula certo numero, augmento, pondere definiret. nec modum eum generi cuique excedere fas, sine inclinatione omniū aut ruina. Ita magnis illis corporibus sui termini, cœlo, mari, terræ: ita animantium cuiq; sæclo descriptus numerus: itemque hominibus, opidis, regnis. Excedere ea volunt? turbo igitur cladium aliquis atterat necessum

est &

est & tempestas. Nam aliter, noceant, lædantque pulcherrimum hoc opus Universi. Atqui excedere volunt sæpe, præsertim ea quibus data lex gignendi crescendique. Homines ecce vide. quis neget densius per naturam nos nasci, quam per eandē mori? adeo ut duo aliqui homines ex suo cœtu centum capita paucis annis producant, nō occidant ex iis dena aut vicena. Gregē pecudū crescat immensum, nisi pecuarii quotannis secernant aliquas & eligant ad macellū. Aves & pisces aera sive aquas brevi impleant, nisi dissidia quædam & velut bella inter ipsa sint, itemque insidiæ ab humana gente. Opida aut urbes struit & ædificat sua quæque ætas: & nisi incēdia interveniant aut ruinæ, vix ceperit ea noster & alter orbis. Et licet, in cogitatione simili, perambules naturam hanc rerum. Quid ergo mirū, si Saturnus ille pater falcem interdum immittit in luxuriantem hunc agrum, & superflua aliquot millia peste demetit, aut bello? Nisi faceret: quæ jam regio capiendis nobis sit? quæ tellus alendis? Pereat ergo jure in partibus aliquid, ut summa ista summarum æterna sit. Ut enim moderatoribus reipublicæ; *salus populi suprema lex est*: sic deo, mundi. At de Cultu conjicio dupliciter.

ter. Primum, quia ornatum nullum in hac vasta machina concipio, sine varietate & distincta vicissitudine rerũ. Solẽ illum pulcherrimum fateor. sed gratiorem tamen eum, toriflua nox facit, & pallium obductum nigræ matris. Æstatem amœnissimam. Sed quam Hiems commendat, & glacialia illa marmora, & canæ nives. Quæ si tollis, revera sensum gaudiumque intimum tollis, sive lucis sive æstus. In hac ipsa nostra terra, nõ una facies me delectat. sed plana videre capior & colles, valles & rupes, culta & arenas, prata & silvas: semperque fastidium & satias, comites paritatis. Et in hac vitæ, ut sic dicã scena, cur idem habitus mihi semper placeat & vultus? Imo non placeat. sed, meo animo, Alcedonia interdum. & malaciæ quædam sint, quas mox bellorũ aliqui turbines abrumpant, & sævientium tyrannidum procellæ: Quis voveat hoc Universum, sicut mare mortuum esse, sine vento, sine motu? Sed & Cultum etiam alium odoror, magis serium, & cũ interiore fructu. Historiæ mihi præeunt, meliora omnia & molliora fere subsequi post cladiũ istos nimbos. Bella populum aliquẽ exagitant. sed * eadem exacuunt, & ingenii variam culturam plerumq; inferunt & artes. Romani olim

ni olim orbi terræ acerbum jugum imposuerunt: sed jugum salubre exitu, quod, ut sol caliginẽ ab oculis, sic barbariem ab animis fugavit. Quid Galli nos aut Germani nunc essemus, nisi magni imperii illa lux nobis adfulsisset? Feri, horridi, cædibus alienis & nostris gaudentes, dei hominumque contemptores. Idemq; , ut auguror, novo huic Orbi eveniet: quem Iberi salutari quadam sævitia exhauserunt, & iidem mox replebunt & colent. Atq; ut ii qui magna plantaria habent, arbores alias transferunt, alias inserunt, alias excidunt: eaq; omnia perite administrant, & in bonũ ac fructum: sic in vasto hoc mundi agro deus. Scientissimus enim ille cultor est: & alibi onerosos aliquot familiarum ramulos defringit; alibi hominum aliquot folia decerpit ac destringit. Iuvat hoc stirpẽ: at illi cadunt. & hæc volant ludibrium ventis. Videt idem gentem illam retorridam, & virtutum jam effætam: ejicit. Aliam asperam & infrugiferã: transfert, & quasdam inter se etiam confundit. & velut insitione quadam miscet. Vos, labente imperio, enerves & fracti Itali, quid optimam terrarum occupatis? cedite. & duri illi robustiq; Longobardi felicius exerceant hanc glebam. Vos mali

& molles Græci perite: & crudi illi Scythæ pangãtur & mollescant in hoc solo. itemque confusione quadam gentium, vos Franci Galliam, Saxones Britanniam, Normanni Belgicam & finitima occupate. Quæ omnia & plura, Lipsi, prompta non ignavo Lectori ex historia, & eventis rerum. Attollamur igitur. & quidquid noxæ privatim nobis infertur, prodesse sciamus in parte aliqua Universi. Hujus gentis aut regni interitus, alterius ortus erit: illius opidi occasio, exstructio novi: nec quidquã proprie hic interit, sed mutat. An soli Belgæ nos eximii apud deũ simus? soli felices perpetuo, & Fortunæ tantũ albæ pulli? Inepti! plures imo liberi magno illi patri sunt: quos permitte, quoniam simul omnes nõ vult aut potest, foveat & in sinum recipiat per intervalla. Fulsere nobis nostri soles: nox paullisper hic nunc sit, & radiatum illud lumen abeat ad Hesperios & occasum. Seneca, ut solet, ad hanc rem apte & alte: Vir sapiens *nihil indignetur sibi accidere, sciatque illa ipsa quibus lædi videtur, ad conservationem Universi pertinere, & ex his esse quæ cursum mundi officiumque consummant.*

Cap. XII.

Contra justitiam divinam vetus & vulgata ob-

ta objectio: cur impares pœnæ? ea inquisitio ab homine remota, & ostensa impia.

CUM interjungeret hic paullum Langius, excepi. Quod fons aquæ viatoribus in æstu: id mihi tuus sermo. Fovet, recreat, & frigerante quodã succo febrim meam temperat & calorẽ. Sed temperat etiam, non tollit. Spina mihi illa in animo, quæ priscos quoq; pupugit, de imparitate puniendi. Quid enim ita Langi, si æquabilis Iustitiæ illa lanx, telum hoc cladium,

---- plerumque nocentes*
Præterit, exanimatque indignos inque merentes?

Cur inquam immeriti aliquot populi evertuntur: & culpæ majorum in posteros sæpe expetunt & nepotes? Fumus iste acer mihi in oculis: quẽ, si potes, rationis radio tolle. Langius contracta fronte, Itane adolescens, inquit, iterũ mihi exorbitas? nolim. Ut enim periti venatores canem non sinunt aberrare, sed insistere uni feræ: sic ego te vestigia illa tantũ velim premere, quæ signavi. Fines cladium tibi ingero, ut si bonus es exerceri te sentias; si lapsus, allevari; si improbus, puniri: tu me rapis ad caussas. Vaga mens, quid per hãc curiosam curam tibi vis? Tangere cæ-

lestes illos ignes? liquesces. Scandere in Providentiæ arcem? cades. Ut papiliones, & minuta quædam animalcula, vespere, lucernæ lumen idemtidē circumvolitant, donec amburantur: sic humana mens lascivit circa arcanā illā flammam. Cedo caussas, inquis, cur divina ultio hos prætereat, illos tangat. Caussas? tutissime dicam, me nescire. Non enim cepit me unquā cælestis illa curia, nec ego ejus decreta. Hoc tantū scio, caussam ante omnes caussas esse voluntatem dei. A qua qui quarit aliā, vim & potentiam ignorat naturæ divinæ. Nā caussam omnem necessum est, genere quodam, priorem & majorem esse suo effectu: at deo & ejus voluntate nihil prius aut majus. non ergo ulla ejus caussa. Deus præteriit, deus tetigit. quid ultra hic vis? *Summa justitia est*, ut recte & pie Salvianus ait, *voluntas dei*. Tamen rationem aliquā hujus imparitatis exigimus, inquiunt. A quo? à Deone? cui uni licet quod libet: & nihil libet, nisi quod licet. Si servus à patrefamilias, subditus à Principe rationes exigat; ille contumeliam putet, hic rebellionem:: tibi plus animi adversus deum est? Apagete perversa curiositas. *non aliter hæc ratio constat, quam si nulli reddatur*. Et tamen cum omnia feceris;

non

non evolves te tuis tenebris, nec ad consilia illa & consulta vere Tacita pertinges. Egregie Sophocles:

* Ἀλλ' οὐ γὰρ ἂν τὰ θεῖα, κρυπτόντων θεῶν,
Μάθοις ἄν, οὐδ' εἰ πάντ' ἐπεξέλθοις σκοπῶν.

CAP. XIII.

Tamen ut curiosis satisfiat, separatim ad tres veteres objectiones responsum. & primo ad eam de Malis non punitis: quos differri docemus, non dimitti. idque vel hominum ipsorum caussa: vel natura quadam dei, quæ ad supplicium lenta.

RUdis hæc & simplex via, sola hic tuta, Lipsi: reliquæ fallaces & lubricæ ad lapsum. In divinis superisque unum acumē est, nihil cernere; una scientia, nihil scire. Tamen quoniā olim & nunc involvit ingenia hæc nubecula: evolvā ea te breviter, si possum, & hærentem transferam quoque per hoc flumen. Tu cælestis & æterna Mens (in altum suspiciebat) pacem veniamq; mihi da, siquid in his arcanis minus pium purumve dicam, adfectu tamen pio. Ac primum, Lipsi, communiter Iustitiam suam adsereredeo posse videor, uno isto ictu. Si adspicit res humanas deus, etiā curat, si curat, regit, si regit, judicio regit: at si judicio, quomodo injuste? Non enim regimen ullum sine eo fit, sed cōgeries,

con-

confusio, turba. Quid habes quod opponas huic telo? quod scutum aut quæ arma? si verũ fateri vis. imperitiæ humanæ. Non capio, ais, cur hi puniantur, Bene habet. ergone ad imprudentiam impudentiam adjunges? & vim divini illius purique juris quia non capis carpes? Quæ potest cõtra justitiã injustior esse ratio? Si hospes aliquis arbitrari leges aut instituta patriæ tuæ velit, silere eum jubeas & facessere, quia non capit: tu terræ hujus incola, temere dãnabis ignotas cæli leges? tu opus, conditorem? Et tamen age, liceat. premam te enim jam propius, & calumniæ tuæ nebulas distincte examinabo ad rationis, ut postulas, solẽ. Tria objicis. quod malos non puniat: quod immeritos puniat: quod substituat & commutet. De primo prius. Malos, ais, divina ultio male præterit. Itane præterit? imo, ut ego sentio, differt. Si magnum æs alienum habeã. & ab illo debitore statim exigam, huic in diem reponam: quid culpes? arbitrii enim hoc certe mei & spontis. Atqui idem facit magnus ille deus, cui cum pœnam improbi omnes debeant, ab istis eam statim exigit, in aliis differt, sed cum fœnore solvendã. Quæ hic iniquitas? Nisi tu dei vicẽ fortasse solicitus es, & metuis nequid ei

pereat

pereat per hanc benignam moram. Atqui securus es, mi homo: nemo unquã decoquet supero huic creditori. In oculis ejus omnes sumus. quocunq; fugimus, imo in nervo & in vinclis. Sed vellem, inquies, tyrannum illum nunc puniri, & præsenti cæde ejus satisfieri tot oppressis. clarior enim ita nobis dei Iustitia. Clarior justitia? imo tuus mihi stupor. Quis enim tu ille es qui deo non ad pœnam solum præeas, sed ejus etiam tempora præscribas? Utrum judicem eum tuum esse censes, an lictorẽ tantum & administrum? Abi, duc, verbera, caput obnubito, arbori infelici suspendito. ita enim mihi visum. Heu impudentiam! sed deo aliter visum: quẽ scire debes paullo clarius hic cernere, & alio quodam fine punire. Te calor exagitat, & aufert vindictæ quædã cupido. à quibus ille remotissimus, exemplum spectat, & correctionẽ aliorum. Scit autem optime, quibus ea utilis esse possit, & quando. Magna momenta temporum sunt, & saluberrima sæpe medicina abiit in perniciem, data non opportune. Caligulam in primo tyrannidis suæ cursu sustulit: Neronẽ grassari paullo diutius sivit: diutissime Tiberiũ. nec ambige, quin eorum ipsorum, qui tum quoque querebantur, bono.

no. Egent diuturno sæpe flagello mali nostri & inemendati mores: at nos tolli illud statim volumus, & cōjici in ignē. Hæc una tarditatis ratio, quæ nos tangit: alia quæ ipsum deum: cui videtur insitum, *ut lento gradu ad vindictam sui procedat, tarditatemq; supplicii gravitate compenset.* Bene Sinesius: * τὸ θεῖον ἐν σχολῇ καὶ τάξει βαδίζει. nec male prisci, qui ab hac mente Deos fingebant laneos habere pedes. Ut quantumvis fervidus & vindictæ properus sis, non videaris ægre ferre debere hanc moram: quæ ita pœnæ intervallum est, ut sit & augmentum. Dic mihi, tragœdiam si spectes an indignere si Atreus ille aut Thyestes, in primo alteroq; actu, sublimes per scænam & elati paulisper incedant? regnent, minentur, imperent? non opinor. brevem enim felicitatem eā esse scias, & exspectes ut fœde mox ruant in extremo. In mundi hac autem fabula, cur iniquior in deum, quam in poetam aliquem es? Ille impius floret, ille tyrannus vivit. Ita. sed cogita primum hunc actum esse: & jam ante animo tecum præcipe, gaudium istud manere lacrymas & angores. Scæna hæc mox sanguine diffluet, & volventur in eo purpureæ istæ aurataeque vestes. Bonus enim ille noster poeta est, nec temere

mere migrabit tragœdiæ suæ leges. Nonne etiã in Musica dissonas aliquãdiu voces fers, quia extrema desitura scis in concentum? idẽ hîc fac. At enim Punitionem eã non vident semper læsi. Quid mirum? longiuscula enim sæpe fabula est, nec illi persedere tamdiu potuerunt in hoc theatro. Vident tamen alii: & concipiunt jure metum, quoniam ampliari quosdam in rigido hoc judicio vident, non absolvi; diffundi pœnæ diem, non tolli. Quamobrem, Lipsi, hoc tene: differri aliquando impios, non dimitti: nec crimen quemquam in pectore gestare, qui non idem Nemesim in tergo. Sequitur enim illa dea, & ut cum Euripide dicam,

----* σιγᾷ καὶ βραδεῖ ποδὶ
στείχουσα μάρψει τοὺς κακοὺς ὅταν τύχῃ.

CAP. XIIII.

Deinde ostensum plures esse Pœnas: & quasdam Occultas, internasq́ue quæ scelus ipsum comitentur, & quas improbi effugiunt nunquam. quæ graviores quam ullæ externæ.

QUæ tamen ut clarius capias, & semel te ducam in arcẽ ipsam hujus caussæ; hoc sciendum, triplices divinas esse pœnas: Internas, Postumas, Externas. Illas apello, QUAE ANIMUM

TANGVNT, SED ADHVC IN CORPORE, uti sunt angores, pœnitentia, metus, & conscientiarum mille morsus. Alteras, QVAE EVMDEM ANIMVM, SED LIBERVM IAM ET A CORPORE ABIVNCTVM. uti pœnæ eæ sunt quas, morte obita, scelestos manere etiā è priscis illis plerique non vane sunt suspicati. At tertias, QVAE CORPVS TANGVNT, AVT QVAE CIRCA ILLVD, ut paupertas, exsilium, dolor, morbi, mortes. Et est quidem plerumq;, ut eæ omnes iusto quodam dei iudicio in impios conveniant: certe quidē priores duæ semper. Ut de Internis dicam: quis ille unquam tam projectus ad omne nefas, qui nō acria quædam flagella in animo & velut ictus senserit, sive in faciendo scelere, sive magis jā facto? Vere enim ἀκόλουθος τῆς ἀδικίας ἡ τιμωρία, ut Plato olim dicebat; vel, ut verius & fortius Hesiodus, ἡλικιῶτις. Cognatum, imo innatum, omni sceleri sceleris supplicium: & nihil in vita securum solutūque, præter Innocentiam est. Ut cruciarii Romano ritu, crucem suā ferebant, ipsi ab ea mox ferendi: sic impiis omnibus conscientiæ hanc crucem deus imposuit, in qua pœnas luant priusquam luant. An tu solā eam punitionem censes, quæ incurrit in oculos? quam corpuscu-

usculum hoc subit? Non est. externa
sta omnia leviter nec in longum nos
angunt: interna sunt, quæ angunt. Ut
nagis in morbo judicantur, qui tabe
ut marcore laborāt, quam qui inflam-
natione aliqua aut febri; & tamen hæ
nagis apparent: sic in graviore pœna
mprobi, qui lento illo passu ducuntur
d æternam suam mortem. Caligula
lim per sævitiā imperare solitus. *Ita*
ri, ut sentiat se mori: id istis evenit,
uos carnifex ille animus cottidie mi-
utis ictibus cædit & pungit. Nec splē-
or ille tibi imponat, & circumfusa po-
entia, aut opes. quia nō magis illi ideo
elices aut beati; quam sani, quorum
ebris aut podagra recumbit in purpu-
eo strato. Mendicum aliquē in fabula
ides, qui regis personam sustinet, au-
atum & pulchrum. vides, sed nō invi-
es: quia latere sub auro illo scis sca-
iem, pædorem, sordes. idem existima
n magnis omnibus istis & superbis ty-
annis: *Quorum mentes si recludantur*, ait
Tacitus, *possint adspici laniatus & ictus:*
uando ut corpora verberibus, ita sævitia,
bidine, malis cōsultis animus dilaceretur.
Rident illi sæpe, fateor: sed non verum
sum. Gaudent: sed non germanum
audium. non hercle magis, quam ii
ui capitis damnati in carcere attinen-

tur, & talis interdū aut tesseris fallere se conantur, nec fallunt. Manet enim impressus ille imminentis supplicii terror nec tollit se umquam ab oculis imago luridæ mortis. Vide mihi, sodes, dimoto externorum isto velo, Siculum illum tyrannum:

Districtus ensis cui super impia
Cervice pendet.

Audi Romanum illum lamentantem: * *Dii me deæque pejus perdant, quam perire cottidie sentio.* Audi alterum ingemiscentem: *Ergo ego solus nec amicum habeo, nec inimicū?* Hæc vera illa animorū tormenta, Lipsi, hi cruciatus, angi semper, pænitere, metuere? quibus cave cōpares eculeos ullos, fidiculas, uncos.

Cap. XV.

Pœnas etiā Postumas manere improbos. & plerumque imo ipsas Externas: quæ exemplis aliquot illustribus adfirmata.

ADde jam huc Postumas illas & æternas pœnas: quas è media Theologia posuisse mihi satis sit, non evolvisse. Adde etiam Externas. quæ tamen si desint, cum priores illæ irrogentur, quis cælestem Iustitiā juste culpet? At non desunt. nec factum unquam (certe raro) quin aperte scelesti & aliorum oppressores, pœnas itē luerint spectabiles

biles & apertas: alii citius, alii serius: alii in se, alii in suis. Vides & quereris Dionysium illum in Sicilia, stupra, rapinas, cædes, multos annos impune exercentē? paullum sustine, videbis eumdem mox infamem, extorrem, inopem, à sceptro (quis credat?) ad ferulam devolutum. Ille magnæ insulæ rex, ludū Corinthi aperiet, ipse Fortunæ verus ludus. Parte alia, Pompejum in Pharsalia vinci indignaris, & exercitū pæne e Senatu? ludere & lascivire aliquamdiu in civili sanguine tyrannum? ignosco. video enim Catoni ipsi clavum hic tantum non recti judicii extortum, & elicitam ab alto pectore ambiguā vocem, *Rês divinas multū habere caliginis.* Sed tamen tu Lipsi, tu Cato, flectite paullum huc oculos: unus adspectus in gratiā reducet vos cum deo. Cæsarem illum videte, superbum, victorem, opinione sua & aliorum jam deum, in Senatu, & à Senatu interfectum. nec simplici morte, sed viginti tribus plagis confectum, instar feræ in sanguine suo volutantem. & (quid amplius vultis?) in Pompeji curia, superstante Pompeji statua, magnam victimam Magni manibus parentantem. Ita Brutus in campis Philippicis, pro patria & cum patria moriens, mihi quoque miserationi est.

ſed conſolor idem, cum haut longe video victores illos exercitus, velut ad ejus tumulum, gladiatorio more inter ſe commiſſos: & è ducibus alterum, M. Antonium, terra, marique victum, inter tres mulierculas, mulieroſa illa manu, ægre mortem invenientem. Ubi tu es Oriẽtis ille paullo ante dominus? laniſta Romanorum exercituum? Pompeji & reipublicæ ſector? En, in fune cruentis manibus pendes en, vivus in monimentum tuum repis! en, ne moriens quidem avelleris ab ea quæ tibi morti! Vide an vane vocem ſupremã & votũ illud efflaverit Brutus jã moriens:

Ζεῦ, μὴ λάθοι σε τῶνδ' ὃς αἴτιος κακῶν.

Non enim latuit profecto, non effugit. non item ille alter dux, qui pœnam juvenilium ſcelerum non obſcure in ſe luit, & clarius in omni ſua ſtirpe. Sit felix & magnus Cæſar, & vere Auguſtus: ſed filiam tamen Iuliam habeat, ſed neptẽ, nepotes alios per fraudẽ per vim amittat, alios abdicet. & horũ tædio, quatriduana inedia mori velit, nec poſſit. deniq; cum Livia ſua vivat, fœde ducta, fœde retenta: & quam turpi amore ipſe periit, * turpi morte per eã pereat. *Inſumma*, inquit Plinius, *deus ille, cœlumque neſcio adeptus magis an meritus, herede hoſtis ſui filio excedat.* Hæc

talia-

taliaque cogitanda, Lipsi, cum querela illa iniquitatis erumpit: & ad duo semper vertenda mens. Tarditatē supplicii & Varietatē. Nō punitur nunc ille? manè punietur. Nō in corpore? sed fortasse in animo. Nō vivus? sed certe mortuus.

Numquam antecedentem scelestum
Deseruit pede pœna claudo.

Vigilat enim semper divinus ille oculus: & cum dormire eum censes, connivet. Tu tantum æquus in eum sis: nec judicem tuum inaniter accusa, ipse ab eo judicandus.

CAP. XVI.

Responsio ad alteram objectionem, de Immeritis, ostensum omnes meruisse pœnam, quia omnes in culpa. & qui magis aut minus, ægre imo nullo modo ab homine posse discerni. Deum solum esse, qui noxas clare videat, ideoq; justissime puniat.

SEd enim immeriti & innoxii aliquot populi puniuntur, inquis. Nam hæc secunda tua querelā, sive calumniā potius dicam. Incaute adolescens, sic loqueris? Puniunturne immeriti? Ubi ergo gentium, gentes tibi repertæ sine noxa? Fiducia, imo temeritas sit, in singulo aliquo homine id ponere: tu nihil ambigis populos & gentes statuere

impeccantes? Vanissime. Peccamus enim & peccavimus omnes, scio: nati in labe, vivimus in labe: & cæli jam armamentaria, ut cū Satyrico illo jocer, sine telo sint, si fulmina semper missa in merentes. Nō enim ūt pisces in salo nati & alti, salem tamen non referunt: sic censendum homines in hac mundi fæce, esse ipsos sine fæce. Atqui si omnes in noxa, ubi populi isti immeriti? Culpæ enim comes, justissime pœna semper est. Sed inæqualitas, inquies, illa mihi displicet: quod quidam premuntur qui minora peccarunt, florent & regnāt qui magna. Nempe hoc erat! eripies tu, credo, trutinam cælestis Iustitiæ manibus, & tuo quodam sensu ponderibusq; eam librabis. Quo enim aliter spectat hæc delictorum parium impariumve æstimatio, quā ante deum tibi sumis? Sed duo hic, Lipsi, cogita, Primum, æstimari ab homine noxas alienas non posse, non debere. Quomodo enim? Tu homulle peccata æquiter appendas, qui nec attendis quidem? tu ea legitime discernas, qui nec cernis? Quod enim facile mihi das, animus est qui peccat: per corpus quidem & sensuum hæc instrumenta, sed ita ut momentum & pondus omne criminis sit ab ipso. Quod adeo verum est, ut si invitum

vitum aliquē statnis peccasse, non peccarit. Id autem si est: quomodo, obsecro, peccatū ipsum pervidebis, qui nec cubile ejus aut sedem? Nam mentem certe adeo alienā videre non potes, ut nec tuam. Magna igitur hæc vel vanitas vel temeritas tua est, censurā æstimationemq; vindicantis in re nec visa plene nec videnda, nec nota nec noscēda. Secundo illud cogita. ut maxime ita sit, nec malū tamen aliquid hic esse, nec iniquum. Non malum: quia illorū ipsorum bono fit, qui castigātur statim vel in minimis noxis. Dilectio illa divina est: & jure semper suspecta tarditas, cui gravior Punitio adhæret. Non item iniquum: quia pœnam, ut dixi, omnes meruimus: nec umquam vel in optimis illa puritas, ut non maculæ aliquæ supersint salsa hac aqua cladiū velut eluendæ. Quamobrē, adolescens, mitte hanc de æstimatione noxarum intricatissimam litem, tu terrestris pedaneusque judex: deo permitte; qui haut paullo æquius de ea certiusque è superiore tribunali cognoscet. Ille est solus, qui merita potest expendere; ille, qui sine ullo simulationū fuco aut cerussa, virtutē vitiumq; videt in vero suo vultu. Quis ei imponat, qui externa & interna pariter rimatur? qui corpus

videt & mentem? qui linguas & fibras? aperta denique & operta? Quique non facta solum ipsa, sed caussas eorum & progressus videt, in clara luce. Thales olim interrogatus, Εἰ λήθοι θεοὺς ἄνθρωπος ἀδικῶν, ἀλλ' οὐδὲ διανοούμενος, vere respondit. At nos contra hic in nube. qui non solū occulta scelera non videmus, sub tunica (quod ajunt) & sinu admissa; sed vix aperta & protracta jam in lucem. Nō enim culpam ipsam & vim ejus cernimus; sed externa quædā vestigia admissæ & jam fugientis. Optimi sæpe nobis, qui deo pessimi: & rejecti contra, qui illi electi. Claude igitur, si sapis, de meritis aut immeritis os & oculos: caussæ tam obscuræ non bene cognoscuntur de plano.

Cap. XVII.

Responsio ad objectionem tertiam, de pœnis translatis. exemplis monstratum idetiam apud homines fieri. Quæ deo translationis hujus caussa sit. & pluscula alia satis curiosæ subtilitatis.

At tertia etiam offusa à te Iustitiæ nebula abstergenda est, de Substitutis. Pœnas enim, inquiunt parum juste deus transfert: & majorū culpas male luunt nepotes. Hem! itane hoc novum aut mirū? Imo miror ego mirari istos

mirio-

miriones: cum cottidie ipsi id faciant in sua terra. Dic sodes, beneficia quæ ob virtutẽ à Principe majoribus data, nõne transeunt ad nepotes? sanè transeunt, nec aliter in mulctis aut pœnis, opinor, quæ iisdẽ impositæ ob scelus. Ecce in perduellionis aut majestatis crimine, manifesto alii in culpa sunt, alii in pœna. idque adeo intendit humana sævitia, ut latæ leges sint, quæ innoxios liberos æterna egestate puniãt, *ut mors sit eis solatium, & vita suppliciũ.* Maligni vestri animi! regi alicui aut dynastæ licere id vultis non vultis deo. Cui tamen, si examinas, haud paullo justior severitatis hujus caussa. Peccavimus enim, & rebelles magno huic regi fuimus in uno omnes: & per tot stirpiũ traduces, primogenia illa macula propagata ad infelices natos. Ita nexus & catena quædã hæc criminum coram deo est: nec peccare, exempli caussa, pater meus aut tuus jam cœpit, sed patrum omnes patres. Quid ergo mirum, si punit in posteris non proprie diversa delicta, sed communione quadam seminis juncta, nec umquam intermissa? Sed ut omittã hæc sublimia, & agam tecum magis populari quadã rationum via: hoc scito. deum conjungere, quæ nos per imbecillitatem aut

imperitiam disparamus: & familias, opida, regna, non ut varium quiddam intueri aut cõfusum, sed ut corpus naturamq; unam. Scipionum illa aut Cæsarum familia, unum illi est: Romana aut Attica urbs, ab omni suo ævo, unũ: unum item Romanum imperium. Iure. vinclum enim quoddam est & legum jurisque societas, quæ magna corpora hæc ligat: efficitq;, ut etiam inter ævo dissitos, cõmunio quædam sit præmiorum & pœnarum. Itaq; Scipiones olim boni? apud cælestem illum judicem posteris id quoq; prosit. Mali? noceat. Belgæ ante annos aliquot lascivi, avari, impii? nos luamus. quia in externa omni punitione deus nõ præsentia solum adspicit, sed præterita etiam respicit: & duum horum temporum momentis temperat æquabiliter justitiæ suæ lancem. Dixi, *externa punitione. & velim notes. Nõ enim culpæ ipsæ transferuntur, aut criminum quædam cõfusio fit: abest: sed pœnæ dumtaxat sive castigationes quædam circa nos istæ sunt: non in nobis: & ad corpora aut opes spectãt, proprie, non ad animum hunc internũ. Quid autem hic injuriæ? Heredes enim certe commodorum præmiorumque, si qua majoribus debita sunt, esse voluimus: cur onera recusemus & pœnas?

Delicta majorũ immeritus lues Romane. canit Romanus ille vates. vere, nisi quod addit *Immeritus.* Meritissimo enim, quia meruere majores. Sed effectũ videre poeta potuit, non adsurrexit ad causam. Ut autem in uno eodemque homine, jure in senecta ætate delictum aliquod punimus, admissum in juvẽta: sic deus in imperiis aut regnis peccata vetera. quia externæ communionis ratione, unum quiddam deo sunt, & conjunctum. Intervalla hæc temporũ apud illum nos non dividunt, qui omnem æternitatẽ clausam habet in capaci sua mẽte. At vero* Martiales illi lupi olim tot urbes everterint, tot sceptra fregerint impune? tantum cædium sanguinisq; hauserint, ipsi semper incruenti? Tum denique fatear vindicem nullum deum esse, * *qui quæ nos gerimus audit & videt.* Sed non est ita. pœnas vel in posteris suis pendant aliquãdo necessum est, tardas etsi non seras. Nec Temporũ solum hæc conjunctio apud deum est; sed & Partium. Hoc volo dicere. *sicut in homine cum manus, penis, venter peccavit, totum corpus id luit: sic in communi aliquo cœtu, paucorum delictus expetere sæpe in omnes. præsertim si ii qui peccant, velut digniora quædam membra sint, ut reges, princi-

pes,

pes, magistratus. Vere Hesiodus & ex ipso Sapientiæ penetrali:

> Πολλάκι καὶ ξύμπασα πόλις κακοῦ ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ,
> Ὅστις ἀλιτραίνῃ καὶ ἀτάσθαλα μηχανάαται.
> Τοῖσιν δ' οὐρανόθεν μέγ' ἐπήγαγε πῆμα Κρονίων.
> Λιμὸν ὁμοῦ καὶ λοιμόν.
>
> *Vnius ob crimē pœnas urbs tota rependit,*
> *Siquis sacrilege sese gerat aut injuste.*
> *Iuppiter hinc cęlo clades immisit ab alto*
> *Pestem sive Famem.*

Ita classis Argivorum tota periit,

> *Vnius ob noxā & furias Ajacis Oïlei:*

ita in Iudæa septuaginta millia hominum pestis una justissime abstulit, ob injustam libidinem * regis. Et interdū contra; ubi omnes peccarunt, deus unū paucosve seligit velut piaculares publicæ noxæ. In quo si à rigido illo paritatis * jure paullisper discedit, tamen ex iniquitate ipsa æquitas nova oritur: & clemens quædam justitia in multos est, quod sævitia videtur in paucos. Nonne etiā pædagogi ferula, è numero lascivientis gregis, unum aliquem cædit? imperator è fuso exercitu, paucos decumatione castigat? salubri tamen uterque consilio, quia paucorum ea punitio terret nihilominus & emendat omnes. Vidi medicos sæpe venā in pede aut

aut brachio incidere, cum totum corpus doleret: quid scio an idem hic sit? Arcana enim hæc arcana, Lipsi: &, si sapimus, propius non tangemus sacrum illum ignem. cujus scintillas & stricturas quasdam videre homines fortasse possumus: non possumus ipsum. Ut ii qui in Solem acrius defigunt oculos, eos amittunt: sic mentis omne lumen, qui eam intendunt in hoc lumen. Abstineamus igitur censeo curiosæ & cũ periculo quæstionis: & hoc saltem nobis stet, æstimari noxas humanitus non posse, non debere. aliam apud deũ trutinam esse. aliud tribunal. & quomodocunque se recondita illa judicia habeant, nõ culpanda ea nobis, sed ferenda & verenda. Unã hanc tibi sententiã ingero, qua manum huic rei & simul Curionum omnium ori imponam, *Iudicia dei multa occulta sunt; nulla injusta.*

CAP. XVIII.

Transitus ad Locum ultimum factus. qui ab Exemplis. & ostensum, utile interdum esse, seriæ medicinæ admisceri quædam jucunda.

HÆc sunt Lipsi, quæ pro divina Iustitia discenda censui contra hos injustos. quæ non plane ex re mea esse fateor, nec tamen præter illam: quoniam

non

non dubie æquius libentiusq; Clâdes has feremus, persuasi eas non iniquas. Et intervallo hic aliquo sermonis, subito iterū erupit Langius, Bene habet, inquiens: respiravi. Superavi omnes quæstionum illos scopulos, & plenis jam velis invehi mihi posse videor in portum. Quartum ultimumque meum agmen conspicio: quod producā sane libens. Et nautæ, cū in tempestate Geminos vident, spem magnam & alacritatem concipiunt: sic ego, cui post hos fluctus apparuit Legio hæc Gemella. Fas mihi enim prisco ritu eam ita dicere: quia biceps, & duo per eam mihi vincenda, Nec gravia hæc mala esse quæ nunc patimur, Nec nova. Id dum facio, in pauca hæc quæ superant, Lipsi, volētem attentumq; te mihi da. Nunquam magis Langi, inquam ego. Nā me quoque juvat evasisse illa aspera: & à seria & severa illa medicina avide adspiro ad hanc lenem & popularem. Ita enim futuram eam titulus mihi indicat. Nec erras, inquit Langius. Nam ut medici postquam usserunt & secuerunt satis, non omittunt statim ægrum aut deponunt, sed benigna fomenta quædam & acopa adhibent, doloribus mitigandis: sic in te egō. quem quoniam ferro & igne Sapientiæ purgasse satis videor, leni-

lenibus nunc quibusdam alloquiis fovebo, & tractabo manu, quod dicitur, molliore. Descendam ex illo Philosophiæ arduo colle, & deducam te paullisper in amœnos Philologiæ tuæ campos. Idipsum tamen nõ recreando magis tibi, quam sanando. Ut Democharẽ medicum ajunt Considiæ cuidam mulieri nobili, quæ omnem asperiorem medicinam adhorrebat, lac caprarum callide propinasse, sed quas lentisco pascebat: sic ego historica quædam & oblectantia tibi infundam, sed occulto quodam Sapientiæ succo tincta. Quid refert qua via sanemus ægrum, dum persanemus?

CAP. XIX.

Non tam gravia esse Mala publica, quam videntur. idque primo, sed breviter, Ratione ostensum. Circumjecta enim rebus plerumque vane timeri, non ipsas.

SED ades jam mea Legio. & tu ante omnes cohors prima, qua pugnamus, Non esse gravia hæc mala. Id duplici telo effectum volumus, Rationis & Cõparationis. Rationis: quia illam si respicis, revera nec gravia aut magna hæc omnia, quæ adsunt, quæque imminent, sed videntur tantum. Opinio est quæ attollit ea & exaggerat, & velut cothur-

cothurnis quibusdam auget. Sed deme, si sapis, circumfusam eam nubem, & vide res in clara luce. Paupertatem exempli caussa in his Cladibus publicis times, Exsilium, Mortem. Ea igitur si rectis firmisq; oculis inspicis, quantula sunt? si suis ponderibus examinas, quam levia? Ecce bellum hoc aut tyrannis per tributa multa te exhauriet. Quid tum? eris igitur pauper. Natura nonne talem te dedit, talē rapiet? Quod si triste & infame nomen tibi displicet, commuta. eris expeditus. Sublevavit enim te Fortuna, si nescis, & tutiore jam loco reposuit. nemo ultra exhauriet: quod damnum tu putabas, remedium est. At exsul etiam ero. Imo, si voles, peregrinus. Adfectum tuum si mutas, mutas patriam. Sapiens ubicunque est, peregrinatur: fatuus semper exsulat. Sed mors mihi à tyranno imminet. Quasi non cottidie à natura. Sed infamis illa, quæ per gladium aut laqueum. O stulte, non illa aut ulla mors infamis, nisi vita tua sit. Cita ab orbe cōdito optimos & illustrissimos quosque, violenta eos vis rapuit. Hoc examen, Lipsi, rebus omnibus (gustū enim tantum tibi do) adhibendū, quæ terribiles videntur: & inspiciendæ ex undæ, sine Opinionum ulla veste aut persona.

sona. At nos miseri ad vana & externa convertimur: nec res ipsas timemus, sed circumposita rebus. Ecce si mare naviges, & magnũ illud fiat: mens tibi abit, & contremiscis. non aliter quam, si naufragium feceris, totum illud ebibendum tibi sit. at sextarius unus aut alter suffecerint. Si terræmotus subito exortus, qui clamor & metus? censes totum opidum, si ruat, in te casurum, aut certe domum. & nescis quam ad cerebrum tuum elidendũ satis sit unus aliquis lapis. Non aliter in Cladibus istis fit: in quibus strepitus præcipue nos terret, & vanissima imago rerum. En satellitium illud! en gladios! Quid isti satellites, quid gladii? quid faciēt? occident. Quid occisio? simplex mors. & ne nomen ipsum te terreat, animæ à corpore abscessus. Omnia illa agmina militum, omnes illi minaces gladii, facient idem quod una febris, quod unus acinus, quod unus vermis. Sed enim durius. Imo non paullo lenius: siquidē febris illa quam præoptas, toto anno hominē sæpe torqueat, ictu hic & momento transigitur. Bene igitur Socrates, qui hæc omnia non aliter appellare solitus quam μορμολύκεια sive larvas. Quas si sumis, videsne quomodo pueri te fugiant? sed pone easdem, & vera fa-

cie te ostende, accedent iterum & amplectentur. Idem in istis: quæ si de detractis personis & sine pompa videas, timuisse te fatearis timorem puerilem. Ut grando testis magno strepitu illisa, ipsa tamen dissilit: sic ista in firmum animum si accidant, franguntur non frangunt.

CAP. XX.

Ad Comparationem ventum. sed prius exaggerata Belgarum & hujus ævi mala. eaque opinio communiter refutata: & ostensum, ingenium humanum pronum ad augendos suos luctus.

NON ex spe aut opinione mea tam serius Langii sermo. Itaq; abrumpens, Quo abis? inquam. hocne Pollicitus? Mella & mulsa historiarum expectabam: tu acre mihi promis, & quo nihil meracius in Sapiētiæ penu. Quid censes? cum Thalete aliquo rem tibi esse? cum Lipsio est: qui homo & inter medios homines, remedia etiam desiderat paullo magis humana. Langius clementi voce & vultu, Agnosco, jure culpas, inquit. Nam dum purum illum Rationis radium sequor, excessisse Publica via me video, & furtim relapsum in Sapientiæ callem. Sed jam emendo: & gradum figo in limite magis noto.

Displi-

Displicet Falerni illius austeritas? melle tibi tempero exemplorum. Ad Comparationem ecce venio: & ostendam clare, nihil grave aut magnum esse in his, quæ undiq; circumfusa, malis, si ea confers cum antiquis. Majora enim multis partibus, & magis dolenda olim. Ego iterum, & quidem impatienti gestu. Hoc ais? inquam.

--- *Καὶ τοῦτο προσδοκᾷς πείσειν ἐμέ;*

Numquam Langi, quamdiu caput hoc sentit. Quod enim retro ævum, si recte examinas, tam calamitosum fuit, quam hoc nostrum est? aut quod erit? Quæ gens, quæ regio tulit.

Tã multa dictu gravia, perpessu aspera, quam hodie nos Belgæ? Bello ecce jactamur, nec externo solum, sed civili; nec hoc, sed intestino. Non enim partes solum inter nos sunt: sed partium (ô patria quæ Salus te servet) novæ partes. Adde Pestem, adde Famem, adde Tributa, rapinas, cædes: & *ἐσχάτων ἔσχατον* tyrannidem, oppressionesque non corporum solum, sed animorum. Iam in Europa alia quid? aut bellum, aut belli metus. vel si pax; cum fœda servitute sub minutis dominis conjuncta, & non lætior quovis bello. Quocumq; oculos mentemq; convertas, suspensa omnia & suspecta; & ut in domo male fulta,

signa pluria ruinæ. Ad summam Langi, ut amniũ omnium confluxus in Oceanum: sic cladium videtur in hoc ævum. Et recenseo tantum quæ in manibus jã, & adsunt, quid ea quæ imminent; de quibus vere illud Euripidæum canam.

Κακῶν ὁ τάλας πέλαγος εἰσορῶ
Τοσοῦτον, ὥστε μήποτ' ἐκνεῦσαι πάλιν.

Langius ad me severe & in modum coercentis, Iterumq; te per querelas istas dejicis? inquit. Stare firmum te jam putabã: & cadis. vulnera tua coiisse: retractas. Atq; animi quadam quiete tibi opus est, si sanesces. Infelicissimum, ais, hoc ævum. Vetus mihi ista cantio. scio avum tuum idem dixisse, scio patrem, scio posteros dicturos & nepotes. Insitum hoc à natura humano ingenio, ad tristia acriter flectere oculos, præterire quæ læta. Ut muscæ & ejusmodi insecta lævibus politisq; locis non diu insident, scabris adhærescunt: sic querula ista mens meliorem sortem leviter transvolat, asperam non dimittit. Tractat, inspicit, & ingeniose plerumque auget. Atq; ut amantes in domina sua numquam non inveniunt, cur eximia ea ante omnes: sic dolentes, in suo luctu. Fingimus imo vana, nec præsentia solum dolemus, sed futura. Quo tam sagacis ingenii pretio? Non alio, quam

quam ut quosdam exercitus motus procul pulvis castris interdum exuit: sic nos dejiciat futuri discriminis falsa sæpe umbra.

CAP. XXI.

Magis deinde proprie & presse id refutatum, ex Comparatione cum veteribus malis. Primo de bellis. & de clade mirabili Iudæorum.

AT tu Lipsi plebeja hæc mitte: & ad Comparationem me sequere, quam deposcis. Per eam tibi clarum, non paria solum in omni genere cladiũ olim evenisse, sed majora: & gratandi materiam huic ævo esse, quam querendi. Bello, inquis, jactamur. Quid? ergo bella nulla apud priscos? Imo nata ea, Lipsi, cum orbe nato: nec desitura, nisi cum illo. At non tam grandia fortasse aut tam gravia, quam ista. Adeo contra est, ut ludus hæc omnia sint & jocus (serio loquor) si conferantur cum priscis. Non aditum, nõ exitum facile reperio, si semel me penetro in profundum hoc exemplorum: sed tamen visne paullum perigrinemur per orbis partes? eamus. A Iudæa ordiamur, id est à regione & gente sacra. Omitto quæ in Ægypto passi, quæ post excessum ab Ægypto. tradita enim hæc & promta in divinis

libris: ad extrema venio, & quæ cum funere eorum conjuncta. Quæ operæ * mihi est, ut exponam velut per indicem, singillatim. Passi igitur civili externoque bello, non totis septem annis, ista:

Hierosolymis primum interfecti, jussu Flori, *sexcenti triginta.*

Cæsareæ ab incolis, odio gentis & religionis, uno tempore *viginti millia.*

Scythopoli (Cœlæ Syriæ urbs est) *tredecim millia.*

Ascalone in Palæstina, item ab incolis, *duo millia, quingenti.*

Ptolemaide pariter *duo millia.*

Alexandriæ in Ægypto, sub Tiberio Alexandro Præside *quinquaginta millia.*

Damasci *decem millia.*

Atque hæc velut per seditionem aut tumultum gesta: legitimo deinde & aperto à Romanis bello:

Ioppe capta à Cesio Floro cæsi *octo millia & CCCC.*

In monte quodã Cabulone *duo millia.*

In pugna ad Ascalonem *decem millia.*

Per insidias iterum *octo millia.*

Aphacæ, cũ capta esset, *quindecim millia.*

In monte Garizim cæsi *undecim millia & DC.*

Iotapæ, in qua ipse Iosephus, circiter *triginta millia.*

Ioppe

Ioppe iterum capta, submersi *quattuor millia* C C.
In Tarichæis cæsi *sex millia & D.*
Gamalæ, tam interfecti, quam sponte præcipitati, *novem millia:* nec quisquam homo natus ex ea urbe salvus, præter duas mulieres, sorores.
Giscala deserta, in fuga trucidati *bis mille.* & fæminarum ac puerorum capti *tria millia.*
Gadarensium cæsa *tredecim millia*; capti *duo millia & ducenti.* Præter eos qui in flumen desiliere infiniti.
In Idumææ vicis cæsi *decem millia.*
Gerasi *mille.*
Machærunte *mille* DCC.
In silva Iardes *tria millia.*
In Massada castello, sua manu perempti *nongenti & L X.*
In Cyrene à Catulo præside cæsi *tria millia.*
At in ipsa Hierosolymorum urbe, per omne tempus obsidionis mortui aut cæsi, *decies centum millia.* capti. *nonaginta septem millia.*
Summa hæc colligit (præter * innumeros qui omissi) *duodecies centena & quadraginta millia.* Quid ais Lipsi? dejicis ad hæc oculos? attolle potius: & de mihi comparare cum

unius gentis clade, aliquot annorum in orbe Christiano bella. At quantula tamen illa hominum terrarumq; pars, si conferatur cum Europa?

CAP. XXII.

De Græcorum item Romanorumq; Cladibus ex bello. Magnus interfectorum numerus ab aliquot ducibus. Item vastatio novi orbis. & miseriæ captivitatis.

NEc hic insisto: ad Græciam me confero. In qua digerere ordine omnia bella, sive inter ipsos sive cum externis gesta, longũ, nec cum fructu. hoc dico. ita exhaustam & attonsam eã continuo cladium isto ferro, ut * Plutarchus tradat (numquam mihi sine ira & admiratione lectum) eam universam non fuisse, suo ævo, conficiendis *tribus millibus militum*: quot tamen, inquit, olim bello Persico. unum Megarensiũ opidulum confecerat. Heu, quo cecidisti flos ille terrarum. sol & sal gentiũ! Vix opidum hodie alicujus quidem nominis in hac ipsa attrita Belgica est, quod numerum eum non adæquet idonei ad bellum sexus. Iam Romanos & Italiam perlustramus? levarunt me pridem hoc fasce recensionum Augustinus & Orosius. eos vide, & in iis maria malorum. Unum bellum Punicum secun-

cundum, in solis Italia, Hispania, Sicilia, supra *quindecies centena millia* hominum (quæsivi enim curiose) non totis annis septendecē consumpsit. Bellum civile Cæsaris & Pompeji, ad *millia trecenta*: & largius, Bruti, Cassii, Sex. Pompeji arma. Et quid bella recenseo plurium auspicio gesta aut ductu? Unus ecce C. Cæsar (ô pestem perniciemq; generis humani!) fatetur & quidem glorians, * *undecies centena & nonaginta duo millia hominum prœliis à se occisa*. atq; ita, ut nō veniat in hanc rationem strages civilium bellorum. Pauculis añis quibus ille Hispaniæ aut Galliæ præfuit, in externos editæ istæ cædes. Quo tamen major etiam hac parte ille Magnus, qui in delubro Minervæ inscripsit *fusa à se, fugata, occisa, in deditionem accepta, hominum vicies semel centena* LXXXIII *millia*. Quibus velut in numerum, si vis, adde Q. Fabiū, qui *centum decem Gallorum millia*: C. Marium, qui *ducenta Cimbrorum*: posteriori ævo Aëtium, qui memorabili Catalaunico prælio *centum sexaginta duo millia* Hunnorum occidit. Et ne bellis illis hominum cadavera tantum fuisse censeas: fuere etiam opidorum. * Cato ille Censorius gloriatur plura opida se in * Hispania cepisse, quam dies in

ea egerit. Sempronius Gracchus, si Polybio fides, *trecenta* in eadem delevit. Nec habet omne ævum, opinor, quod adstruat his exemplis, præter nostrum; sed in orbe alio. Pauculi Iberi ante annos octoginta in vastas illas & novas terras delati, quæ funera, deus bone, ediderunt! quas strages! Nec de caussis aut jure belli dissero, tantũ de eventis. Cerno ingens illud terrarum spatium; quod vidisse magnum sit. non dicam vicisse; à vicenis tricenisque militibus pervadi: & passim inermes illos greges sterni, ut segetem à falce. Ubi tu es insularum maxima Cuba? tu Hayti? vos Iucayæ? quæ olim sexcentis singulæ, aut denis hominum millibus succinctæ, alibi vix quindecim ex iis retinuistis in semen. Ostende etiam te paullũ tu Peruana, tu Mexicana ora. Heu mirã miseramq; faciem! immensus ille tractus & vere alter Orbis, * vastus attritusq; apparet, non aliter quam si cælesti quodam igne deflagrasset. Mens & lingua mihi cadit, Lipsi, dum hæc memoro: & video nostra omnia præ istis non aliud quam palearum cassa esse, ut Comicus ait, aut gurguliunculos minutos. Nec tamen legem illam mancipiorum adhuc refero: qua nihil acerbius in veterum bellis. Homines ingenuos

nos, nobiles, pueros, fœminas, omnes victor abripiebat, quis scit an in æternam servitutem? Certe servitutem. cujus vestigium jure gratulor non fuisse, non esse adhuc, in Christiano orbe. Turcæ sane usurpāt. nec aliud est quod magis invisum & terribilem nobis reddat Scythicum illum dominatum.

CAP. XXIII.

Pestis Famisque priscæ insignia maxime exempla. item Tributorum magnitudo quæ olim & rapinarum.

AT tu pergis in querela. & Pestem etiam adtexis Famemq;: Tributa & Rapinas. Vis igitur singula comparemus? sed breviter. Dic mihi quot millia Pestis in tota Belgica abstulit, his quinque aut sex annis? Opinor quinquaginta, aut ut largiter, millia centū. At una in Iudæa pestis sub Davide rege, *septuaginta millia* absorpsit, die non toto. Sub Gallo & Volusiano Imperatoribus, pestis ab * Æthiopia exoriens, omnes Romanas provincias pervasit, & per quindecim continuos annos incredibiliter exhausit. Nec alia umquam major lues mihi lecta, spatio temporum, sive terrarum. Sævitia tamen & impetu insignior illa quæ Byzantii finitimisque locis grassata, Iustinia-

ſtiniano Principe. cujus vis tanta, ut in ſingulos dies *quinque millia* funerum daret, interdum etiam *decem*. Timide hoc dicerem & ambiguus fidei: niſi fidiſſimi huic rei ab illo ipſo ævo teſtes. * Nec minus miranda Africana peſtis, quæ everſa Carthagine orta, in ſola Numidia * *octingenta hominũ millia* delevit: in maritima Africa, *ducenta*, & apud Uticam, *triginta millia* militũ, qui ad oræ ejus præſidium relicti. Iterumq; in Græcia, Michaëlis Ducæ imperio, tam ſæva: ὥστε ἀδυνατεῖν (Zonaræ verba ſunt) τοὺς ζῶντας ταφῇ παραδιδόναι τοὺς θνήσκοντας, *ut vivi prorſus pares non eſſent mortuis ſepeliendis*. Denique * Petrarchæ ævo, ut ipſe refert, tã valida in Italiã incubuit, ut ex millenis quibuſque hominibus vix decem ſupereſſent. Iã de Fame, nihil profecto nos aut ætas noſtra vidimus, ſi videmus antiqua. Sub * Honorio Imperatore Romæ tanta caritas & raritas omnis annonæ, ut homines hominibus jam imminerent, & in Circo palã audita ſit illa vox, PONE PRETIVM HVMANAE CARNI. In totã * Italia, vaſtantibus eam Gothis, ſub Iuſtiniano, iterum tanta; ut in ſolo Piceno *quinquaginta hominum millia* fame interierint: & paſſim in uſum ciborũ verſæ ſint non carnes ſolum humanæ,

ſed

ſed humana excrementa. Duæ mulieres (narrare exhorreſco) ſeptemdecim viros per inſidias noctu interfecerant, & comederant: ipſæ à decimo octavo, qui id agi ſenſerat, cæſæ. Nec refero in Sacra urbe famē, & exempla jam protrita. Quod ſi de Tributis etiã aliquid dicendum eſt: nō nego gravia eſſe quibus premimur, ſed ita ſi ſola & per ſe ea videas, nō ſi componas cum priſcis. Pleræq; omnes provinciæ ſub Romano imperio, * fructuũ ex agro paſcuo, *Quintam* quotannis perſolverē, *Decimam* ex agro arvo. Nec defuere Antonius & Cæſar novem decemque annorum tributa exigere in unum annum. Iulio Cæſare interfecto, cum arma ſumpta pro libertate, ſinguli cives *vigeſimam quintam* omnium bonorum dependere juſſi: & hoc amplius, Senatorii ordinis omnes, in ſingulas ædium ſuarū tegulas, * *ſex aſſes*. Quæ immenſa contributio, noſtriſq; ſenſibus nec credenda nec reddenda. At Octavianus Cæſar, * (credo ratione nominis ſui habita) *octavã* omnium bonorum partem à libertis exegit, & accepit. Et omitto quæ Triumviri, quæ alii tyranni patraverunt: ne noſtros doceam, recitando. Unum tibi inſtar omnium exactionum rapinarumque ſit, de Coloniis.

niis. Quo invēto ut nihil ad vim imperii firmius, ita nihil in subditos cogitari potuit tristius. Deducebantur passim legiones cohortesque veteranæ in agros & oppida; miserique provinciales momento temporis bonis & fortunis omnibus provolvebantur. idque nihil ausi, nihil meriti: sed pro crimine omni, opes aut opimi agri. In quo profecto, gurges quidam calamitatum omnium apparet. Miserum est nummis spoliari: quid etiam agris tectisque? Grave istis pelli: quid tota patria? quid templis, arisque? Distrahebantur ecce aliquot millia hominum, liberi à parentibus; domini à familiaribus; uxores à viris; & in varias terras, ut cuiq sors sua fuit, spargebantur: alii in *sitientes Afros*, ut poëta in hac ipsa re ait *Pars Scythiam, aut toto divisos orbe Britannos*. Solus Octavianus Cæsar in sol Italia *duodetriginta* colonias collocavit; in provinciis quot libuit. Nec alires magis, ut ego scio, exitio fu Gallis nobis Hispanisque.

CAP. XXIV.

Crudelitatis & Cædium narrationes aliq mire, & supra omnia scelera hujus ...

SED sævitia tamen hodie, inquis, cædes inauditæ. Scio quid innuas, qu

quod nuperum factũ. Sed tuam fidem, Lipsi tale nihil apud antiquos? O imperitũ te, si nescis: malum, si dissimulas! Exempla enim adeo prompta & multa, ut laboremus in eligendo. Sullæ nomen nosti, illius Felicis? ergo & proscriptionem ejus infamem & immanem, qua *millia quattuor & septingentos* cives abstulit uni urbi. Et ne vilia quædam capita aut è plebe censeas, *centum quadraginta* in iis Senatores. Nec tango cædes innumeras, quæ vulgo factæ permissu ejus sive jussu. ut non immerito vox illa Q. Catulo expressa sit, *Cum quibus tandẽ victuri sumus, si in bello armatos, in pace inermes occidimus?* At Sullam eundem haut multo post imitati tres discipuli (Trium viros intellego)* pariter proscripsere *trecentos Senatores*: Equites Romanos supra *bis mille*. Heu scelera quibus nihil acerbius Sol ille vidit visurusq; est, ab ortu omni ad occasum! Appianum, si voles, lege & in eo variam fœdamq; imaginẽ latitantium, fugientium; sistentium, extrahentium; liberorum circa ejulantium, & conjugum: pereã ego, nisi humanitatem ipsam periisse dices fero & ferino illo ævo. Atq; hæc in Senatoribus equitibusq; gesta; id est, totidem pæne regibus aut dynastis: sed in multitu-

titudinem fortasse non sævitum. Imo vide mihi eundem Sullam, qui *quatuor legiones contrariæ partis; fidem ejus secutas, in publica Villa, nequicquam fallacis dextræ misericordiam implorantes, obtruncari jussit.* Quorum cum morientium gemitus Curiam quoque attigisset, attonito & converso Senatu: *Hoc agamus*, inquit, *Patres conscripti, pauculi seditiosi jussu meo puniuntur.* Nec scio quid magis hic mirer: hominem id facere potuisse, an dicere. Et plura ne poscis sævitiæ exempla? cape. *Servius Galba in Hispania trium civitatum convocato populo, quasi de commodis earum acturus, *septem millia*, in quibus flos juventutis consistebat, repente trucidavit. In eadem regione * L. Licinius Lucullus consul, * Caucæorũ *viginti millia* contra deditionis stipulatæ fidem immissis in urbem militibus occidit. Octavianus Augustus Perusia capta, * *trecentos è dediticiis, electos utriusque ordinis ad aram D. Iulio exstructam hostiarum more mactavit.* Antoninus Caracalla, nescio ob quos jocos infensus Alexandrinis, pacis specie in urbem eam veniens, universam juventutem in campum convocatam, milite circumdedit, & signo dato ad unum omnes occidit, parique sævitia in reliquam multitudi-

nem

nem usus, frequentissimā urbem prorsus exhausit. * Mitradates rex una epistola *octogintamillia* civium Romanorum negotiandi caussa per Asiam dispersa interemit. * Volesus Messalla proconsul Asiæ, *trecentos* una die securi percussit, & inter cadavera rejectis manibus superbe inambulans, quasi rem magnificam fecisset, proclamavit, ὦ πρᾶγμα βασιλικόν. Et profanos adhuc loquor impiosq;, sed ecce tibi etiam inter deo vero devota nomina Theodosium principem, qui Thessalonicæ per summum scelus & fraudem *septem millia* innoxiorum capitum in theatrū quasi ad ludos cōvocatos, immisso milite necavit. Quo facto nihil magis impium vetus omnis impietas habet. Ite post hæc mei Belgæ, & sævitiā sive perfidiam Principum accusate in hoc ævo.

CAP. * XXV.

Tyrannis etiam nostra elevata. ostensa ea à natura sive malitia humana esse. & externas internasque oppressiones fuisse olim.

DEnique Tyrannidem etiam hodie culpas, & oppressiones corporum atque animorum. Nec ambitiose mihi nunc decretum attollere ævum nostrum, vel adfligere. cui enim bono?

 hoc

hoc quod ad Comparationem nostram facit, dicam, Quando mala ista non? & ubi non? Cedo mihi sæculum aliquod sine insigni tyrannide, cedo gentem. Si potes: (subibo enim discrimen hujus aleæ:) ego quoque confitebor miserrimos nos miserorum. Quid taces? Verū est, ut video, illud diasyrticum vetus, *Omnes bonos Principes in uno annulo posse perscribi.* Insitum nimirum humanis ingeniis, imperio insolenter uti: nec facile modum servare in ea re quæ supra modum. Nos illi ipsi, qui de tyrannide querimur, semina tyrannidis inclusa in pectore gestamus: nec voluntas plerisq; ea efferendi deest, sed facultas. Serpens cum frigore torpet, venenum nihilominus habet, sed non exerit: simile in nobis, quos sola imbecillitas arcet à nocendo & Fortunæ quoddā frigus. Da vires da instrumenta: vereor ut vel impotentissimi plerique istorum sint, qui nunc tam iniqui in potentes. Exemplum in cottidiana ista vita. Vide mihi patrem illum sævientem in filios, dominū in servos, præceptorem in discipulos. Phalarides in suo genere omnes isti sunt: & fluctus eosdem in flumine excitant, quos reges in magno mari. Nec animantibus aliis non hæc natura, è quibus pleraq; sæviunt

vunt in congeneras sibi species, in aëre,terra, aqua.

-----pisces sic sæpe minutos
Magnus comest, sic aves enecat accipiter.

ait recte Varro? Sed corporum istæ oppressiones sunt, inquies: hodie hoc eximium, quod etiam animorum. Itane, animorum? vide ne invidiose hoc potius, quam vere. Ignorare mihi sese & naturam illam cælestem videtur, quisquis premi eam putat posse aut cogi. Nulla enim extrema vis unquã faciet, ut velis quod nolis, sentias quod non sentis. Ius aliquis in vinculum hoc animi habet sive nexum: nemo in ipsum. Solvere eum à corpore tyrannus potest, non naturam ejus dissolvere: quæ pura, æterna, ignea, spernit externum & violentum omnem tactum. At sensum tamen animi nõ licet exprimere. Esto. sed linguæ tuæ igitur fræna ponuntur, non animo: nec judiciis, sed factis. Sed novum hoc ipsum & inauditũ. O bone, quam erras! Quot tibi possim dicere qui sub tyrannis sensuum suorum pœnas luerunt, propter incautam linguam? Quam multi ex iisdem vim adferre judiciis conati? & judiciis dico in re pietatis. Persarum & Orientis reges adorari, tralaticium fuit. & Alexandrum, eumdem divinitatis cul-

rum sibi adseruisse scimus, rustica Macedonia sua non probante. Inter Romanos bonus ille & moderatus Princeps Augustus, * flamines & sacerdotes in provinciis imo in domibus singulis habuit, ut deus. Caligula deorum statuis amputato capite, suū imponi jussit, ridicula impietate. idem templum suo numini, sacerdotes, & quæsitissimas hostias instituit. Nero Apollo haberi voluit: & illustrissimi civium interfecti, hac præscriptione, * *quod numquam pro cælesti voce immolassent.* Iam Domitianus, *Deus dominusque noster*, palam audiebat. Quæ vanitas vel impietas si hodie in ullo regum, Lipsi, quid diceres? Nec adnavigo propius hanc Scyllam, in quam non trahent aut pellent me tilii ambitionum venti. Ἀκίνδυνον γάρ ἐστι τῆς σιγῆς γέρας. Unum tantum in totam hanc rem priscæ servitutis testimonium adferam, & quidem è familiari tuo scriptore: quod velim attendas. Tacitus de Domitiani ævo: *Legimus cum Aruleno Rustico Pætus Trasea, Herennio Senecioni Priscus Helvidius laudati essent, capitale fuisse. nec in ipsos modo auctores, sed in libros quoque eorum sævitum, delegato Triumviris ministerio, ut monumenta clarissimorum ingeniorum in comitio ac foro urerentur. Scilicet illo*

igne

*igne vocem populi Romani, & libertatem Senatus, & conscientiam generis humani aboleri arbitrabantur: expulsis insuper Sapientiæ professoribus, * & omni bona arte in exsilium acta, nequid usquam honestum occurreret. Dedimus profecto grande patientiæ documentum, & sicut vetus ætas vidit quid ultimum in libertate esset, ita nos quid in servitute: adempto per inquisitiones etiam loquendi audiendique commercio. Memoriam quoque ipsam cum voce perdidissemus, si tam in potestate nostra esset oblivisci, quam tacere.*

CAP. XXVI.

Postremo doctum non mira aut nova esse hæc Mala hominibus gentibusque omnibus semper communia. & solatium in ea re quæsitum.

NEc adtexo plura de Comparatione, ad alterum Legionis meæ agmen venio, quod oppugnat Novitatem: sed breviter & contemptim. Spolia enim potius leget ex devicto jam hoste, quàm ut conserta manu acriter cū eo pugnet. Revera autem quid hîc homini novū esse potest, nisi qui ipse novus novitius in humanis rebus? Crantor egregie & prudenter, qui versum hunc semper habebat in ore:

Οἴμοι, τί δ' οἴμοι; θνητά τοι πεπόνθαμεν.

 Cir-

rum sibi adseruisse scimus, rustica Macedonia sua non probante. Inter Romanos bonus ille & moderatus Princeps Augustus, flamines & sacerdotes in provinciis imo in domibus singulis habuit, ut deus. Caligula deorum statuis amputato capite, suũ imponi jussit, ridicula impietate. idem templum suo numini, sacerdotes, & quæsitissimas hostias instituit. Nero Apollo haberi voluit: & illustrissimi civium interfecti, hac præscriptione, * *quod nunquam pro cælesti voce immolassent.* Iam Domitianus, *Deus dominusque noster*, palam audiebat. Quæ vanitas vel impietas si hodie in ullo regum, Lipsi, quid diceres? Nec adnavigo propius hanc Scyllam, in quam non trahent aut pellent me ulli ambitionum venti. Ἀκίνδυνον γάρ ἐστι τὸ σιγῆς γέρας. Unum tantum in totam hanc rem priscæ servitutis testimonium adferam, & quidem è familiari tuo scriptore: quod velim attendas. Tacitus de Domitiani ævo: *Legimus cum Aruleno Rustico Pætus Trasea, Herennio Senecioni Priscus Helvidius laudati essent, capitale fuisse. nec in ipsos modo auctores, sed in libros quoque eorum sævitum, delegato Triumviris ministerio, ut monumenta clarissimorum ingeniorum in comitio ac foro urerentur. Scilicet illo*

*igne vocem populi Romani, & libertatem Senatus, & conscientiam generis humani aboleri arbitrabantur: expulsis insuper Sapientiæ professoribus, * & omni bona arte in exsilium acta, nequid usquam honestum occurreret. Dedimus profecto grande patientiæ documentum, & sicut vetus ætas vidit quid ultimum in libertate esset, ita nos quid in servitute: adempto per inquisitiones etiam loquendi audiendique commercio. Memoriam quoque ipsam cum voce perdidissemus, si tam in potestate nostra esset oblivisci, quam tacere.*

CAP. XXVI.

Postremo doctum non mira aut nova esse hæc Mala hominibus gentibusq; omnibus semper communia. & solatium in ea re quæsitum.

NEc adtexo plura de Comparatione, ad alterum Legionis meæ agmen venio, quod oppugnat Novitatem: sed breviter & contemptim. Spolia enim potius leget ex devicto jam hoste, quã ut conserta manu acriter cũ eo pugnet. Revera autem quid hic homini novũ esse potest, nisi qui ipse novus novitius in humanis rebus? Crantor egregie & prudenter, qui versum hunc semper habebat in ore:

Οἴμοι, τί δ' οἴμοι; θνητά τοι πεπόνθαμεν.

 Cir-

rum sibi adseruisse scimus, rustica Macedonia sua non probante. Inter Romanos bonus ille & moderatus Princeps Augustus, flamines & sacerdotes in provinciis imo in domibus singulis habuit, ut deus. Caligula deorum statuis amputato capite, suũ imponi jussit, ridicula impietate. idem templum suo numini, sacerdotes, & quæsitissimas hostias instituit. Nero Apollo haberi voluit: & illustrissimi civium interfecti, hac præscriptione, * *quod nunquam pro cælesti voce immolassent.* Iam Domitianus, *Deus dominusque noster*, palam audiebat. Quæ vanitas vel impietas si hodie in ullo regum, Lipsi, quid diceres? Nec adnavigo propius hanc Scyllam, in quam non trahent aut pellent me ulli ambitionum venti. Ἀκίνδυνον γὰρ ἐστι τῆς σιγῆς γέρας. Unum tantum in totam hanc rem priscæ servitutis testimonium adferam, & quidem è familiari tuo scriptore: quod velim attendas. Tacitus de Domitiani ævo: *Legimus cum Aruleno Rustico Pætus Trasea, Herennio Senecioni Priscus Helvidius laudati essent, capitale fuisse. nec in ipsos modo auctores, sed in libros quoque eorum sævitum, delegato Triumviris ministerio, ut monumenta clarissimorum ingeniorum in comitio ac foro urerentur. Scilicet illo igne*

*igne vocem populi Romani, & libertatem Senatus, & conscientiam generis humani aboleri arbitrabantur: expulsis insuper Sapientiæ professoribus, * & omni bona arte in exsilium acta, nequid usquam honestum occurreret. Dedimus profecto grande patientiæ documentum, & sicut vetus ætas vidit quid ultimum in libertate esset, ita nos quid in servitute: adempto per inquisitiones etiam loquendi audiendique commercio. Memoriam quoque ipsam cum voce perdidissemus, si tam in potestate nostra esset oblivisci, quam tacere.*

CAP. XXVI.

Postremo doctum non mira aut nova esse hæc Mala hominibus gentibusq; omnibus semper communia. & solatium in ea re quæsitum.

NEc adtexo plura de Comparatione, ad alterum Legionis meæ agmen venio, quod oppugnat Novitatem: sed breviter & contemptim. Spolia enim potius leget ex devicto jam hoste, quã ut conserta manu acriter cũ eo pugnet. Revera autem quid hic homini novũ esse potest, nisi qui ipse novus novitius in humanis rebus? Crantor egregie & prudenter, qui versum hunc semper habebat in ore:

Οἴμοι, τί δ᾽ οἴμοι; θνητά τοι πεπόνθαμεν.

tum sibi adseruisse scimus, rustica Macedonia sua non probante. Inter Romanos bonus ille & moderatus Princeps Augustus, flamines & sacerdotes in provinciis imo in domibus singulis habuit, ut deus. Caligula deorum statuis amputato capite, suū imponi iussit, ridicula impietate. idem templum suo numini, sacerdotes, & quæsitissimas hostias instituit. Nero Apollo haberi voluit: & illustrissimi civium interfecti, hac præscriptione, * *quod numquam pro cælesti voce immolassent.* Iam Domitianus, *Deus dominusque noster*, palam audiebat. Quæ vanitas vel impietas si hodie in ullo regum, Lipsi, quid diceres? Nec adnavigo propius hanc Scyllam, in quam non trahent aut pellent me ulli ambitionum venti. Ἀκίνδυνον γάρ ἐστι τὸ σιγῆς γέρας. Unum tantum in totam hanc rem priscæ servitutis testimonium adferam, & quidem è familiari tuo scriptore: quod velim attendas. Tacitus de Domitiani ævo: *Legimus cum Aruleno Rustico Pætus Trasea, Herennio Senecioni Priscus Helvidius laudati essent, capitale fuisse. nec in ipsos modo auctores, sed in libros quoque eorum sævitum, delegato Triumviris ministerio, ut monumenta clarissimorum ingeniorum in comicio ac foro urerentur. Scilicet illo*

igne

*igne vocem populi Romani, & libertatem Senatus, & conscientiam generis humani aboleri arbitrabantur: expulsis insuper Sapientiæ professoribus, * & omni bona arte in exsilium acta, nequid usquam honestum occurreret. Dedimus profecto grande patientiæ documentum, & sicut vetus ætas vidit quid ultimum in libertate esset, ita nos quid in servitute: adempto per inquisitiones etiam loquendi audiendique commercio. Memoriam quoque ipsam cum voce perdidissemus, si tam in potestate nostra esset oblivisci, quam tacere.*

CAP. XXVI.

Postremo doctum non mira aut nova esse hæc Mala hominibus gentibusq; omnibus semper communia. & solatium in ea re quæsitum.

NEc adtexo plura de Comparatione, ad alterum Legionis meæ agmen venio, quod oppugnat Novitatem: sed breviter & contemptim. Spolia enim potius leget ex devicto jam hoste, quã ut conserta manu acriter cũ eo pugnet. Revera autem quid hic homini novũ esse potest, nisi qui ipse novus novitius in humanis rebus? Crantor egregie & prudenter, qui versum hunc semper habebat in ore:

Οἴμοι, τί δ' οἴμοι; θνητά τοι πεπόνθαμεν.

Circulantur enim cottidie hæ clades, & orbe quodam eunt per hunc Orbem. Quid tristia hæc evenire ingemiscis? quid admirare?

Οὐκ ἐπὶ πᾶσί σ' ἐφύτευσ' ἀγαθοῖς
Ἀγάμεμνον Ἀτρεύς,
Δεῖ δέ σε χαίρειν καὶ λυπεῖσθαι.
Θνητὸς γὰρ ἔφυς. κἂν μὴ σὺ θέλῃς,
Τῶν θεῶν οὕτω βουλόμεν' ἔσται.

Illud potius mirum, si exlex quisquam ab hac communi lege, nec onus ferat quod ferunt omnes. Solon amicum quendam Athenis graviter lugentem in arcem deduxit, & subjectas omnes in magna urbe ædes ostendit: Cogita, inquiens, quam multi luctus sub his tectis olim fuerint, nunc versentur, postea futuri sint: ac mitte mortalium incommoda tamquam propria deflere. Velim idem tibi fieri possit, Lipsi, in magno isto mundo. Sed quoniam re non potest; age, fiat paullisper cogitatione. Siste te in alto illo, si vis, Olympo. despice mihi omnes urbes, provincias, regna: & cense totidem consepta te videre cladium humanarum. Amphitheatra hæc quædam sunt & velut Arenæ, in quibus cruenti illi Fortunæ ludi. Nec longe oculos mitte. Italiam vides? nondum triginta anni sunt, cum à sævis asperisque ab utroque latere

bellis conquievit. Latam illam Germaniam? Validæ in ea scintillæ nuper discidii civilis: quæ iterum exardescunt, &, nisi fallor, in exitialem magis flammam. Britanniam? perpetua in ea bella cædesque & quod nunc paullisper in pace est, imperio debet pacati sexus. Galliam? vide & miserere. etiam nunc per omnes ejus articulos gangræna serpit sanguinolenti belli. Nec aliter in toto orbe. Quæ cogita, Lipsi; & communione hac miseriarum, tuas leva. Atque ut triumphantibus à tergo destitui servus solet, qui in medio triumphi gaudio idemtidem interclamaret, Homo es: sic tibi monitor iste semper adsistat, Esse hæc humana. Ut enim labor cum pluribus communicatus levior fit: sic item dolor.

Circulantur enim cottidie hæ clades, & orbe quodam eunt per hunc Orbem. Quid tristia hæc evenire ingemiscis? quid admirare?

Οὐκ ἐπὶ πᾶσί σ' ἐφύτευσ' ἀγαθοῖς
Ἀγάμεμνον Ἀτρεύς,
Δεῖ δέ σε χαίρειν καὶ λυπεῖσθαι.
Θνητὸς γὰρ ἔφυς. κἂν μὴ σὺ θέλῃς,
Τῶν θεῶν οὕτω βουλομένων ἔσται.

Illud potius mirum, si exlex quisquam ab hac communi lege, nec onus ferat quod ferunt omnes. Solon amicum quendam Athenis graviter lugentem in arcem deduxit, & subjectas omnes in magna urbe ædes ostendit: Cogita, inquiens, quam multi luctus sub his tectis olim fuerint, nunc versentur, postea futuri sint: ac mitte mortalium incommoda tamquam propria deflere. Velim idem tibi fieri possit, Lipsi, in magno isto mundo. Sed quoniam re non potest; age, fiat paullisper cogitatione. Siste te in alto illo, si vis, Olympo. despice mihi omnes urbes, provincias, regna: & cense totidem consepta te videre cladium humanarum. Amphitheatra hæc quædam sunt & velut Arenæ, in quibus cruenti illi Fortunæ ludi. Nec longe oculos mitte. Italiam vides? nondum triginta anni sunt, cum à sævis asperisque ab utroque latere

bellis

bellis conquievit. Latam illam Germaniam? Validæ in ea scintillæ nuper discidii civilis: quæ iterum exardescunt, &, nisi fallor, in exitialem magis flammam. Britanniam? perpetua in ea bella cædesque & quod nunc paullisper in pace est, imperio debet pacati sexus. Galliam? vide & miserere. etiam nunc per omnes ejus articulos gangræna serpit sanguinolenti belli. Nec aliter in toto orbe. Quæ cogita, Lipsi; & communione hac miseriarum, tuas leva. Atque ut triumphantibus à tergo destitui servus solet, qui in medio triumphi gaudio idemtidem interclamaret, Homo es: sic tibi monitor iste semper adsistat, Esse hæc humana. Ut enim labor cum pluribus communicatus levior fit: sic item dolor.

CAP. XXVII.

Sermonis totius Conclusio & ad repetendum eum ruminandumque brevis admonitio.

EXplicui copias meas omnes & sermonem, Lipsi: & habes quæ pro Constantia dicenda mihi censui in Dolorem. Quæ utinam non grata tibi solum, sed salubria: nec delectent, sed magis juvent! Iuvabunt autem, si non in aures solum, sed in animum demittes: nec audita jacere & inarescere ea patiere, ut semina sparsa summo solo. Denique si repetes serio & ruminabere. quia ut ignis è silice non uno concussu elicitur: sic in frigido isto pectore, nõ primo admonitionũ ictu accenditur latens & languens in nobis vis illa honesti. Quæ ut vere aliquando in te ardeat nec verbis aut specie, sed re & factis, supplex quæso venerorque æternum & divinum illum ignem.

Cum dixisset, surrexit propere, &, Eo Lipsi, inquit, Sol hic meridies prandii mihi index. tu sequere. Ego alacer ac libens, inquam: quodque in mysteriis solet; jure nunc acclamem,

ἔφυγον κακὸν, εὗρον ἄμεινον.

F I N I S.

AD

AD DEUM
PRO
CONSTANTIA
PRECES.

Fusæ in gravi & diuturno meo morbo, anno ∞. Iↄ. LXXXIX. Ætatis meæ XXXII.

Cui mare, cui tellus famulatur, & ignea cæli
Sidera: quem metuunt mortalia secla animantum:
Alme Deus, sine quo dias in luminis oras
Nil venit, & sine quo nil exit luminis oras:
Adspice me, quem languor habet, quem tabida vexat
Febris, & exiguam suadet sperare salutem.
Annue ne pariter cum corpore mens brutescat,
Neu timefacta meum fugiat CONSTANTIA *pectus.*
Certa etenim vitæ finis mortalibus instat,
Et cuncti properamus eundem tangere portum:
Non cursus tamen omnibus unus: ô ille beatus,
Qui vitæ infames scopulos & naufraga saxa

Festina potuit prætervexisse carina!
Quando voles mea Parca, sequar. non hic terrenis
Impedior curis nec me fucata veneno
Vellera; nec rutilo splendor perstrinxit ab auro.
Sola mihi docta arrisit pellacia Musæ.
Hanc quoque sperno libens. tu tantum die deorum,
Mundi mens æterna, & inenarrabile numen,
Suscipe me, & latum meliori in sede repone.

GRÆ-

GRÆCARUM SENTENTIARUM DIctionumque Interpretatio.

PRÆFATIONE AD LECTOREM

ἀεροβατοῦσι. *Per aërem incedunt.*

LIB. I. CAP. I.

ΓΗΝ πρὸ γῆς. *Terram terra commutare.*

τὰ δ᾽ ὑπέρτερα. *Supera infera reddet Iupiter altitonans.*

Ἐκ βελέων. *Extra tela, ne quis vulneri vulnus addat.*

CAP. II. λόγῳ βρόχῳ. *Ratione, non laqueo.*

CAP. IX. τὸ γὰρ οἰκεῖον. *Nam proprium infortunium premit quemque pariter: at statim doloris expers cor ob luctum alienum.*

CAP. X. μὴ νοσοῦντί μοι. *Ægro ne ægritudinem Addas. satis superque cladibus premor.*

Ἰατρεῖον. *Officina medici, ô viri, Philosophi schola est.* Est autē Musonii Rufi.

ἀναγκαίως ἔχει. *Imperat Necessitas Amare patriam cunctos.*

CAP. XIV. Πάντων ταμίαι. *Omnium rerum*

rerum dispensatores & administri in cælo.

ξυμφορᾷ θεήλατι, *Clades à Deo invecta.*

Cap. XV. τί ἰσχυρότατον. *Quid fortissimum?*

ἀνάγκη. *Necessitas. omnia enim vincit.*

οὐδ' ἀνάγκην. *Ne deos quidem cogere posse Necessitatem.*

Cap. XVI. μόνοις οὐ γίγνεται. *Vni deo Numquam senectus, atra nec mors iminet: Sed alia miscet domitor ætas omnia* Sunt Sophoclis versus.

Cap. XVII. τί δέ τις. *Quid est aliquis? quid nullus? umbræ somnium homo.*

ἡσύχῳ ποδί. *Modesto pede.*

οὐ γὰρ τ' αἶψα, *Non etenim divum mens vertitur æternorum.* Homeri versus.

Cap. XIX. τὰς ἐν ᾅδου τριακάδας. *Tricesimas quæ in orco.* quod adagium male vertit male cæpit noster Desiderius.

κέγχρον τρυπᾶν. *Milium terebrare.*

Cap. XX. τὸ ἐνδεχόμενον. *Contingens.*

ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. *Vt Plurimum.*

Cap. XXI. περὶ θεῶν *De diis hoc dic, esse.*

Cap. XXII. θύοιμ' ἂν αὐτῷ. *Potius sacra illi fecerim, quam percitus Ira, ferire calcibus stimulos velim, Mortalis*

lis ipse cœlico pugnans deo.

μὴ θεομαχεῖν. *Cum deo non pugnare.*

ἄλγεα δ' ἔμπης. *Dolores autem In animo residere sinamus, licet tristes. Non enim utilitas aliqua frigidi luctus.*

θεῶν τροφὴν. *Deorum cibum.*

Lib. II.

Cap. III. Ζεφυρίη πνείουσα. *Zephyri spirans aura alia quidem gignit, alia concoquit.*

Cap. IIII. ὡς οὐδὲν. *Quam scire nihil est, sapere si non adsiet!*

μετέωροι. *Elati, superbi, vani.*

Cap. VIII. εἰ δύναμαι. *Si facere id possum, aut fieri res ipsa potisit.*

Cap. X. Τὸ δίκης ὀφθαλμὸν. *Iustitiæ lumen esse, cuncta quod videt.*

κόλασις, ἀλλ' οὐ τιμωρία. *Pœna sed non ultio.*

Cap. XII. ἀλλ' οὐ γάρ. *Divina numquam. ipsis tegentibus diis, Scibis, nec omnia usque si pervaseris.*

Cap. XIII. τὸ θεῖον. *Divinum numen lente & ordine progreditur.*

σιγῇ κ). *Silenter & lento pede Progressa rapiet improbos in tempore.*

Cap. XIV. ἀκόλουθος τ. *Subsequa iniuriæ pœna.*

ἡλικιῶτις. *Coætanea & æqualis.*

Cap.

CAP. XV. ζεῦ, μὴ λάθοι. *Nec hujus mali te fallat auctor, Iupiter.*

CAP. XVI. εἰ λήθοι. *An falleret deos injuste faciens? ne cogitans quidem.*

CAP. XIX. μορμολύκεια. *Terricula-menta puerorum.*

CAP. XX. καὶ τοῦτο. *Et persuasum mi hoc putas?* Ex Aristophane est.

ἐσχάτων ἔσχατον. *Vltimorum ultimum.*

κακῶν ὁ τάλας. *Pelagus, miser, malorum contuor Tam magnum, ut enatare facile non fiet.*

CAP. XXIV; ὦ πρᾶγμα. *O rem regiam!*

CAP. XXV. ἀκίνδυνον γέρας. *Periculo vacat silenti præmium.*

CAP. XXVI. οἴ μοι. *Heu me! quid heu me? humana perpessi sumus.*

οὐκ ἐπὶ πᾶσι. *Non te omnia ad læta genuit, O Agamemnon, Atreus. Opus tibi gaudere & dolere. Mortalis enim natus es: & ut recuses, Superis ita volentibus erit.*

CAP. XXVII. ἔφυγον κακόν. *Effugi malum, repperi bonum.*

LOCC

LOCORUM OBSCURIORUM, QUÆ IN contextu asterisco notantur,

EXPLICATIO.

LIB. I.

CAP. I. Eburonum urbem. *Leodium intellego.*

CAP. II. Romanus Sapiens. *Seneca.*

Commotiunculas. *Stoici hæc ita distinguunt, ut primos contra aut præter rationem motus, Adfectus appellent: eosdem crebros & inveteratos, Morbos.*

CAP. IV. Melius Pertinacia. *Nam Atticus apud Nonium Pervicaciam in virtute ponit, hanc in vitio. Seneca tamen & alii aliter.*

CAP. V. Partem divini. *Quod rigide haud verum: sed tamen imago quædam reliqua dei.*

CAP. XIII. Aristoteles. *Libello de Mundo, quem Stobæus citat ut Epistolam ad Alexandrum.*

CAP. XVI. Sidus exortum, *Anno* LXXII. *quod supra omnem elementarem regionem fuisse peritissimi Mathematicorum consentiebant.*

Vi sua stare. *Idem Vestam appellatam.*

Duas

Duas insulas. *In Zelandiæ partibus.*
Æterna urbs. *Romam sentio.*
Duplicis imperii. *Romani & Turcici.*
Scytæ. *Ob Turcas dico, qui ex illis.*
CAP. XVIII. Mercurius. *Etiam Plato inclinare istuc videtur in Timæo.*
Aphrodisiensi. *Nam ipse Aristoteles solet. excipio De mundo, ubi aliter.*
Præter fatum. *Ita Virgilio & Ciceroni, Fato perire, aut præter Fatum, scriptum.*
Aristoteles. *Vt qui nec Providentiam plene & plane satis adserat; sed obiter, aliquid in Ethicis.*
Chrisippo. *Cujus etiam alia definitio in Agellii lib.* VI.
Seneca. *Lib.* IV. *De benef. cap.* VII. *ubi hæc tamen aliter & corrupte legas.*
Scriptor magnus. *Aristoteles De Mundo.*
Sed & nomen. *Vti & ab Augustino lib.* I. *Retractat. cap.* I.
CAP. XIX. Dictum divinum. *Prisciani verba, similia Varro.*
Providentiæ distinctæ. *Hæc ut explicarent, alii triplicem Providentiam fecere, ut Platonici & Plutarchus. qua divisione nihil opus.*
Prisci Patres. *Minutius, Isidorus, Orig.* VIII. *cap. ult. Quin & Thomas Aquinas libellum de Fato scripsit & inscripsit.*

CAP. XX. *Quidquid hic disputo, prudentum judicii esto. Corrigam monitus, & erroris aliquis me convincet, nemo pertinacia.*

Anus illas. *Parcas intelligo.*

Cogat aut tollat. *Acute Augustinus.* Non enim voluntas cogi potest ut velit quod non vult: non enim vellemus, si nollemus.

Vidit non coegit. προγινώσκει πάντα, ἀλλ' οὐ πάντα προορίζει. *Damascenus.*

Necessario. *Necessitate sequelæ.*

CAP. XXI. Maluit tollere. *In libris De divinat.*

Eximius sapientum. *Epictetus in Enchirid.*

CAP. XXII. Vellejus. *Vellejus Paterculus hæc lib. II. De Cæsare & Varo.*

Patriam suam. *Thebas.*

LIB. II.

CAP. III. Romanum illum. *Hortensium, qui lugubria sumsisse dicitur ob murænam.*

CAP. IIII. Non idoneum. *Augustini verba & sententia, lib. I. De Ordine.*

CAP. V. Manum moveas, σὺν Ἀθηνᾷ καὶ χεῖρα κίνει.

CAP. VI. Benefica. *Restringe tamen, & illustra ex Cap. VIII. sequenti.*
Homerus Philosophorum. *Plato.*
Noster Sapiens. *Seneca in Epistolis.*
CAP. VII. Directæ ad salutem. *Certe in bonis,*
Augustini. *In Enchiridio, cap. XI.*
Quam ut malos. *Severini Boethi verba sunt de Consolat.*
CAP. X. κόλασις *Aristoteles egregie I. Rhet.* διαφέρει δὲ τιμωρία καὶ κόλασις. ἡ μὲν γὰρ κόλασις τοῦ πάσχοντος ἕνεκά ἐστιν, ἡ δὲ τιμωρία τοῦ ποιοῦντος.
CAP. XI. Numero, augmento. πάντα μέτρῳ καὶ ἀριθμῷ διέταξε, *ait Hebraus Sapiens. Cap. XI.*
Exacuunt. *Quo spectat proverbium.* ὁ πόλεμος ἁπάντων πατήρ, *quod frustra alio referunt.*
CAP. XII. Plerumque nocentes. *Lucretii versus.*
Non aliter. *Tacitus I. Annal.*
CAP. XIV. Dii me deæque. *Tiberii verba ex epistola ad Senatum.*
Ergo ego solus. *Neronis morituri verba.*
CAP. XV. Per eam pereat. *Ob suspicionem veneni ab ea dati.*
Aostis filio. *Tiberio.*
CAP. XVII. Externa punitione. *Quæ videlicet castigatio provida & instar*

star medicina est. At in pœnis, ut cum vulgo dicam, spiritalibus, aliud est: nec eæ personam excedunt.

Martiales lupi. *Romanos intelligo.*

Qui quæ nos. *Plauti est in Captiv.*

Manus, penis, venter. *Furto, libidine, ingluvie.*

Libidinem regit. *Qua David populum ambitiose recensuit.*

Rigido paritatis jure. *Recte Tacitus:* Sumit aliquid ex iniquo omne magnū exemplum, quod adversus singulos utilitate publica rependitur.

Iudicia dei occulta. *Augustinus.*

Cap. XIX. En satellitium. *Plura nos hujus rei in Thrasea nostro sive De contemptu mortis.*

Cap. XXI. Exponam per indicem. *Sumsi autem & collegi è Iosepho.*

Præter innumeros. *Qui fame, exsilio, miseriis perierunt.*

Cap. XXII. Plutarchus. *De defectu oraculorum.*

Undecies centena. *Plinio hæc tradita lib.* VII.

Cato Censorius. *Apud Plutarchum.*

Plura opida. *Ad quadringenta, ut tradunt Plutarchus & Appian.*

Attritus apparet. *Certe sub initia. Nam nunc habitari iterū scio, & melius coli.*

Cap. XXIII. Pestis ab Æthiopia. *Zonaras tom. 2.*

 Fi-

Fidissimi testes. *Procopius lib. II. De bello Persico. Agathias lib. v. Hist.*

Octingenta millia. *Orosius lib. v. Cap. VIII.*

Petrarchæ ævo. *Sub annum à Christo ∞ CCCLIX.*

Sub Honorio. *Zosimus VI. Annal.*

Vastantibus eam Gothis. *Procop. de bello Goth. lib. II. apud quem plura vide.*

Quintam ex agro pascuo. *Appianus satis clare innuit lib. I. ἐμφυλ.*

In singulas tegulas, *Dio aperte lib. XLVI.* οἱ δὲ βουλευταὶ τέσσαρας ὀβολοὺς καθ' ἑκάστην κεραμίδα ἐν τῇ πόλει οἰκιῶν.

Octavianus. *Dio lib. I.*

CAP. XXIIII. Millia quatuor. *Valerius lib. II.*

Trecentos Senatores. *Appianus ita numerat.*

Quatuor legiones. *Ita Valerius lib. IX. idque efficeret* XXIIII. *millia hominum. At Seneca tantum de Septem millibus. De Ira.*

Galba. *Valerius.*

L. Licinius. *Appianus.*

Caucæorum. *Puto*, Vaccæorum.

Trecentos è dediticiis. *Suetonii verba.*

Caracalla. *Xiphilinus & Herodianus.*

Mi-

Mithradates. *Valer. aliique.*
Messalla. *Seneca* II. *De Ira.*
CAP. XXV. Hac præscriptione. *Idque inter alia Thrasea objectum.*
Expulsis insuper. *Velim notes veræ tyrannidis mores.*

IANI DOUSÆ, NORDOVICIS

AD

IUSTUM LIPSIUM

suum, Melos ex jambis meris, potiorem Lipsiani argumenti partem, summamq; totius operis carptim & quasi saltuatim complectens.

NOvum cui istud imputabimus Melos?
Cui hoc Poëma musteum?
Tibine Lipsi? Ita hercle vero serio:
Tibi (inquio) tibi, ô decus
Meum, omniumque Mentem habere quies Bonam,
Et esse Corculis datum est;
Sinistra rite quîs nam illa subsilit,
Dei ferens Imaginem.
Cape istud ergo Iambicum Melos tibi.
Cape hoc Poëma musteum:
Poëma ductu & alite unius tuo
Satumque & editum simul:
Silentii esse quando longius reum
Pudet pigetque me tibi.
Neque unquam id æquus ille Iuppiter sinat.

Ut

Ut his amoris ignibus
Ita antevortat ulla segnitas mihi,
Fidem ore Lipsio ut datam
Reapse frustrer, absit à Fide mea
Modi istiusce vanitas.
Abesto, verba tertiata cui placent.
Referta falsimoniis,
Nec hocce Suada Lipsiana nos docet:
Pares cui haud Leporibus
Scientiisque; sed Fide esse mutua
Faventiaque nos decet.
Et ampla Laus sat ista: plura qui appetit,
Neque ille cor, neque os habet.
Tua introire Templa posse sat mihi,
Bonæque mentis Abdita
Nove reperta noscitare, te Duce:
Tuique cote roboris
Cor asperare, nec periculi ullius
Pavere magnitudinem.
O approbanda mentis obstinatio!
O expetenda dogmata!
Ut hic suave, Langiano in atrio
Inambulare? ut, ô, simul
Tuo assidere ab ore pendulum juvat;
Tuo, illiusque quem facis
Loquentem! & hinc in hortulum sequi ordines
Ut è virente Pergula
Notare florum: & omne Stirpium genus

Hiante obire lumine;
Novoque rariora ab orbe Semina
Sagace nare persequi!
Odor beate, quicquid est Aromatum
Lepore provocans tuo.
Licetne in hisce flosculis & herbulis,
Remissionis indigo,
(Uti exsoluta mens aberret à malis
Parumper) acquiescere?
Licet: neque istud (annuente hero) modo,
Sed & replere fructibus
Sinum, manusque utrasque, & ungue carpere,
Et admovere naribus.
Quid? an lubido seria texere est tibi.
Corollulamque pactilem?
Rei hujus optio ecce plena tibi;
Tuo arbitratu ut eligas.
Thyma, an rosas, amaracumne maveлis.
Age ecce, quantus hic nitor?
Quis ordo! quam omnia apte in areas suas
Locata, tesseræ in modum!
Herine cultum, an elegantiam prius
Loci ipse mirer, ambigo.
Stupere certe utrunque cogor intuens;
Herilem at indolem magis,
Cui scatere tot facetiis datum,
Cui hanc præire Symbolam,

Et ægra corda ſoſpitare jus fuit,
Medentibuſque pharmacis
Beare. Quæ modò ecce promus imputat
Nova arte Lipſius tibi.
Ahena ut unde firmitudo pectoris
Paranda: & unde Inertia
Sit iſta, & ægra Senſuum imbecillitas,
Habere cognitum queas.
Duplex Boni omnis ergo, ſeu Mali Caput;
Opinio atque mens Bona.
Poli illa Germen Igneum, atq; Spiritu
Originem trahens ſuam.
Quid? ipſe non Homullo an inſitus Deus
Per iſtam imaginem ſui?
Cupidinum', hancce quiſquis audit, omnium
Neceſſe victor audiat.
At altera illa pars, Opinio puta
Imaginoſa corpori
(Sata unde) adhæret, impedita Senſibus,
Gravique fixa perpetim
Luto: cui uſque Pœnitentia it comes;
Vaga, ebrioſa, futilis.
Homo miſelle, pulvis, umbra, ſomnium,
Quouſque fluctuabere,
Opinionis alligate vinculis?
Quouſque Gaudium, Dolor,

Metus, Cupido pectus impetent tibi?
Iaces? & erigi cupis,
Supraque vulgus elevare verticem
Idonea ecce Februa,
Quibus piatus ipsa nubila ac Notos
Supervolare possies:
Avesque, quæ cor intus exedunt tibi,
Necare & ire perditum.
Quiesne cordi, & ocium domi tibi,
Procul tumultu ab hostico,
Vbi Actuosus ipso in otio cluas?
(O unica occupatio!)
Ad Hortulum huncce Langi, anne Lipsii,
Gradum capesse, si sapis.
Opusne vallo & Arce, vel Certa tibi,
Cavere queis Spei ac Metus,
Cupidinumque sustinere vim queas?
Statu in graduque fac tuo
Morere, Mensque vortat ad Deum tua,
Originem inquio sui.
Quousque Carnis Imbecillitas tibi
Molesta; & umbra inanium
Trahere, prima quæ imperita Plebs putat?
Ducem ecce Lipsium tibi:
Eum sequaris. At cui, inquies, bono?
Mane: in tumultu ut otium
Agas; & unus, inter arma Publica,
Metu solutus ambules.
Quid est, quod hic querare? Fata te trahunt,
Dei.

Deique Providentia?
Sequare: Cur enim irritum ſtruas pedem
Hero rebellis, ac tibi?
Quid abnuis, miſelle? cede Tempori:
Deoque. rebus omnibus
Viciſſitudo debita. Hæc mori vides
Repente, at illa oririer.
Neceſſitati ut obſequare, te monent
Tot Vrbium Cadavera,
Ferire viſa vertice ante quæ ſuo
Poli utriuſque cardinem.
Vbi illa jam, imperare ſueta Regibus,
Superba Septimontium?
Vbi Mycenæ? ubi inclyta Vrbs Agenoris,
Corinthus, Argos, Ilium?
Minuta, magna; ſumma, & ima reſpice;
Perenne ſub Polo nihil.

EPIGRAMMA
IN
CONSTANTIAM
IUSTI LIPSI.

PRodit jam in dias Constantia luminis oras,
Et nota hac LipsI munere fili Batavis,
Narrantis nobis, quantum Prudentia, quantum
Possit in humanis pectoribus Ratio.
Cedite Romani Sapientes, cedite Graji:
Anne aliquid majus Sol videt hoc opere?

Ianus Douza Filius.

Εἰς τὸ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου

ΙΟΥΣΤΟΥ ΤΟΥ ΛΙΠΣΙΟΥ περὶ εὐσταθείας ἤτοι καρτερίας βιβλίον.

Λιψιάδου σελίδας σκολιῷ φθόνος ὄμματι πήξας,
Οὐκ ἄγαμαι λογίους; εἶπεν, ἄτερ σοφίης.
Ἀλλὰ τί δ' ὀπτεύων γλαφυρόν τι σοφόν τε νόημα,
Καρτερικῆς κατέχον θέσμια σωφροσύνης:
Κρεῖσσον ἐμῶν, λέξας, τέλεσται τόδε τεῦχος ὀδόντων.
Λῆξε ἐπεσβολίης τηκόμενος κραδίην.

B.Vulcanii.

F I N I S.

